

СУД ЛЮДСЬКОЮ
МОВОЮ
#trial in simple words

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

ОФІС
ГЕНЕРАЛЬНОГО
ПРОКУРОРА

НАСТІЛЬНИЙ ПУТІВНИК

висвітлення справ, пов'язаних
зі збройним конфліктом в Україні

УДК М-29

34.06/.09:075](477)

О. Мартиненко, Н. Боярський

М-29 Настільний путівник висвітлення справ, пов'язаних зі збройним конфліктом в Україні / О. Мартиненко, Н. Боярський — Київ: ТОВ «Вістка», 2021. — 122 с.

ISBN 978-617-7574-45-2

Літературна редакторка: Мирослава Косар

Дизайн: Марина Крутько

Путівник стане в нагоді працівникам і працівницям судів, прокуратури, поліції, Служби безпеки України та інших державних інституцій, залучених до процесу комунікації перебігу збройного конфлікту в Україні. Видання буде корисне представникам і представницям ЗМІ, а також громадським об'єднанням, що переймаються питаннями збройного конфлікту.

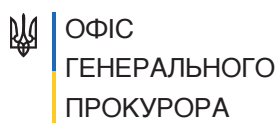
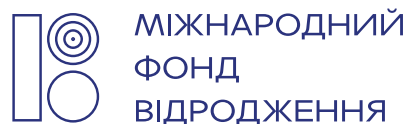
ISBN 978-617-7574-45-2

Видання підготовлено ГО «Вектор прав людини» спільно з Медійною ініціативою за права людини в межах проекту «Збройний конфлікт в Україні: комунікація заради справедливості». Ідею проекту підтримали: Рада суддів України, Департамент Офісу Генерального прокурора України з нагляду за розслідуваннями злочинів, скоєних в умовах збройного конфлікту в Україні, Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим та Координаційний центр з надання правової допомоги.

Проект «Збройний конфлікт в Україні: комунікація заради справедливості» реалізується в межах спільного конкурсу програми «Права людини і правосуддя» Міжнародного фонду «Відродження» та проекту ПРООН «Громадянське суспільство задля розвитку демократії та прав людини в Україні», що реалізується за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Данії.

Погляди, висловлені в цій публікації, не обов'язково відображають погляди Міжнародного фонду «Відродження», ПРООН та Міністерства закордонних справ Данії або організацій, де працюють автори(-ки).

УДК 34.06/.09:075](477)

© ГО «Вектор прав людини», 2021 рік

© Олег Мартиненко, Назарій Боярський, 2021 рік

ЗМІСТ

Вступне слово Голови Ради суддів України	5
Вступне слово начальника Департаменту нагляду за розслідуванням злочинів, учинених в умовах збройного конфлікту, Офісу Генерального прокурора	6
Вступне слово Постійного Представника Президента України в Автономній Республіці Крим	7
МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	9
I. МІЖНАРОДНІ ПРИНЦИПИ ВИСВІТЛЕННЯ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ.....	10
Загальна відкритість для ЗМІ	10
Обмеження на розповсюдження інформації	13
Загальні засади організації надання інформації громадськості	16
II. ЯК МОЖУТЬ ВТІЛЮВАТИСЯ МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ В ПРАКТИЦІ НАЦІОНАЛЬНИХ СУДІВ ІНШИХ ДЕРЖАВ?.....	19
Хто спілкується зі ЗМІ від імені суду	19
Прокурорський корпус: специфіка комунікації зі ЗМІ.....	20
Іноземний досвід.....	20
Шотландія	20
Нова Зеландія.....	23
Естонія.....	27
III. НАЦІОНАЛЬНІ НОРМАТИВНІ ВИМОГИ ДО ВИСВІТЛЕННЯ СУДОВИХ ЗАСІДАНЬ.....	29
Хто може бути присутнім у залі судового засідання	29
Що дозволено робити представникам ЗМІ в залі судового засідання	30
Проведення судового засідання у закритому режимі	31
Інформація, яку можна повідомити ЗМІ	31
Інформація, яку не можна оприлюднювати.....	32
Пряме спілкування судді з представниками ЗМІ	33

IV. ЗЛОЧИНИ, ПОВ'ЯЗАНІ ЗІ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТОМ: ПРО ЩО ЙДЕТЬСЯ?	35
Які злочини можна вважати пов'язаними зі збройним конфліктом?	37
Хто розслідує злочини, пов'язані зі збройним конфліктом?	43
V. ПИШЕМО ПРО СУДОВИЙ РОЗГЛЯД	45
Інтереси зацікавлених у комунікації сторін (суд, прокуратура, адвокат, ЗМІ, громадськість).....	46
Що варто публікувати у пресрелізі суду	48
Інформація, яку можна публікувати у пресрелізі суду.....	48
Інформація, яку не слід публікувати у пресрелізі суду	57
Відкрите засідання та рішення суду: що варто публікувати в пресрелізі?	62
Додаток 1. Перелік воєнних злочинів відповідно до Римського статуту	70
Додаток 2. Розділ XIX КК України. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини).....	74
Додаток 3. Що можна публікувати у пресрелізі суду (21 позиція).....	76
Додаток 4. Що не слід публікувати у пресрелізі суду (11 позицій).....	79
Додаток 5. Розподіл відповідей, наданих учасниками експертного інтернет-опитування (фахівці органів судової влади та прокуратури, неурядових організацій, ЗМІ).....	81
ВИСНОВКИ	117
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА, ЩО СТОСУЄТЬСЯ ПРОЦЕСУ КОМУНІКАЦІЇ СУДІВ ІЗ ЗМІ ТА ГРОМАДСЬКІСТЮ	119
АВТОРИ	121

ВСТУПНЕ СЛОВО ГОЛОВИ РАДИ СУДДІВ УКРАЇНИ БОГДАНА МОНІЧА

Шановні колеги, судді та працівники судів!

Ви тримаєте в руках дуже важливе видання. Воно залишатиметься актуальним ще довгий час, оскільки в ньому йдеться не тільки про комплекс заходів інформаційного та організаційного характеру, які спрямовані на гармонізацію відносин судової гілки влади та суспільства, а й підвищення компетенцій сторін, залучених у розслідування, розгляд, умови та порядок висвітлення судових справ, пов'язаних зі збройною агресією з боку Російської Федерації.

Це видання покликано сприяти формуванню нових за формою та конструктивних за змістом відносин між представниками комунікаційних команд судової гілки влади та правоохоронних органів. Нам з вами належить зробити дуже важливу справу — з допомогою громадськості, журналістів(-ок) і громадян(-ок) шляхом простих та зрозумілих роз'яснення укріпити довіру до українських органів влади.

Аби цього досягнути, всім нам потрібно навчитися говорити з людьми не тільки в залі судового засідання чи в стінах державної установи, а й через засоби масової інформації в кожному районі, в кожній області, в кожному регіоні. Ми не зможемо це зробити, якщо не налагодимо активну і постійну комунікацію з громадянами, якщо не будемо доносити до суспільства актуальну, об'єктивну та неупереджену інформацію про перебіг розслідувань та розгляд судових справ, зокрема, пов'язаних і з тематикою збройного конфлікту.

Зичу читачам і читачкам відчувати корисність зібраних рекомендацій, наведених прикладів та усвідомити важливість їх у налагодженні ефективної взаємодії, адже це допоможе зробити наше суспільство більш монолітним для досягнення великих цілей та перемоги!

Богдан Моніч
Голова Ради суддів України

ВСТУПНЕ СЛОВО НАЧАЛЬНИКА ДЕПАРТАМЕНТУ НАГЛЯДУ ЗА РОЗСЛІДУВАННЯМ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ, ОФІСУ ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА

Інтерес до діяльності органів прокуратури, особливо останнім часом, стрімко зростає. Органи прокуратури, зі свого боку, вживають усіх можливих заходів у межах чинного законодавства, аби відповісти на запит суспільства.

Комунікація вже давно не справа лише засобів масової інформації та окремих журналістів. Прокурори проходять навчання з комунікації, щоб якнайкраще роз'яснити важливу тему та при нагоді висвітлювати свою позицію чітко та аргументовано.

Прокурори вже не ті «закриті» посадові особи, які суто лише виконують свої обов'язки, адже нині вони успішно співпрацюють із громадськістю та ЗМІ. Ця співпраця здійснюється на засадах взаємності та ґрунтується на спільних цінностях. До того ж під час комунікації обов'язково дотримуватися певних засад діяльності прокуратури, зокрема, балансувати між прозорістю та принципом законності.

Так, висвітлюючи важливі аспекти своєї роботи, прокуратура обмежена вимогами законодавства, яке не допускає розголошення певних відомостей досудового розслідування, аспектів особистого та сімейного життя осіб, їхніх персональних даних, порушення державної таємниці, комерційної інформації, лікарської таємниці, які стали відомі під час досудового розслідування. Під час комунікації варто наголошувати й на наявності цих обмежень, аби не створити хибне враження, що прокуратура має намір безпідставно приховати від суспільства важливу інформацію.

Досить гостро питання нерозголошення важливих відомостей виникає у процесі висвітлення діяльності Департаменту нагляду в кримінальних провадженнях щодо злочинів, учинених в умовах збройного конфлікту, Офісу Генерального прокурора, адже це стосується злочинів проти основ національної безпеки України, громадської безпеки, миру, безпеки людства й міжнародного правопорядку, недоторканності державних кордонів та інших кримінальних правопорушень, учинених в умовах збройного конфлікту на тимчасово окупованих територіях. Розголошення інформації можуть використати, зокрема представники країни-агресора та зашкодити розслідуванню і притягненню до відповідальності винних у міжнародних злочинах осіб.

Водночас суспільний запит на отримання інформації про перебіг розслідування воєнних злочинів дуже великий, зокрема з боку жертв цих злочинів та їхніх родин. Забезпечення державними інституціями права громадян на правду про об'єктивні обставини війни України з Росією є одним з основних елементів перехідного правосуддя та передумовою неповторення в майбутньому таких конфліктів.

Юрій Рудь
начальник Департаменту нагляду за розслідуванням злочинів,
учинених в умовах збройного конфлікту,
Офісу Генерального прокурора

ВСТУПНЕ СЛОВО ПОСТІЙНОГО ПРЕДСТАВНИКА ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ В АВТОНОМНІЙ РЕСПУБЛІЦІ КРИМ АНТОНА КОРИНЕВИЧА

Шановні колеги та колежанки!

Ви тримаєте в руках або відкрили доступ онлайн до дуже важливого дослідження, яке стосується висвітлення в засобах масової інформації та на різноманітних комунікаційних платформах судових процесів, пов'язаних зі збройним конфліктом на території України.

Інформування громадськості про події збройного конфлікту є важливою складовою права знати правду про перебіг конфлікту. Право знати правду, в свою чергу, є одним з елементів перехідного правосуддя, яке розглядається як необхідна складова державної політики з деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій.

Перехідне правосуддя є шляхом, який має пройти держава від збройного конфлікту, стану війни до миру. Це сукупність судових та несудових процедур і процесів, що застосовуються по всьому світу для досягнення миру, гарантування неповторення конфлікту, розслідування найтяжчих злочинів, вчинених під час збройного конфлікту, і гарантування захисту жертв та відновлення прав людини.

Перехідне правосуддя включає чотири елементи:

- реалізація права знати правду про перебіг подій конфлікту;
- інституційні реформи як гарантія неповторення збройного конфлікту;
- заходи з відшкодування шкоди потерпілим від збройного конфлікту;
- притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні найтяжчих злочинів.

Перехідне правосуддя сьогодні увійшло до низки нормативно-правових актів України, а також на практиці імплементується у діяльності державних і правоохоронних органів, які працюють з тематикою збройного конфлікту та тимчасово окупованих територій в Криму та на сході України. Робоча група з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій Комісії з питань правової реформи розробила проект національної Концепції перехідного правосуддя (проект Концепції державної політики захисту та відновлення прав людини й основоположних свобод в умовах збройного конфлікту на території України та подолання його наслідків).

Відповідно, важливим елементом права знати правду про перебіг збройного конфлікту є інформування населення про збройний конфлікт, його перебіг та наслідки. Таке інформування є важливим як для мешканців підконтрольних Уряду територій, так і для мешканців тимчасово окупованих територій. У межах цього інформування досить важливо комунікувати про судові процеси, пов'язані зі збройним конфліктом, справ щодо злочинів, вчинених в умовах збройного конфлікту. Для громадян важливо знати про перебіг таких справ і про настання відповідальності тих осіб, які вчинили тяжкі злочини, зокрема воєнні злочини та злочини проти людяності. Громадяни повинні бачити, що судова система та правоохоронні органи працюють задля забезпечення справедливості та верховенства права в такій особливій і важливій категорії справ.

Така комунікація є важливою як для сходу України, так і для Криму. Наші громадяни не повинні забувати, що міжнародний збройний конфлікт, спричинений збройною агресією Російської Федерації проти України, триває як на сході України, так і в Криму, і що тимчасово окупованими територіями України є Автономна Республіка Крим, місто Севастополь, окремі райони Донецької та Луганської областей. Перехідне правосуддя як важливий елемент державної політики деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій застосовується як до ситуації в Криму, так і до ситуації на Донбасі.

Віriamo і працюємо заради того, щоб наш Державний прапор якомога швидше повернувся в Сімферополь, Ялту, Бахчисарай, Донецьк, Луганськ та інші міста Криму та Донбасу.

Антон Кориневич
Постійний Представник Президента України
в Автономній Республіці Крим

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метод кабінетного дослідження застосовувався для створення огляду міжнародних підходів щодо взаємодії ЗМІ, органів судової влади та органів прокуратури (документи Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи, Європейського суду з прав людини). У межах цього методу також проводився аналіз первинних джерел щодо нормативного закріплення принципів взаємодії судів із ЗМІ (Естонія, Нова Зеландія, Шотландія).

Порівняльно-правовий метод використовувався у процесі вивчення оглядово-аналітичних матеріалів, присвячених системі противаг дозволів-заборон на висвітлення судових процесів в 15 країнах Західної Європи (Австрія, Англія та Уельс, Бельгія, Болгарія, Данія, Ірландія, Іспанія, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Португалія, Румунія, Франція, Хорватія, Швеція).

Логіко-структурний метод дав змогу описати систему чинних законодавчих та інших нормативно-правових актів, які визначають правові засади діяльності судової системи України в сфері неупередженого інформування суспільства про перебіг кримінального переслідування.

Метод контент-аналізу застосовувався для обробки відповідей 31 учасника вебінарів у межах виконання ними практичних завдань.

За допомогою експертного інтернет-опитування (фахівці органів судової влади та прокуратури, неурядових організацій, ЗМІ) сформовано бачення максимального інформаційного наповнення пресрелізів органів судової влади за результатами проведених засідань (див. Додатки 3-5).

Значну частину інформації отримали унаслідок дискусій та практичних вправ, організованих протягом квітня-червня 2021 року з 56 учасниками майстерень «Комунікація суспільно важливих справ (на прикладі судових процесів, пов'язаних зі збройним конфліктом в Україні)»¹ з тих працівників(-ць) суду (суддів-спікерів(-ок), пресекретарів(-ок), фахівців(-чинь) апарату судів), органів прокуратури, адвокатів(-ок), представників(-ць) правозахисних та міжнародних організацій, засобів масової інформації (далі — ЗМІ), експертів(-ок) академічної спільноти.

¹ Анонс майстерень «Комунікація суспільно важливих справ (на прикладі судових процесів, пов'язаних зі збройним конфліктом в Україні)». Доступ: <http://hrvector.org/podiyi/21-05-20->

I. МІЖНАРОДНІ ПРИНЦИПИ ВИСВІТЛЕННЯ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

ЗАГАЛЬНА ВІДКРИТІСТЬ ДЛЯ ЗМІ

Більшість міжнародних документів, присвячених відносинам судової влади та ЗМІ, акцентує увагу на праві журналістів(-ок) мати доступ до судових процесів та можливості вільно висвітлювати їх. Саме тому в одному з перших таких документів — Мадридських принципах — коментування процесів відправлення правосуддя, зокрема справ до, під час та після судового процесу, визнається функцією та правом ЗМІ, так само, як збирання та поширення інформації в суспільстві. Водночас право коментування відправлення правосуддя не повинно підлягати будь-яким спеціальним обмеженням та не порушувати презумпцію невинуватості (ст. 1)².

Бангалорські принципи також підтримали це положення, зазначивши окремо: «Недостатньо просто здійснювати правосуддя, потрібно робити це відкрито для суспільства» (ст. 3.2)³.

Демократичні засади більш відкритої діяльності судів були деталізовані у Рекомендації REC (2003)13 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо надання інформації засобами масової інформації щодо кримінального процесу. Зміст Рекомендацій важливий тим, що для європейського суспільства відкритість роботи судів закріплюється не лише з огляду на дотримання права на свободу слова. На думку Ради Європи, висвітлення у ЗМІ перебігу кримінального процесу є необхідним, аби зробити «...очевидною стримуючу функцію кримінального права, так само, як і у забезпеченні суспільного нагляду за функціонуванням системи кримінального юстиції». З цієї точки зору найбільш важливими є принципи, викладені у Рекомендаціях:

- **Принцип 1 — Інформування громадськості засобами масової інформації.**
Громадськість повинна мати змогу отримувати інформацію про діяльність судових органів та органів розслідування засобами масової інформації. Тому журналісти повинні мати можливість вільно висвітлювати та коментувати функціонування системи кримінальної юстиції з урахуванням лише обмежень, викладених у наступних принципах.
- **Принцип 4 — Доступ до інформації.**
Коли журналісти законно отримали інформацію в контексті кримінального процесу, що триває, від судових органів чи органів розслідування, ці органи мають зробити цю інформацію доступною, без дискримінації, для всіх журналістів, які роблять або зробили такий самий запит.
- **Принцип 5 — Шляхи надання інформації засобам масової інформації.**
Коли судові органи та органи розслідування самі вирішили надати інформацію засобам масової інформації в контексті кримінального процесу, що триває, така інформація повинна надаватися на недискримінаційних засадах і, якщо можливо, за допомогою пресрелізів, пресконференцій уповноважених посадових осіб або через подібні офіційні засоби.

² Мадридські принципи щодо зв'язку між засобами масової інформації та суддівською незалежністю. Оприлюднені у Резолюції 1296 (XLIV) Економічної і соціальної ради ООН від 11 лютого 1994 р. Доступ: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2013/07/Madrid-Principles-Media-Judicial-Independence-non-legal-submission-1994-eng.pdf>

³ Бангалорські принципи поведінки суддів. Гаага, 26 листопада 2002 року. Доступ: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/bangalore_principles.shtml

• **Принцип 15 — Підтримка висвітлення засобами масової інформації.**

Оголошення запланованих слухань, пред'явлення обвинувачення та оголошення іншої інформації, що стосується висвітлення судової діяльності, мають бути доступними для журналістів звичайним запитом до відповідних органів у належні терміни, якщо це не є майже нездійсненним. Журналістам має дозволятися на недискримінаційних засадах <...> отримувати копії публічно оголошених судових рішень. Вони повинні мати можливість розповсюджувати або повідомляти ці судові рішення громадськості⁴.

Викладені вище положення виходять з того, що ЗМІ традиційно відіграють активнішу роль у пошуку джерел інформації та в наступному інформуванні суспільства, аніж органи судової влади. Від останніх вважалося достатнім лише спростити доступ ЗМІ до судових засідань та матеріалів слухань.

Тому слід віддати належну увагу найбільш новаторській пропозиції Рекомендацій — Принципу 6, який, мабуть, уперше запроваджує обов'язок активного інформування ЗМІ самими судами.

• **Принцип 6 — Регулярне інформування під час кримінального процесу.**

У контексті кримінального процесу, що становить суспільний інтерес, або іншого процесу, який привернув особливу увагу громадськості, **судові органи та органи розслідування повинні інформувати** засоби масової інформації про свої важливі дії тією мірою, якою це не шкодить таємниці слідства та оперативно-розшукової діяльності або не затримує чи заважає завершенню провадження.

У випадках, якщо кримінальний процес триває довгий час, **таку інформацію слід надавати регулярно.**

Інакше кажучи, європейські законодавці, починаючи з 2003 року, пропонують судам відігравати активну роль надавача необхідної суспільству інформації.

Власне, саме ця позицію згодом розвинули в документі Ради Європи, — Висновку №7(2005) Консультативної ради європейських суддів (КРЄС) до уваги Комітету Міністрів Ради Європи з питання «Правосуддя та суспільство»⁵. Документ фіксує той факт, що розвиток інформаційного суспільства та сучасних інформаційних технологій вимагає присутності у цьому просторі суддівської спільноти:

*«Інтегрування правосуддя в суспільство вимагає, щоб судова влада **відкрилася та вивчила, як зробити себе відомою**. Ідея полягає не в перетворенні судів на циркову арену, а в тому, щоб сприяти прозорості судового процесу. Визнаним є те, що повна прозорість неможлива, особливо, коли йдеться про необхідність захисту ефективності розслідувань та інтересів учасників процесу, але розуміння того, як працює судова система, має, безумовно, просвітницьке значення та повинно зміцнити суспільну довіру до функціонування судів» (п. 9).*

З огляду на це визнається активізація ролі судів у наданні інформації громадськості, необхідність формування методологічних підходів та розробки практичних механізмів комунікаційної діяльності судів та суддів. Водночас, знов таки мабуть вперше, визнається важливість створення прямих зв'язків між судами та широкою громадськістю, тобто без посередництва ЗМІ.

Визнаючи увесь обсяг проблем у сфері налагодження прямої комунікації судів з усіма цільовими групами суспільства, Висновки наголошують на необхідності «...організації відповідної підготовки суддів щодо зв'язків із громадськістю, залучення в штат судів працівників з кваліфікацією по зв'язках з громадськістю та ЗМІ, фінансування відповідної діяльності судів тощо».

⁴ Рекомендації REC(2003)13 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо надання інформації через засоби масової інформації стосовно кримінального процесу. Ухвалено Комітетом Міністрів 10 липня 2003 р. на 848-му засіданні. Доступ: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_870#Text

⁵ Висновок № 7(2005) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи з питання «Правосуддя та суспільство». Доступ: https://court.gov.ua/userfiles/visn_7_2005.pdf

Консультативна рада європейських суддів (далі — КРЄС) усвідомлює, що традиційно судді «...висловлюються насамперед через свої рішення та не повинні роз'яснювати їх у пресі або робити публічні заяви в пресі щодо справ у їхньому провадженні». Таким є традиційний, усталений і схвалюваний багатьма громадянами порядок речей, закріплений у національних законодавствах європейського континенту. Водночас професійна спільнота європейських суддів самостійно вбачає, що в сучасних умовах «...було б корисно покращити контакти між судами та ЗМІ: i) для посилення розуміння ними своїх відповідних ролей; ii) для інформування громадськості про характер, обсяг, обмеження та складність роботи суддів; iii) для виправлення можливих фактичних помилок у повідомленнях про конкретні справи (п. 34).

Саме тому у Висновках пропонується **як започаткувати новий напрям — проактивний, прямий зв'язок судів з громадськістю** — так й підтримувати вже започатковані механізми взаємодії із ЗМІ:

«КРЄС вважає, що обидві професії (судді та журналісти) повинні розробити кодекс поведінки у відносинах з представниками іншої професії та щодо висвітлення судових справ у ЗМІ. Як свідчить досвід держав, у яких така система вже існує, судова влада зазвичай визначає умови, в яких можуть робитися заяви для ЗМІ відносно судових справ, а журналісти виробляють свої власні принципи щодо висвітлення в ЗМІ справ, які перебувають у процесі розгляду, щодо оприлюднення імен (або фото) осіб, які беруть участь у судовому процесі (сторони, потерпілі, свідки, прокурор, слідчий суддя, суддя, який розглядає справу, тощо), а також щодо висвітлення судових рішень у справах, які є предметом підвищеного інтересу суспільства. Відповідно до свого Висновку № 3 (2002), пункт 40, КРЄС рекомендує національним судовим органам здійснити кроки у зазначеному напрямі» (п. 39)».

У 2017 році ООН додала ще один аспект «корисності», який впливає з відкритості судової системи перед громадськістю та ЗМІ, окрім раніш зазначених: 1) права на свободу слова, 2) демонстрацію стримувальної функції кримінального права, 3) забезпеченні суспільного нагляду за функціонуванням системи кримінального юстиції. Цим аспектом стала можливість інформування судами суспільства про наявність тиску на суддів:

«Законна критика громадськістю діяльності судів є одним з механізмів забезпечення підзвітності. Тому держави повинні прагнути уникати застосування кримінального права і порушення справ про неповагу до суду з метою обмеження критики судів. Більш ефективним підходом є підвищення обізнаності засобів масової інформації про наявність потенційної колізії між незалежністю судових органів і наданням надмірного тиску на суддів, з тим щоб ЗМІ проявляли стриманість у висвітленні розглянутих справ у випадках, коли публікація інформації про такі справи може вплинути на їх результат» (п. 136)».

Ідея саме активної позиції органів кримінальної юстиції залишається актуальною й дотепер. Так, Керівництво щодо комунікації із ЗМІ та громадськістю для судів і органів прокуратури (2018 р.) зазначає:

⁶ Висновок № 7(2005) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи з питання «Правосуддя та суспільство». Доступ: https://court.gov.ua/userfiles/visn_7_2005.pdf

⁷ Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції. Керівництво та методика оцінки щодо здійснення статті 11. — Нью-Йорк, 2017. Доступ: https://www.unodc.org/documents/corruption/Publications/2017/Implementation_Guide_and_Evaluative_Framework_for_Article_11_-_Russian.pdf

«Серед виконавчої, законодавчої та судової влади остання найменш помітна для громадян, головним чином тому, що вона менше бере участь в публічних дебатах. В результаті правосуддя часто погано відомо і погано розуміється, в той час як суспільна довіра до правосуддя залежить від суспільного розуміння судової діяльності.

Правосуддя не може уникнути висвітлення в ЗМІ все більшої частки своєї діяльності, і судові установи, волі-неволею, повинні стикатися з проблемами комунікації, враховуючи постійно зростаючі вимоги прозорості в діяльності держави» (пп. 230–231)⁸.

Органи прокуратури також покликані європейським експертним середовищем до відкритості в діяльності та активного інформування суспільства щодо процесів, що викликають суспільний інтерес. Так, ще у Висновку №7(2005) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи з питання «Правосуддя та суспільство», зазначено: «Прокурори стосовно тієї частини судового провадження, що належить до їхньої юрисдикції, повинні брати участь у наданні інформації громадськості» (А.8)⁹.

Найбільш останній документ — **«Керівництво щодо комунікації із ЗМІ та громадськістю для судів і органів прокуратури»** (2018) — містить такі рекомендації щодо медіа-активності органів прокуратури в сучасних умовах:

- «Прозорість при виконанні обов'язків прокурора є важливим компонентом верховенства закону і однією з важливих гарантій справедливого судового розгляду. Правосуддя не тільки зобов'язане здійснитися, але і зобов'язане бути видимим, аби здійснитися. Для цього за можливості засоби масової інформації повинні мати змогу надавати інформацію щодо судові, кримінальні або інші розгляди. <...> Образ прокуратури в значній мірі сприяє зміцненню суспільної довіри до належному функціонуванню правосуддя. Надання засобам масової інформації максимально широкого права доступу до інформації про діяльність прокуратури також сприяє зміцненню демократії і розвитку відкритої взаємодії з громадськістю» (п. 13).
- «Заяви прокурорів в засобах масової інформації також можливі під час судових розглядів, особливо коли вони привносять об'єктивність в громадські дебати і коли юристи використовують засоби масової інформації для висунення своїх аргументів» (п. 40).
- «Прокуратура повинна вирішити, чи задоволена вона реактивним (пасивним) спілкуванням і має намір лише відповідати на запити ЗМІ або навпаки, — має намір публікувати інформацію за власною ініціативою в межах активної/проактивної комунікації» (п. 192)¹⁰.

ОБМЕЖЕННЯ НА РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Звісно, не кожне судове засідання відбувається у відкритому режимі та не кожна інформація, надана свідками або стороною захисту чи обвинувачення, може оприлюднюватися. Це слід враховувати, якщо йдеться про категорію справ, як-от злочини, пов'язані зі збройним конфліктом.

⁸ Керівництво щодо комунікації із ЗМІ та громадськістю для судів і органів прокуратури. Ухвалено на 31-му пленарному засіданні СЕПЕЖ. Страсбург, 3 та 4 грудня 2018 року. Guide on communication with the media and the public for courts and prosecution authorities. As adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ. Strasbourg, 3 and 4 December 2018. URL: <https://rm.coe.int/cepej-2018-15-en-communication-manual-with-media/16809025fe>

⁹ Висновок № 7(2005) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи з питання «Правосуддя та суспільство». Доступ: https://court.gov.ua/userfiles/visn_7_2005.pdf

¹⁰ Керівництво щодо комунікації із ЗМІ та громадськістю для судів і органів прокуратури. Ухвалено на 31-му пленарному засіданні СЕПЕЖ. Страсбург, 3 та 4 грудня 2018 року. Guide on communication with the media and the public for courts and prosecution authorities. As adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ. Strasbourg, 3 and 4 December 2018. URL: <https://rm.coe.int/cepej-2018-15-en-communication-manual-with-media/16809025fe>

Міжнародні стандарти у сфері обмежень висвітлення кримінального процесу спрямовують нас насамперед до спеціального розділу Мадридських принципів.

1. Свобода слова (включаючи свободу ЗМІ) не виключає, відповідно до закону, збереження таємниці під час розслідування злочину, навіть якщо розслідування становить частину судового процесу. Таємність за таких обставин повинна розглядатися як перевага на користь осіб, які підозрюються або обвинувачуються, для збереження презумпції невинуватості. Це не обмежує право будь-якої особи надати пресі інформацію про розслідування або обставини, які є предметом розслідування.
2. Будь-яке обмеження свободи слова та ЗМІ повинно чітко визначатися законом. Якщо такий закон надає дискрецію чи повноваження, така дискреція чи повноваження повинні здійснюватися лише суддею.
3. Закони можуть дозволяти обмеження свободи слова та ЗМІ настільки, наскільки це необхідно у демократичному суспільстві для захисту неповнолітніх та членів інших груп, які потребують особливого захисту.
4. Обмеження свободи слова та ЗМІ щодо кримінального процесу в інтересах відправлення правосуддя у демократичному суспільстві може здійснюватися:
 - для попередження завдання серйозної шкоди обвинуваченому;
 - для попередження серйозної шкоди або неналежного тиску на свідка, присяжного чи потерпілого;
5. У випадку, коли обмеження здійснюються в інтересах національної безпеки, вони не повинні загрожувати правам учасників судового процесу, зокрема права на захист. Водночас сторона захисту та ЗМІ повинні мати право знати про підстави обмеження та право оскаржити таке обмеження.
6. Жодне обмеження не повинно застосовуватися мірою, що є більшою за мінімальну, та впродовж часу, що є довшим за мінімальний, необхідний для досягнення відповідної мети (ст.ст. 7 14)¹¹.

Майже ті ж самі засади захисту неупередженості судочинства та прав учасників процесу викладені в **Рекомендації REC (2003)13** Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо надання інформації ЗМІ щодо кримінального процесу:

- **Принцип 8 — Захист приватності в контексті кримінального процесу, що триває.**
Надання інформації про підозрюваних, обвинувачуваних або засуджених осіб або інших сторін кримінального процесу повинно здійснюватися з дотриманням їх права на захист приватності. Особливий захист має надаватися сторонам, які є неповнолітніми або іншими вразливими особами, а також жертвам, свідкам, родинам підозрюваних, обвинувачуваних або засуджених. У всіх випадках слід особливо зважати на шкідливий ефект, який розкриття інформації, що уможливорює їхню ідентифікацію, може справити на осіб, які згадуються у цьому Принципі.
- **Принцип 10 — Запобігання шкідливому впливу.**
У контексті кримінального процесу, особливо, коли залучено присяжних або мирових суддів, судові органи та органи розслідування повинні утримуватися від оприлюднення інформації, яка несе ризик завдання значної шкоди справедливості процесу.
- **Принцип 11 — Шкідливе досудове оприлюднення інформації.**
У випадках, коли обвинувачений може продемонструвати, що надання інформації з високою вірогідністю призведе або вже призвело до порушення його або її права на справедливий суд, він або вона повинні мати дієві засоби юридичного захисту.

¹¹ Мадридські принципи щодо зв'язку між засобами масової інформації та суддівською незалежністю. Оприлюднені у Резолюції 1296 (XLIV) Економічної і соціальної ради ООН від 11 лютого 1994 р. URL: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2013/07/Madrid-Principles-Media-Judicial-Independence-non-legal-submission-1994-eng.pdf>

• **Принцип 16 — Захист свідків.**

Особистість свідків не повинна розголошуватися, якщо свідок не дав на це своєї попередньої згоди, якщо встановлення особистості свідка не становить громадський інтерес або свідчення не було раніше надане публічно. Особистість свідків ніколи не повинна розголошуватися, якщо це загрожує їхнім життям або безпеці¹².

Положення принципів 8 та 16 також окремо прописані у **доводі Верховного комісара ООН** щодо ситуацій розслідувань та встановлення істини у країнах, що пережили збройний конфлікт:

*«Для заохочення свідків до співпраці, полегшення такого співробітництва і забезпечення умов для того, щоб свідки могли свідчити в атмосфері, вільній від залякування, не побоюючись за своє життя, судами застосовується цілий ряд процесуальних заходів правового захисту. До числа таких заходів можуть належати, зокрема, такі: <...> **введення заборони на публікацію**, з тим щоб запобігти оприлюднення, поширення або передачу будь-якої інформації, яка може розкрити особистість потерпілого або свідка» (п.23)¹³.*

Для органів прокуратури також сформульовали основні правила, за якими можуть накладатися обмеження щодо поширення інформації у ЗМІ. Так, **Керівництво щодо комунікації із ЗМІ та громадськістю для судів і органів прокуратури** (2018 р.) пропонує:

- «У всіх випадках слід дотримуватися правових положень, що регулюють охоронювану законом таємницю, включаючи конфіденційність розслідувань» (п.184).
- «Прокурори повинні забезпечити, щоб інформація, що надається ЗМІ, не загрозувала проведенню розслідувань та переслідування або меті розслідування. Вона не повинна порушувати права третіх осіб чи впливати на осіб, які беруть участь у розслідуванні чи судовому переслідуванні або судових процесах» (п.185).
- «У своїх повідомленнях прокурори повинні забезпечити, щоб вони не порушували права на захист, передчасно розповсюджуючи інформацію та не дозволяючи захисту реагувати на неї. Вони також повинні гарантувати, що вони не передаватимуть інформацію, яка не поважає право жертв бути поінформованим належним чином. Також надання інформації не повинно порушувати право осіб на справедливий суд» (п.187).
- «У своїх повідомленнях прокурори повинні забезпечити, щоб безпека зацікавлених осіб, включаючи свідків, потерпілих, прокурорів і магістратів, які ведуть делікатні справи, не була порушена» (п.188).
- «Потрібно досягти рівноваги, поважаючи презумпцію невинуватості, між суспільним інтересом до інформації та захистом честі та цілісності осіб. Прокурор, коли це належить до його компетенції, повинен бути обережним, не дозволити публічно викрити затриману особу та захистити належним чином від тиску ЗМІ осіб, яких стосується справа, і, зокрема, потерпілих, щоб уникнути будь-якого ризику переслідування у ЗМІ» (п.189).
- «На всіх етапах процедури учасники, незалежно від їх ролі, мають право на гідність, повагу до приватного та сімейного життя та особисту безпеку» (п.190).¹⁴

¹² Рекомендації REC(2003)13 Комітету міністрів державам-членам щодо надання інформації через засоби масової інформації стосовно кримінального процесу. Ухвалено Комітетом Міністрів 10 липня 2003 р. на 848-му засіданні. Доступ: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_870#Text

¹³ Довідь Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини по праву на встановлення істини. 28 July 2010, A/HRC/15/33. Доступ: <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/A/HRC/15/33>

¹⁴ Керівництво щодо комунікації із ЗМІ та громадськістю для судів і органів прокуратури. Ухвалено на 31-му пленарному засіданні CEPEJ. Страсбург, 3 та 4 грудня 2018 року. Guide on communication with the media and the public for courts and prosecution authorities. As adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ. Strasbourg, 3 and 4 December 2018. URL: <https://rm.coe.int/cepej-2018-15-en-communication-manual-with-media/16809025fe>

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАДАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ГРОМАДСЬКОСТІ

Як правильно організувати взаємодію судів зі ЗМІ? Якими можуть бути внутрішні політики, засади логістичного та кадрового менеджменту? За ким саме закріпити функції щодо зв'язків із громадською та мас-медіа? Ця сфера діяльності судів нині є найбільш деталізовано висвітлена в документах міжнародних організацій, тож позначилося й на українській нормативній базі. Вважаємо, що найліпше обмежитися переліком найбільш суттєвих положень, дотичних до судових розглядів, пов'язаних із збройним конфліктом.

Судові органи та органи розслідування мають надавати ЗМІ лише перевірену інформацію або інформацію, яка ґрунтується на розумних припущеннях. В останньому випадку, про це має бути чітко вказано засобом масової інформації (Принцип 3)¹⁵.

Уся інформація, що надається судами ЗМІ, має передаватися у прозорий та недискримінаційний спосіб (п. 43)¹⁶.

Найбільш помітна сторона судової комунікації передбачає інформацію, пропоновану громадськості та ЗМІ про реальну роботу юстиції в зв'язку з конкретними справами. Ці судові розгляди можуть спричинитися серйозністю подій (криваві злочини, великомасштабні шахрайства тощо); популярністю залучених осіб (нерухома власність відомого діяча культури, кримінальні справи проти органів державної влади тощо); принципами, що застосовуються до конкретних ситуацій (допомога в самогубстві, клінічна смерть, цивільний статус трансгендерних людей та ін.); сезонними ситуаціями (наприклад, правопорушення, вчинені влітку на курортах) (п. 18)¹⁷.

Зазвичай має бути конкретний суспільний інтерес, а не лише інтерес громадськості або ЗМІ, який виправдовує поширення інформації. Повинен дотримуватися баланс між інтересами зацікавлених осіб у збереженні секретності й інтересами громадськості у наданні інформації (п. 196)¹⁸.

Судова комунікація має бути частиною загальної стратегії, що визначатиме повідомлення, які судова влада хоче донести до громадськості, враховувати використання всіх доступних засобів комунікації й визначати цільову аудиторію для кожного тип спілкування (п. 233)¹⁹.

Метою судової комунікації є:

- інформувати про конкретну діяльність системи правосуддя, а також в окремих випадках (провадженнях);
- стверджувати роль справедливості в суспільстві;
- підтвердити незалежність судових інститутів, зокрема, коли це ставиться під сумнів;
- заохочувати повагу до судових установ і їх представників;
- зміцнити або відновити довіру громадян до судових інститутів;

¹⁵ Рекомендації REC(2003)13 Комітету міністрів державам-членам щодо надання інформації через засоби масової інформації стосовно кримінального процесу. Ухвалено Комітетом Міністрів 10 липня 2003 р. на 848-му засіданні. Доступ: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_870#Text

¹⁶ ВИСНОВОК № 7(2005) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи з питання «Правосуддя та суспільство». Доступ: https://court.gov.ua/userfiles/visn_7_2005.pdf

¹⁷ Керівництво щодо комунікації із ЗМІ та громадською для судів і органів прокуратури. Ухвалено на 31-му пленарному засіданні СЕПЕЖ. Страсбург, 3 та 4 грудня 2018 року. Guide on communication with the media and the public for courts and prosecution authorities. As adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ. Strasbourg, 3 and 4 December 2018. URL: <https://rm.coe.int/cepej-2018-15-en-communication-manual-with-media/16809025fe>

¹⁸ Керівництво щодо комунікації із ЗМІ та громадською для судів і органів прокуратури. Ухвалено на 31-му пленарному засіданні СЕПЕЖ. Страсбург, 3 та 4 грудня 2018 року. Guide on communication with the media and the public for courts and prosecution authorities. As adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ. Strasbourg, 3 and 4 December 2018. URL: <https://rm.coe.int/cepej-2018-15-en-communication-manual-with-media/16809025fe>

¹⁹ Керівництво щодо комунікації із ЗМІ та громадською для судів і органів прокуратури. Ухвалено на 31-му пленарному засіданні СЕПЕЖ. Страсбург, 3 та 4 грудня 2018 року. Guide on communication with the media and the public for courts and prosecution authorities. As adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ. Strasbourg, 3 and 4 December 2018. URL: <https://rm.coe.int/cepej-2018-15-en-communication-manual-with-media/16809025fe>

- займати публічну позицію з питань, що становлять інтерес для правосуддя і суспільства, якщо це виправдано обставинами;
- поліпшити розуміння законів громадськістю;
- у ширшому плані — зміцнити імідж правосуддя (п. 234)²⁰.

Водночас судова комунікація може сприяти підтвердженню незалежності судових інститутів, особливо, якщо це ставиться під сумнів. Так може статися, коли політики відкрито висловлюють свою думку про поточні судові розгляди, критикують судові рішення або вживають заходи, спрямовані на пояснення суддям стану речей. Також може відбуватися, коли політики розглядають заходи, що можуть поставити під загрозу незалежність правосуддя, наприклад, коли вони негативно змінюють статус суддів або впливають на кар'єрне зростання суддівського персоналу (п. 20)²¹.

Судова пресслужба могла б мати такі функції: надавати ЗМІ резюме судових рішень; надавати ЗМІ достовірну інформацію про судові рішення; контактувати зі ЗМІ щодо слухань, які привертають особливу увагу громадськості; надавати роз'яснення або уточнення (п. 56)²².

В ідеалі інформація має надходити в потрібний час і адаптуватися до цільової аудиторії (акредитовані журналісти(-ки), ЗМІ, громадськість). Щоденні пресконференції можуть бути виправданими під час широкомасштабних розслідувань після серйозних публічних подій (наприклад, теракт), але не у випадку, якщо метою є інформування ЗМІ про повсякденну діяльність суду. Кілька рядків інформації може вистачити, якщо повідомлення звичайне, але не якщо йдеться про пояснення, чому державна прокуратура не має засобів, необхідних для належного виконання своїх завдань (п. 131)²³.

Календар слухань — у принципі анонімний — має бути доступним для ЗМІ. До епохи Інтернету їх розсилали зацікавленим ЗМІ. Сьогодні достатньо опублікувати календар на вебсайті суду (п. 158)²⁴.

Можливо, у випадках, що моніторяться ЗМІ, можна повідомити журналістам(-кам) про перебіг провадження. Це можна зробити за допомогою пресрелізів та/або публікацій на вебсайті суду (п. 160)²⁵.

У межах, встановлених службовою таємницею, інші документи можуть розповсюджуватися до слухань. У кримінальних справах, що мають певне значення, та в деяких країнах прийнято, щоб журналісти(-ки) мали доступ до обвинувальних актів за запитом (п. 159)²⁶.

²⁰ Керівництво щодо комунікації із ЗМІ та громадськістю для судів і органів прокуратури. Ухвалено на 31-му пленарному засіданні СЕПЕЖ. Страсбург, 3 та 4 грудня 2018 року. Guide on communication with the media and the public for courts and prosecution authorities. As adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ. Strasbourg, 3 and 4 December 2018. URL: <https://rm.coe.int/cepej-2018-15-en-communication-manual-with-media/16809025fe>

²¹ Керівництво щодо комунікації із ЗМІ та громадськістю для судів і органів прокуратури. Ухвалено на 31-му пленарному засіданні СЕПЕЖ. Страсбург, 3 та 4 грудня 2018 року. Guide on communication with the media and the public for courts and prosecution authorities. As adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ. Strasbourg, 3 and 4 December 2018. URL: <https://rm.coe.int/cepej-2018-15-en-communication-manual-with-media/16809025fe>

²² Керівництво щодо комунікації із ЗМІ та громадськістю для судів і органів прокуратури. Ухвалено на 31-му пленарному засіданні СЕПЕЖ. Страсбург, 3 та 4 грудня 2018 року. Guide on communication with the media and the public for courts and prosecution authorities. As adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ. Strasbourg, 3 and 4 December 2018. URL: <https://rm.coe.int/cepej-2018-15-en-communication-manual-with-media/16809025fe>

²³ Керівництво щодо комунікації із ЗМІ та громадськістю для судів і органів прокуратури. Ухвалено на 31-му пленарному засіданні СЕПЕЖ. Страсбург, 3 та 4 грудня 2018 року. Guide on communication with the media and the public for courts and prosecution authorities. As adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ. Strasbourg, 3 and 4 December 2018. URL: <https://rm.coe.int/cepej-2018-15-en-communication-manual-with-media/16809025fe>

²⁴ Керівництво щодо комунікації із ЗМІ та громадськістю для судів і органів прокуратури. Ухвалено на 31-му пленарному засіданні СЕПЕЖ. Страсбург, 3 та 4 грудня 2018 року. Guide on communication with the media and the public for courts and prosecution authorities. As adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ. Strasbourg, 3 and 4 December 2018. URL: <https://rm.coe.int/cepej-2018-15-en-communication-manual-with-media/16809025fe>

²⁵ Керівництво щодо комунікації із ЗМІ та громадськістю для судів і органів прокуратури. Ухвалено на 31-му пленарному засіданні СЕПЕЖ. Страсбург, 3 та 4 грудня 2018 року. Guide on communication with the media and the public for courts and prosecution authorities. As adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ. Strasbourg, 3 and 4 December 2018. URL: <https://rm.coe.int/cepej-2018-15-en-communication-manual-with-media/16809025fe>

²⁶ Керівництво щодо комунікації із ЗМІ та громадськістю для судів і органів прокуратури. Ухвалено на 31-му пленарному засіданні СЕПЕЖ. Страсбург, 3 та 4 грудня 2018 року. Guide on communication with the media and the public for courts and prosecution authorities. As adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ. Strasbourg, 3 and 4 December 2018. URL: <https://rm.coe.int/cepej-2018-15-en-communication-manual-with-media/16809025fe>

Суддям не слід забороняти відповідати на запитання преси, які стосуються відправлення правосуддя, тому судова влада може підготувати щодо цього розумні рекомендації, як мати справу з такими питаннями (ст. 2 Додатку)²⁷.

Значно делікатнішим є питання про те, чи повинен суд до слухання дати згоду про надання пояснень ЗМІ у зв'язку з конкретними провадженнями. У будь-якому разі може викликати занепокоєння, що судді, покликані ухвалювати рішення з цього питання, висловлять свої думки. Однак у деяких випадках речникові корисно надати коротку фактичну інформацію, як-от очікувана тривалість слухання, кількість свідків, які заслуховуються, або загальний контекст справи (п.161)²⁸.

Коли озвучується рішення суду, то його аргументація повинна бути достатньо чіткою, точною та стислою, щоб не тільки сторони та їх адвокати, а й громадськість та ЗМІ могли повністю зрозуміти, що саме було вирішено та з яких причин (п.165)²⁹.

Мотиви рішення, викладені у письмовій формі, мають відповідати однаковим вимогам чіткості, точності та стислості, тому слід надавати перевагу написання документів мовою, яка також зрозуміла непрофесіоналам (п.166)³⁰.

Принцип свободи слова та ЗМІ не вимагає права прямої трансляції чи запису судового розгляду (ст. 6)³¹.

Прямі трансляції або записи засобами масової інформації в залах суду не повинні відбуватися, якщо і доки це не є спеціально дозволено законом або відповідними судовими органами. Таке висвітлення може дозволятися лише тоді, коли це не несе серйозного ризику неналежного впливу на жертв, свідків, сторін кримінального процесу, присяжних або суддів (Принцип 14)³².

Коли здійснюється телевізійний запис судових слухань, мають використовуватися стаціонарні камери, а головуючий суддя повинен мати можливість ухвалювати рішення щодо умов зйомок та переривання трансляції у будь-який час. Ці та будь-які інші необхідні заходи повинні захищати права осіб, які беруть участь у слуханнях (п. 47)³³.

²⁷ Мадридські принципи щодо зв'язку між засобами масової інформації та суддівською незалежністю. Оприлюднені у Резолюції 1296 (XLIV) Економічної і соціальної ради ООН від 11 лютого 1994 р. URL: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2013/07/Madrid-Principles-Media-Judicial-Independence-non-legal-submission-1994-eng.pdf>

²⁸ Керівництво щодо комунікації із ЗМІ та громадськістю для судів і органів прокуратури. Ухвалено на 31-му пленарному засіданні CEPEJ. Страсбург, 3 та 4 грудня 2018 року. Guide on communication with the media and the public for courts and prosecution authorities. As adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ. Strasbourg, 3 and 4 December 2018. URL: <https://rm.coe.int/cepej-2018-15-en-communication-manual-with-media/16809025fe>

²⁹ Керівництво щодо комунікації із ЗМІ та громадськістю для судів і органів прокуратури. Ухвалено на 31-му пленарному засіданні CEPEJ. Страсбург, 3 та 4 грудня 2018 року. Guide on communication with the media and the public for courts and prosecution authorities. As adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ. Strasbourg, 3 and 4 December 2018. URL: <https://rm.coe.int/cepej-2018-15-en-communication-manual-with-media/16809025fe>

³⁰ Керівництво щодо комунікації із ЗМІ та громадськістю для судів і органів прокуратури. Ухвалено на 31-му пленарному засіданні CEPEJ. Страсбург, 3 та 4 грудня 2018 року. Guide on communication with the media and the public for courts and prosecution authorities. As adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ. Strasbourg, 3 and 4 December 2018. URL: <https://rm.coe.int/cepej-2018-15-en-communication-manual-with-media/16809025fe>

³¹ Мадридські принципи щодо зв'язку між засобами масової інформації та суддівською незалежністю. Оприлюднені у Резолюції 1296 (XLIV) Економічної і соціальної ради ООН від 11 лютого 1994 р. URL: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2013/07/Madrid-Principles-Media-Judicial-Independence-non-legal-submission-1994-eng.pdf>

³² Рекомендації REC(2003)13 Комітету міністрів державам-членам щодо надання інформації через засоби масової інформації стосовно кримінального процесу. Ухвалено Комітетом Міністрів 10 липня 2003 р. на 848-му засіданні. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_870#Text

³³ ВИСНОВОК № 7(2005) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи з питання «Правосуддя та суспільство». URL: https://court.gov.ua/userfiles/visn_7_2005.pdf

II. ЯК МОЖУТЬ ВТІЛЮВАТИСЯ МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ В ПРАКТИЦІ НАЦІОНАЛЬНИХ СУДІВ ІНШИХ ДЕРЖАВ?

Розглянуті міжнародні стандарти щодо взаємодії ЗМІ та органів судової влади, хоча й закріплюють новітню тенденцію до проактивної позиції останніх, проте переважна частина нормативної регуляції судів сформована у такий спосіб, щоб максимально забезпечити деталі судових розглядів від ризиків оприлюднення. На це є свої причини: вимоги до захисту свідків, інтереси вразливих осіб, право осіб на приватність, питання державної, військової, корпоративної таємниць.

За умови такого усталеного порядку речей важко очікувати, що у випадку резонансних справ або справ із сенситивним контекстом судова влада буде готова за власною ініціативою надавати максимально можливий обсяг відкритої інформації про деталі судового розгляду, учасників процесу, позицію сторін, висновки експертиз тощо. Для цього потрібен тривалий час комунікаційної практики органів кримінальної юстиції паралельно з професійною роботою так званої судової журналістики за наявності належного рівня довіри з боку населення.

В Україні судові процеси щодо злочинів, пов'язаних із збройним конфліктом, мають справу не лише з резонансними випадками або сенситивним контекстом, — вони відкривають новий тематичний напрям взаємодії зі ЗМІ, надзвичайно важливий для українського суспільства і затребуваний з точки зору дипломатичної комунікації України на міжнародному рівні. Саме тому на початковій стадії становлення судової комунікаційної стратегії в сфері збройного конфлікту логічно звернути увагу на практику інших країн, насамперед пов'язану з системою противаг дозволів-заборон на висвітлення судових процесів.

ХТО СПІЛКУЄТЬСЯ ЗІ ЗМІ ВІД ІМЕНІ СУДУ

Варто зазначити, що кожна європейська країна обирає власну модель комунікації судів із ЗМІ. Перша модель передбачає створення посади речника(-ці), пресекретаря(-ки) або прессудді, в обов'язки якого входить увесь обсяг комунікації (Австрія, Бельгія, Болгарія, Данія, Англія та Уельс, Нідерланди, Румунія та ін.). За умови такого підходу доступ мас-медіа до усього суддівського корпусу, який здійснює розгляд справ, мінімізується. Передбачається, що у цій моделі офіційні коментарі та інтерв'ю суддів, за своєю частотою та кількістю мають бути скоріш винятками, ніж традиційною практикою. Ба більше, деякі країни забороняють контакти між суддями та ЗМІ. Наприклад, у Бельгії слідчі судді не можуть спілкуватися з пресою, а в Італії спілкування із ЗМІ хоча прямо й не заборонено, але не вважається прийнятною для суддів³⁴.

Друга модель зберігає за суддями можливість самостійно вирішувати в яких випадках та в якому обсязі надавати інформацію щодо змісту судових засідань (Хорватія, Франція, Ірландія, Іспанія, Швеція). Це має місце навіть тоді, коли суди мають пресекретарів(-ок) (Бельгія, Франція, Норвегія, Іспанія), тому судді можуть вільно спілкуватися зі ЗМІ відповідно до своєї власної точки зору на справу чи ситуацію. Ідея цієї моделі полягає в тому, що судді мають достатньо високий рівень відповідальності з будь-якою формою спілкування з громадськістю.

³⁴ Judicial communication and professional ethics. Renewing the relationship between the judiciary and the public. Team France 4. Louise Chrétien | Arthur de Peretti-Schlomoff | Yoann Viguiet, 2015. URL: https://www.ejtn.eu/Documents/THEMIS%202015/Written_Paper_France4.pdf

ПРОКУРОРСЬКИЙ КОРПУС: СПЕЦИФІКА КОМУНІКАЦІЇ ЗІ ЗМІ

Зазначені дві моделі стосуються також прокурорського корпусу, позаяк в Бельгії, Франції, Норвегії, Іспанії прокурори залишаються вільними для обговорення зі ЗМІ, а в Данії їх навіть заохочують це робити. В Англії та Уельсі прокурорам рекомендується взаємодіяти з пресою, але лише в конкретних питаннях, узгоджених із посадовцями з питань комунікації на національному рівні.

Однак між європейськими країнами немає єдиної точки зору щодо того, на яких стадіях кримінального процесу органи прокуратури мають спілкуватися зі ЗМІ. Наприклад, у Бельгії, Чехії, Англії та Уельсі, Франції прокурор може бути активним учасником інформаційно-комунікаційних подій у будь-який момент кримінального процесу. В інших країнах (Австрія, Хорватія, Німеччина, Португалія та ін.) прокурори можуть повідомляти ЗМІ про конкретну справу лише в межах досудового розслідування та під час передавання цієї справи до суду, але не пізніше.

Водночас у країнах ЄС є загальне розуміння, яку саме інформацію прокурор може надавати ЗМІ. Наприклад, якщо прокурору дозволено коментувати рішення суду, то йому завжди забороняється шкодити довірі громадськості до судової системи шляхом дискредитації судового рішення. Це правило підтвердив ЄСПЛ, який у рішенні про неприйнятність визнав, що довіра громадськості до незалежного здійснення правосуддя не повинна порушуватися поведінкою члена судової влади. Це рішення стосується судді чи прокурора, які негативно або недостатньо ретельно коментують рішення іншого судді³⁵.

Ба більше, ЄСПЛ постановив, що у своїх повідомленнях прокурори повинні переконатися, що вони не порушують права обвинувачених або права жертв, передчасно розповсюджуючи будь-яку інформацію. Так, ЄСПЛ вирішив, що презумпція невинуватості порушується, якщо в офіційній заяві (наприклад, на пресконференції) щодо обвинуваченого створюється враження, що обвинувачений винен, хоча його вину ще не доказали в процесі належного судового розгляду³⁶.

Для демонстрації, як саме в національних моделях діють противаги «дозволів заборон», проаналізуємо приклади Шотландії, Естонії та Нової Зеландії як найбільш повні та характерні документи, що визначають політику відкритості судів для ЗМІ та громадськості.

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД

Шотландія

Служба шотландських судів і трибуналів. Керівні принципи по взаємодії із ЗМІ³⁷

Інформацію, яку можна надавати на стадії публічно оголошених судових розглядів

Імена суддів, що головує;

- стадія справи;
- дати слухання;
- результати справи;
- підтвердження імені обвинуваченого;
- загальний характер обвинувачення (наприклад, необережне керування автомобілем, але не деталі обвинувачення — як, коли, де сталося);
- контрольний номер справи.

³⁵ ECHR, Altin v. Turkey, 6 April 2000 (application No. 39822/98, inadmissible)

³⁶ ECHR, Stoll v. Switzerland, 10/12/2007 (no. 69698/01, §§ 61 and 143,) and ECHR, Craxi v. Italy (No. 2), 17/07/2003 (no. 25337/94)

³⁷ Scottish Courts and Tribunals Service. Media Guide. URL: <https://www.scotcourts.gov.uk/docs/default-source/aboutscs/contact-us/media-guide-master-external-update-11-02-21.pdf?sfvrsn=2>

Для сприяння журналістам зазвичай можна надати їм інформацію щодо пред'явленого звинувачення приблизно за один робочий день до того, як справа буде розглянута у відкритому судовому засіданні або у зручний час якомога швидше після оголошення рішення суду.

Інформацію, яку можна надавати на стадії відкритого судового розгляду

На цьому етапі ви можете дати змогу журналісту побачити обвинувачення в обвинувальному висновку. Зазвичай ви можете надати таку інформацію:

- ім'я, дата народження та адреса обвинуваченого, вказані у обвинувальному висновку;
- загальний зміст обвинувачення;
- заперечення та заявлені протести з боку обвинуваченого;
- стадія розгляду справи;
- чи є слухання в суді продовженням розгляду справи і якщо так, то причини тривалості розгляду;
- дати слухання;
- вирок;
- передача справи до виконання іншими органами влади (пенітенціарна, архівна служби, органи прокуратури та ін.);
- ім'я головуючого;
- ім'я захисника;
- умови звільнення під заставу, але з обережністю до публікації самих умов; останні, наприклад, можуть бути надані ЗМІ, оскільки вже були оголошені в залі судового засідання; ви можете попередити, аби ЗМІ зайвий раз не ідентифікували потерпілу особу (жертву сексуального нападу або вразливу особу);
- підтвердження імені свідка, оголошеного у відкритому судовому засіданні, після того, як він/вона дасть показання (якщо суд не дозволив особі залишатися приховуваною від публіки або суд постановив, що його/її ім'я не повинно опубліковуватися).

Інформацію, яку не можна надавати, зокрема про деталі провадження

Наприклад:

- наведені докази;
- висунуті юридичні аргументи;
- міркування судді під час ухвалення рішення.

Не варто надавати публічній увазі жодних документів із матеріалів обвинувачення (наприклад, посвідчення водія).

Не слід відповідати на розпливчасті або невизначені запитання. Законодавство передбачає, що розкриття особистих даних має бути відповідним, інакше кажучи, не варто розкривати більше інформації, ніж цього вимагає ситуація. Не відповідайте на питання, як-от: «Чи можете ви сказати мені, чи є у Джеймса Сміта з Гай-стріт правопорушення в минулому?»; «Чи є які-небудь інші цивільні позови проти Джонса?»; «Минулого тижня була справа про чоловіка, який напав на свою дружину. Хто це був?».

Попередні судимості, які стали відомі суду під час винесення вироку

Якщо прокурор надає суду перелік попередніх судимостей і обвинувачений визнає їх, цей перелік можна показати журналістам. Жодних копій надавати не слід.

Будьте обережні у відповідях на запитання, що стосуються попередніх судимостей, зазначених у судовому провадженні. Не варто надавати інформації про попередні судимості, оскільки це є чутливим матеріалом, а частина судимостей може бути вже погашеною.

Інформація щодо наявності попередніх судимостей не може надаватися у випадках, якщо з моменту винесення вироку минуло понад три місяці. Така інформація також не може надаватися щодо спеціальних категорій справ з конфіденційними персональними даними.

Заяви суддів про винесення вироку

Коли суддя робить заяву про винесення вироку, вона надсилається до судової адміністрації та зазвичай публікується на вебсайті суду. На додаткові запитання журналістів спрямовуйте їх до судової пресслужби.

Звіти, що фігурують у судовому розгляді

Судді не надають інформацію про зміст:

- звітів про соціальну роботу, здійснену в межах кримінального судочинства (проходження корекційних програм);
- психологічних / психіатричних звітів;
- звітів про лікування та тестування на наркотики;
- медичних висновків.

Винятки Частина звіту, яку вже зачитано у відкритому судовому засіданні, може надаватися у відповідь на подання, однак увесь звіт не повинен передаватися журналісту. Можна розкрити для огляду/читання лише ті фрагменти, що потрапили у публічний простір під час відкритих слухань у суді.

Є два варіанти: 1) можна продиктувати частину звіту, про яку йшлося в судовому засіданні, переконуючись, що не передаєте конфіденційні дані третьої особи; 2) можна надати копію фрагмента, який був озвучений у суді, редагуючи будь-які конфіденційні, специфічні дані третьої сторони.

Заборона на своєчасне інформування

Закон дозволяє суду розпорядитися відкласти будь-яке повідомлення про судовий розгляд на такий час, який суд вважає за необхідне, щоб уникнути нанесення збитку здійсненню правосуддя. Таке положення застосовується як до кримінальних, так і до цивільних справ.

ЗМІ не часто забороняють перебувати в залі навіть під час закритих судових засідань, але від них очікується, що вони будуть поважати побажання суду обмежити те, що потім опублікують ЗМІ.

Закрите судове засідання

Якщо суд проходив у закритому режимі, а журналісти не присутні, то для ЗМІ може надаватися підтвердження, що слухання відбулося, а також та інформація, яку суддя вважатиме необхідною.

Вразливі особи

Справи можуть слухатися за закритими дверима, якщо обвинувачений або потерпілий є вразливою особою. У такому випадку головуєчий суддя вирішує, яку саме інформацію для ЗМІ можна надати.

Діти віком до 18 років

Кримінально-процесуального закон Шотландії (1995 р.) забороняє публікацію імені, адреси, школи чи будь-яких відомостей, які можуть призвести до ідентифікації будь-якої особи віком до 18 років, яка виступає як обвинувачена, потерпіла або свідок у кримінальному провадженні. Це стосується навіть

тих випадків, коли такі деталі озвучуються на відкритому судовому засіданні. ЗМІ можуть подати клопотання про скасування цього обмеження шляхом направлення до суду відповідного офіційного запиту.

Медична інформація

Закон 1926 року про судові провадження забороняє публікувати дискредитувальні матеріали або питання медичного, хірургічного чи психологічного характеру, що стають відомими в процесі судових процесів.

Присяжні

Слід зазначити, що будь-яка інформація, заслухана в присутності присяжних, не повинна надаватися розголошенню у ЗМІ до закінчення провадження щодо обвинуваченого.

Нова Зеландія

Вказівки щодо висвітлення судових засідань засобами масової інформації, 2016

Стаття 5. Нотатки, електронні записи та засоби зв'язку

1. Ніхто, крім представників засобів масової інформації, не може робити запис у суді, незалежно, чи робиться це у формі нотаток, фільму чи аудіозапису, якщо суддя не дозволить це зробити.
2. Ніхто, крім представників засобів масової інформації, не може здійснювати електронну комунікацію зсередини зали суду за межі зали суду.
3. Будь-яке ведення записів або електронна комунікація повинні здійснюватися якомога непомітніше і так, щоб жодним чином не заважали проведенню судового розгляду.
4. <...>
5. Інформація, отримана або передана в електронному вигляді, не повинна публікуватися або бути предметом будь-якої публікації, поки не пройде щонайменше 10 хвилин з моменту її отримання.
6. Незважаючи на підпункт (5), інформація, передана в електронний спосіб, може бути опублікована або бути предметом публікації негайно або в будь-який час, якщо вона:
 - a) про розгляд апеляції в суді; або
 - b) про прийняття вироку присяжних; або
 - c) про винесення вироку; або
 - d) про підсумок судді; або
 - e) про закриття справи.

Стаття 8. Досудові зустрічі зі ЗМІ

Суддя, який головує у резонансному судовому розгляді, може провести конференцію з адвокатами та представниками ЗМІ до початку судового засідання, щоб забезпечити можливість проведення судового розгляду із залученням ЗМІ без непорозумінь, помилок або затримок.

Стаття 10. Право захисту свідків у кримінальних процесах

1. Захист свідка від зйомок, фотографування або аудіозапису доступний по праву для будь-якого свідка, який цього вимагає.

3. Захист свідків означає, що представник ЗМІ:

- а) в разі відеозйомки або аудіозапису повинен гарантувати, що свідок, якщо він публічно з'являється в суді для дачі показань, не буде ідентифікований в матеріалах ЗМІ;
- б) не може фотографувати свідка, поки він або вона перебуває в суді або свідчить.

4. Перед викликом будь-якого свідка особа, що викликає цього свідка, повинна повідомити суд, що цей свідок розуміє зміст процедур захисту свідків, і визначився чи можна його фільмувати.

5. Аналогічний захист доступний також потерпілим, які зачитують заяви про завдану шкоду.

Стаття 11. Додаткові дискреційні заходи захисту свідків

6. Під час розгляду справи суддя може врахувати:

- а) чи може висвітлення ЗМІ судового розгляду негативно вплинути на якість доказів, які повинен надавати свідок;
- б) чи може присутність відеокамери призвести до ситуації, що свідок не дасть показань;
- в) чи можуть зйомка, фотографування чи аудіозапис спричинити надмірний стрес або занепокоєння у свідка;
- г) чи можуть зйомка, фотографування чи аудіозапис призвести до залякування чи переслідування свідка;
- е) чи перевищують інтереси свідка у конфіденційності суспільний інтерес до оприлюднення чи використання свідчень цього свідка, враховуючи ймовірне значення доказів;

7. Суддя може постановити, що:

- а. будь-яка особа, яка висвітлює судовий розгляд:
 - не повинна знімати свідка, коли він/вона перебуває в суді або дає показання;
 - не повинна знімати свідка ніде між початком та закінченням судового розгляду;
 - не повинна фотографувати свідка, поки він/вона перебуває в суді або дає показання;
 - не повинна фотографувати свідка ніде між початком та закінченням судового розгляду;
 - не повинна записувати свідка, поки він/вона перебуває в суді або дає показання;
 - не повинна записувати свідків ніде між початком та закінченням судового розгляду; і
 - може знімати або записувати свідка, але повинна переконатися, що свідок не зможе бути ідентифікований під час публікації отриманих матеріалів.

Стаття 12. Діти та молодь

Жодна особа віком до 18 років не може бути об'єктом зйомки, фотографування або аудіозапису. Суддя має право на власний розсуд дозволити такі зйомки, фотографування чи запис, але врахувавши вплив публічності на теперішній та майбутній добробут дитини або молодої людини.

Стаття 15. Скасування дозволу на висвітлення судового процесу

1. Суддя може в будь-який час скасувати повноваження щодо висвітлення судового розгляду, якщо:

- а) заявник або хтось, хто діє від імені заявника, порушує умови надання дозволу на висвітлення судового розгляду;
- б) на свідків або сторони здійснюється необґрунтований тиск з боку ЗМІ поза залом суду;

- c) суддя встановлює, що правам будь-якого учасника судового розгляду або праву обвинуваченого на справедливий судовий розгляд може завдатися шкода, якщо висвітлення з боку ЗМІ триватиме;
- d) висвітлення судового процесу порушує провадження.

Додаток 1. Стандарти вимоги для проведення відеозйомки

1. У залі суду може розташовуватися лише одна відеокамера, незалежно, скільки людей наділено повноваженнями фільмувати. За особливих обставин суддя може дозволити другу камеру. У разі виникнення суперечки між уповноваженими на зйомку — чия камера буде розташована в залі суду — рішення ухвалює суддя.
2. Камера повинна розташовуватися там, де вкаже суддя.
3. Будь-яка особа, яка бажає давати вказівки оператору під час судового засідання, повинна сидіти поруч із оператором і повинна давати будь-які вказівки якомога непомітніше та у такий спосіб, аби жодним чином не втручатися в процес судового розгляду.
4. Поки суддя засідає в нарадчій кімнаті або веде закрите засідання, зйомки не можуть проводитися.
5. Жоден присяжний не може бути навмисно зафіксований на відео, а жодна публікація не може показувати присяжних.
6. Громадяни, які беруть участь у судовому засіданні, не повинні зніматись так, щоб це могло призвести до їх ідентифікації.
7. Папери адвоката не повинні зніматися на відео.
8. Речові докази не можна знімати без дозволу судді.
9. Підсудний може бути знятий на відео лише:
 - a) під час надання свідчень;
 - b) сидячи на лаві підсудних протягом перших 15 хвилин будь-якого дня засідання, але не тоді, коли протягом цього періоду виноситься вирок або триває винесення вироку;
 - в) у будь-який час під час судового розгляду, зокрема час, коли присяжні розглядають або виносять свій вердикт, якщо обвинувачений письмово погоджується через свого адвоката або особисто, а суддя не забороняє такі зйомки.
10. Зйомки будь-якої сторони, свідка, адвоката або судді не повинні включати крупний план, який демонструє деталі менше, ніж голова і плечі особи, яку знімають. Крупний план не повинен зосереджуватись на якійсь конкретній особливості особи, яку знімають, такі як пальці, руки, рот або очі.
11. Жодні зйомки не можуть проводитися в суді під час винесення вироку або коли суддя відсутній.
12. Жодна зйомка не може відбуватися, якщо камера не має оператора; камера повинна вимикатися у такі моменти.
13. Представники ЗМІ повинні постійно вести себе в суді ввічливо та пристойно.
14. Знятий відеоматеріал не повинен публікуватися, поки не пройде щонайменше 10 хвилин з моменту завершення зйомки.
15. Незважаючи на пункт 14, відзнятий матеріал може бути опублікований у будь-який час:
 - a) якщо судовий розгляд є апеляцією; або
 - b) якщо суд присяжних виносить вирок; або
 - c) якщо виноситься вирок; або

d) якщо це заключне слово судді; або

e) якщо суддя надає на це дозвіл.

16. Представник ЗМІ повинен зберігати копію всіх публікацій або передач із використанням відео, знятого в суді, протягом 10 років і повинен надати копію суду, якщо цього вимагає суддя.

17. Поки триває судовий розгляд, зняте відео не повинно опубліковуватися або використовуватися інакше, як у програмі або на вебсайті, зазначеному у заявці ЗМІ. Відео не може надаватися третім особам без дозволу Суду.

18. Після закінчення судового розгляду відео-, аудіозаписи не можуть опубліковуватися або використані ніким, крім заявника, який отримав дозвіл на зйомку. Будь-яке інше використання може здійснюватися лише з дозволу Суду.

Для здійснення фотографування застосовуються ці ж самі вимоги.

Додаток 3 - Стандартні вимоги для проведення аудіозапису

1. Поки суддя засідає в нарадчій кімнаті або веде закрите засідання, запис не повинен відбуватися.

2. Присяжні не повинні записуватися в залі судового засідання або в іншому місці, крім випадків, коли суддя присяжних оголошує вирок.

3. Жоден запис не може проводитися в суді, коли суддя там відсутній, за винятком надання на це дозволу судді.

4. Представники ЗМІ повинні постійно вести себе в суді ввічливо та пристойно.

5. Записи не можна використовувати або публікувати, поки не пройде щонайменше десять хвилин з моменту закінчення запису.

6. Незважаючи на пункт 5, зроблені записи можуть бути опубліковані в будь-який час:

a. якщо судовий розгляд є апеляцією; або

b. якщо суд присяжних виносить вирок; або

c. якщо виноситься вирок; або

d. якщо це заключне слово судді; або

e. якщо суддя надає на це дозвіл.

7. Представник ЗМІ повинен зберігати копію всіх публікацій або передач із використанням записів, зроблених у суді, протягом 10 років і повинен надати суду копію, якщо цього вимагає суддя.

8. Поки триває судовий розгляд, зроблені записи не повинні використовуватися інакше, як у програмі або на вебсайті, призначеному у заявці ЗМІ. Вони не можуть надаватися третім особам без дозволу Суду.

9. Після закінчення судового розгляду запис не може ніхто використовуватися, крім заявника, в подальших програмах або на вебсайті. Будь-яке інше використання може здійснюватися лише з дозволу Суду.

Естонія

Принципи комунікації естонських судів зі ЗМІ³⁸

Витяг Метою комунікації судів Естонії зі ЗМІ є сприяння створенню якісних журналістських матеріалів про суди, надання журналістам швидкої та актуальної інформації про те, що відбувається в судах, та підвищення правової обізнаності громадськості.

Комунікаційна політика судів дотримується принципу: все, що відбувається в судах, є публічним, якщо інше не встановлено законом.

Судові рішення, які ще не набрали законної сили, є загальнодоступними та доступні журналістам через пресекретаря. Коли оригінальний текст судових рішень, які ще не вступили в силу, передається ЗМІ, дані, що не підлягають розголошенню згідно із законом, видаляються з рішення.

Рекомендації Ради управління судами по взаємодії судів із ЗМІ³⁹

<...> 2.6. Пресекретарі судів повинні бути готовими до проактивних відносин зі ЗМІ. Вони мають знаходити відповідну та значущу інформацію у своїй галузі та шукати можливості представити її у ЗМІ.

4.1. Працівники суду мають право відмовити ЗМІ у наданні відкритої інформації, якщо оприлюднення такої інформації може суперечити інтересам судочинства або законним інтересам учасників судового провадження. Співробітники суду у таких випадках пояснюють причину відмови.

4.4. Працівники суду мають право попросити журналіста надіслати їм питання заздалегідь електронною поштою або факсом, а також попросити журналіста пояснити мету використання інформації.

5.2. Працівники суду повинні надавати точну інформацію про свою роботу і робити це якомога ясно та чітко.

5.3. Під час спілкування з громадськістю працівники суду повинні пам'ятати про інтереси та імідж суду. Коли працівники суду висловлюють власні особисті думки, вони повинні акцентувати, що це їхні особисті думки, а не думки суду. У конкретних судових справах суддя уникає надання особистої думки. Суддя може пояснити ЗМІ зміст рішення, характер провадження та статус, права та обов'язки учасників судового провадження. У разі рішення, яке не було мотивоване в письмовій формі, судді рекомендується пояснити засобам масової інформації причини, що стоять за таким рішенням.

6.1. Суд не розголошує жодної інформації про зміст судових рішень, винесених під час досудового провадження у кримінальних справах.

<...>

7. Комунікація на стадіях судового провадження

7.1. Надходження справи до суду

7.1.1. Інформація про судові справи, які надійшли до суду першої інстанції, може бути надана ЗМІ до початку судового розгляду лише з дозволу судді, який розглядає справу. Інформація про зміст конкретної справи може бути надана лише з дозволу судді, який розглядає справу, та в обсязі, визначеному ним. Інформація про основний зміст першої чи другої апеляційної скарги, що надійшла до апеляційного суду або Верховного суду, є публічною. Постанови, винесені Верховним судом під час розгляду клопотань про провадження, також є публічною інформацією.

³⁸ Media communication principles of Estonian courts.

URL: <https://www.kohus.ee/en/media/media-communication-principles-estonian-courts>

³⁹ Recommendations for the courts' media relations by the Council for administration of courts.

URL: <https://www.kohus.ee/en/media/recommendations-courts-media-relations-council-administration-courts>

7.1.2. Інформація про провадження у Верховному суді, які ще не завершені, може надаватися за конкретним запитом журналіста або з дозволу судді, який входить до складу судової колегії Верховного Суду, яка ухвалює рішення про прийняття позову.

Розгляд справи у судовому засіданні

Журналістам дозволяється робити нотатки на відкритих засіданнях суду, якщо це не заважає засіданню.

Громадські судові засідання можуть фіксуватися на фото-, відео-, аудіоносії, транслюватися по радіо чи телебаченню лише за попереднім дозволом судді, який веде провадження у справі.

Процедурна інформація по справі у випадку публічних слухань доступна журналістам через пресекретаря суду. Про слухання в закритих засіданнях пресекретар надає інформацію лише з дозволу судді, який веде провадження у справі, та в обсязі, встановленому суддею.

7.2.4. При наданні громадськості інформації про перебіг розгляду справи, якщо рішення ще не винесене, позиції сторін у процесі подаються рівноправно та неупереджено.

7.3. Проголошення судового рішення

7.3.1. Рішення, яке ще не набрало законної сили, є публічним. За запитом журналіста рішення надсилається журналісту електронною поштою, поштою або факсом, в якому наголошується на тому, що рішення ще не набрало законної сили та вказується кінцевий термін апеляції.

7.3.2. Більш важливі судові рішення, які ще не набрали чинності, оприлюднюються представниками суду в пресрелізі, який за потреби попередньо затверджує головуючий у справі суддя.

7.3.3. При наданні ЗМІ оригінального тексту судових рішень особисті ідентифікаційні коди, місця проживання та дати народження учасників провадження та, за потреби, інша інформація, яка може завдати шкоди інтересам сторін провадження, стирається.

7.5. Після провадження у справі

7.5.1. Журналісти можуть вивчати судові протоколи після набрання судовим рішенням законної сили з дозволу голови суду, керівника палати суду або судді, який слухав справу, а у випадку, якщо це стосується протоколу Верховного суду — з дозволу голови судової колегії, яка розглядала справу.

7.5.3. Якщо представник ЗМІ отримує дозвіл на вивчення судового протоколу, тоді пресекретар або інший уповноважений працівник суду закриває усю конфіденційну інформацію, що міститься в протоколі (судово-психіатрична або судово-медична експертизи, інформація, яка була задекларована лише для внутрішнього використання тощо).

7.5.4. Журналісти мають право робити копії судових протоколів, знімати та фотографувати їх, якщо вони обґрунтують свою зацікавленість в цьому.

III. НАЦІОНАЛЬНІ НОРМАТИВНІ ВИМОГИ ДО ВИСВІТЛЕННЯ СУДОВИХ ЗАСІДАНЬ

Реформа судових органів України, розпочата у 2014 році, хоча й піддається критиці за свої темпи та ефективність, проте має й певні здобутки. Одним з них можна вважати досить великий обсяг міжнародних стандартів та кращих практик інших країн, імплементованих у сферу комунікаційної діяльності судової влади. Певним чином цьому сприяли матеріали проекту Агентства США з міжнародного розвитку USAID «Справедливе правосуддя», реалізованого спільно з Радою суддів України та Державною судовою адміністрацією України⁴⁰.

На сьогодні усі аспекти діяльності суду, необхідні для належного висвітлення злочинів, пов'язаних із збройним конфліктом, закріплені у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі — КПКУ), Законах України «Про судоустрій і статус суддів» та «Про доступ до судових рішень», а також нормативних актах органів судової влади. Можна констатувати, що вибудовані нормативно-правові алгоритми взаємодії судів із ЗМІ здатні забезпечити функцію неупередженого інформування суспільства про перебіг кримінального переслідування як частини державної політики протидії зовнішньої воєнної агресії.

Досить стисло правові приписи щодо інформаційного висвітлення судових слухань можна представити наступним чином.

ХТО МОЖЕ БУТИ ПРИСУТНІМ У ЗАЛІ СУДОВОГО ЗАСІДАННЯ

Близькі родичі та члени сім'ї обвинуваченого і потерпілого, а також представники ЗМІ мають пріоритетне право бути присутніми під час судового засідання (ст. 328 ч. 2)⁴¹.

Журналісти, як і представники громадськості, мають право бути присутніми на відкритому судовому засіданні та на відкритому проголошенні судових рішень без попереднього дозволу (акредитації) за пред'явленням службового посвідчення, а представники іноземних ЗМІ — за акредитаційною карткою, виданою пресслужбою Міністерства закордонних справ України⁴².

У випадку резонансних судових процесів і великої уваги до них преси адміністрація суду залежно від можливостей зали (кількості місць) зобов'язана забезпечити рівний доступ як представників громадськості, так і медіа. Тому важливо пропорційно визначити кількість виділених місць для зайняття представниками медіа, позначивши їх табличкою «місця для преси» або «преса». Пріоритет може надаватися журналістам, які попередньо звернулися до суду з відповідним запитом (пп. 7.8–7.9)⁴³.

⁴⁰ Див., наприклад, Проект Положення про взаємодію судів із засобами масової інформації та журналістами, розроблений проектом Агентства США з міжнародного розвитку USAID «Справедливе правосуддя» спільно з Радою суддів України, Державною судовою адміністрацією України. URL: http://www.nsj.gov.ua/files/1471945669USAID_Court-Communication_book_170x240_2015-10__015_interactive.pdf

⁴¹ КПКУ.

⁴² Положення про взаємодію Орджонікідзевського районного суду м. Харкова із засобами масової інформації та журналістами. Затверджено наказом голови Орджонікідзевського районного суду м. Харкова від 16 лютого 2016 року № 3\20. URL: <https://og.hr.court.gov.ua/sud2029/infozmi/polozennya>

⁴³ Положення про взаємодію судів із засобами масової інформації та журналістами. Затверджено наказом голови Корольовського районного суду м. Житомира від 07.11.2014 року № 15/О. URL: <https://kl.zt.court.gov.ua/sud0609/zmi/poloz123/>

Що дозволено робити представникам ЗМІ в залі судового засідання

Особи, присутні в залі судового засідання, представники ЗМІ можуть проводити в залі судового засідання фотозйомку, відео- та аудіозапис з використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів без отримання окремого дозволу суду, але з урахуванням обмежень, встановлених законом. Трансляція судового засідання здійснюється з дозволу суду. Якщо всі учасники справи беруть участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, здійснюється транслявання перебігу судового засідання в мережі Інтернет в обов'язковому порядку (ст. 11 ч. 4)⁴⁴.

Фото- та відео зйомка в приміщенні суду не заборонена, за винятком кабінетів суддів (без їхньої особистої згоди) та певних місць в приміщенні суду (наприклад, кімнати таємного допиту потерпілих та свідків та входу до неї), що пов'язано з недоторканістю суддів, вимогами безпеки, захистом потерпілих та свідків. Відео-, фотозйомка, транслявання судового процесу по радіо і телебаченню, а також проведення звукозапису із застосування стаціонарної апаратури допускається лише за ухвалою суду на підставі згоди усіх учасників процесу та за умови, що публічність не зашкодить інтересам правосуддя. Отримання дозволу на зйомку можливе лише під час надходження до суду відповідного клопотання, яке повинно приєднуватися до матеріалів справи⁴⁵.

Кожен, хто присутній в залі судового засідання, може вести стенограму, робити нотатки, використовувати портативні аудіозаписувальні пристрої. Проведення в залі судового засідання фотозйомки, відеозапису, транслявання судового засідання по радіо і телебаченню, а також проведення звукозапису із застосуванням стаціонарної апаратури допускаються на підставі ухвали суду, що приймається з урахуванням думки сторін та можливості проведення таких дій без шкоди для судового розгляду (ст. 27 ч. 6)⁴⁶.

Проведення в залі судового засідання фотозйомки, відеозапису, а також трансляція судового засідання повинні здійснюватися без створення перешкод у веденні засідання і здійсненні учасниками судового процесу їхніх процесуальних прав. Суд може визначити місце в залі судових засідань, з якого має проводитися фотозйомка, відеозапис (ст. 11 ч. 4)⁴⁷.

Проведення в залі судового засідання фото- і кінозйомки, теле-, відео-, звукозапису із застосуванням як стаціонарної (непересувної), так і пересувної апаратури, а також трансляція (повна чи часткова) судового засідання по радіо і телебаченню можуть здійснюватися на підставі ухвали суду з визначених судом місць або умов (наприклад, не вести зйомку під час допиту свідків або не транслювати зображення конкретного учасника процесу з огляду на його заперечення тощо) та тривалості (наприклад, за 20 хв від початку процесу протягом 15–20 хв) роботи камери у залі судового засідання (п. 7.2)⁴⁸.

7.3. Подібні трансляції та зйомки дозволяються лише в тих випадках, коли вони не створюють небезпеки впливу на потерпілих, свідків, учасників судових розглядів, народних засідателів, присяжних або суддів (п. 7.3)⁴⁹.

2.5. Фото- відео- та теле- зйомка у загальних приміщеннях суду не дозволена. У разі потреби фіксації заставки для телерепортажу, оператори можуть знімати на тлі вивіски суду ззовні⁵⁰.

⁴⁴ ЗУ «Про судоустрій і статус суддів».

⁴⁵ Порядок проведення фото- та відеозйомки в приміщенні суду та судовому засіданні. Затверджено наказом голови Бахмацького райсуду № 150-од від 13.12.2017 року. URL: <https://bh.cn.court.gov.ua/sud2501/pres-centr/por2/407929/?fbclid=IwAR1RpMoXqUsgPOBjZ15TH18FjuHEq3QU5kZJpP95holy7H0rB38HgOVUY>

⁴⁶ КПКУ.

⁴⁷ ЗУ «Про судоустрій і статус суддів».

⁴⁸ Положення про взаємодію судів із засобами масової інформації та журналістами. Затверджено наказом голови Корольовського районного суду м. Житомира від 07.11.2014 року № 15/О. URL: <https://kl.zt.court.gov.ua/sud0609/zmi/poloz123/>

⁴⁹ Положення про взаємодію судів із засобами масової інформації та журналістами. Затверджено наказом голови Корольовського районного суду м. Житомира від 07.11.2014 року № 15/О. URL: <https://kl.zt.court.gov.ua/sud0609/zmi/poloz123/>

⁵⁰ Положення про взаємодію судів із засобами масової інформації та журналістами. Затверджено наказом голови Корольовського районного суду м. Житомира від 07.11.2014 року № 15/О. URL: <https://kl.zt.court.gov.ua/sud0609/zmi/poloz123/>

Журналістам забороняється під час судового засідання задавати запитання учасникам судового процесу, а тим паче суддям (п. 6.2)⁵¹.

Присутність працівників ЗМІ у залі судового засідання під час розгляду справи не повинна відволікати суд та учасників процесу. У разі зауважень з боку судді на неналежну поведінку, слід вибачитись і врахувати зауваження або мовчки залишити зал суду (п. 2.3)⁵².

Проведення судового засідання у закритому режимі

Розгляд справи у закритому судовому засіданні допускається за вмотивованим рішенням суду виключно у випадках, визначених законом (ст. 11 ч. 5)⁵³.

Слідчий суддя, суд може ухвалити рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження або його окремої частини лише у разі:

- 1) якщо обвинуваченим є неповнолітній;
- 2) розгляду справи про кримінальне правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи;
- 3) потреби запобігти розголошенню відомостей про особисте та сімейне життя чи обставин, які принижують гідність особи;
- 4) якщо здійснення провадження у відкритому судовому засіданні може призвести до розголошення таємниці, що охороняється законом;
- 5) потреби забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні (ст. 27 ч. 2)⁵⁴.

Справи про статеві злочини, про злочини осіб, які не досягли шістнадцятирічного віку, а також для забезпечення безпеки осіб, взятих під захист, оголошуються закритими на підставі мотивованої ухвали суду (п. 4.2.2)⁵⁵.

Судове рішення оголошується публічно, але преса і публіка можуть недопускатися в зал засідань протягом усього судового розгляду або якоїсь його частини з метою збереження моралі, громадського порядку або національної безпеки, або тією мірою, що визнана судом необхідною, коли за особливих обставин публічність розгляду може зашкодити інтересам правосуддя (п. 5.2)⁵⁶.

ІНФОРМАЦІЯ, ЯКУ МОЖНА ПОВІДОМИТИ ЗМІ

Інформація про суд, який розглядає справу, сторони спору та предмет позову, дату надходження позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги, заяви про перегляд судового рішення, стадії розгляду

⁵¹ Положення про взаємодію Орджонікідзевського районного суду м. Харкова із засобами масової інформації та журналістами. Затверджено наказом голови Орджонікідзевського районного суду м. Харкова від 16 лютого 2016 року № 3\20. URL: <https://og.hr.court.gov.ua/sud2029/infzmi/polozennya>

⁵² Положення про взаємодію судів із засобами масової інформації та журналістами. Затверджено наказом голови Корольовського районного суду м. Житомира від 07.11.2014 року № 15/О. URL: <https://kl.zt.court.gov.ua/sud0609/zmi/poloz123/>

⁵³ ЗУ «Про судоустрій і статус суддів».

⁵⁴ КПКУ.

⁵⁵ Положення про взаємодію судів із засобами масової інформації та журналістами. Затверджено наказом голови Корольовського районного суду м. Житомира від 07.11.2014 року № 15/О. URL: <https://kl.zt.court.gov.ua/sud0609/zmi/poloz123/>

⁵⁶ Положення про взаємодію Орджонікідзевського районного суду м. Харкова із засобами масової інформації та журналістами. Затверджено наказом голови Орджонікідзевського районного суду м. Харкова від 16 лютого 2016 року № 3\20. URL: <https://og.hr.court.gov.ua/sud2029/infzmi/polozennya>

справи, місце, дату і час судового засідання, рух справи з одного суду до іншого (крім випадків, установлених законом) (ст. 11 ч. 2)⁵⁷.

Особисті записи, листи, зміст особистих телефонних розмов, телеграфних та інших повідомлень можуть оголошуватися у відкритому судовому засіданні (якщо слідчий суддя, суд не ухвалить рішення про їх дослідження у закритому судовому засіданні) (ст. 27 ч. 3)⁵⁸.

У контексті кримінального процесу, що становить суспільний інтерес, або іншого процесу, який привернув особливу увагу громадськості, органи досудового слідства та суд повинні інформувати ЗМІ про різні процесуальні етапи руху справи тією мірою, якщо це не шкодить таємниці слідства та оперативно-розшукової діяльності або не затримує чи заважає відправленню правосуддя (п. 6.3.1)⁵⁹.

Під час надання інформації про підозрюваних, обвинувачених чи засуджених, а також про інших учасників кримінального процесу, має дотримуватись їх право на захист недоторканості. Особливий захист забезпечуватися для неповнолітніх та інших обмежено дієздатних учасників процесу, а також для потерпілих, підозрюваних, обвинувачених та засуджених. У всіх випадках, особливу увагу слід приділяти тим негативним наслідкам, які може для цих осіб мати розкриття інформації, що дозволяє їх ідентифікувати (п. 6.3.5)⁶⁰.

ІНФОРМАЦІЯ, ЯКУ НЕ МОЖНА ОПРИЛЮДНЮВАТИ

Досудове розслідування та судове провадження у кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять державну таємницю, проводяться з дотриманням вимог режиму секретності (ст. 517 ч. 1)⁶¹.

До охоронюваної законом таємниці, яка міститься в речах і документах, належать:

- 1) інформація, що знаходиться у володінні засобу масової інформації або журналіста і надана їм за умови нерозголошення авторства або джерела інформації;
- 2) відомості, які можуть становити лікарську таємницю;
- 3) відомості, які можуть становити таємницю вчинення нотаріальних дій;
- 4) конфіденційна інформація, зокрема така, що містить комерційну таємницю;
- 5) відомості, які можуть становити банківську таємницю;
- 6) особисте листування особи та інші записи особистого характеру;
- 7) інформація, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, зокрема отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо;
- 8) персональні дані особи, що знаходяться у її особистому володінні або в базі персональних даних, яка знаходиться у володільця персональних даних;
- 9) державна таємниця;
- 10) таємниця фінансового моніторингу (ст. 162, ч.1)⁶².

⁵⁷ ЗУ «Про судоустрій і статус суддів».

⁵⁸ КПКУ.

⁵⁹ Положення про взаємодію судів із засобами масової інформації та журналістами. Затверджено наказом голови Корольовського районного суду м. Житомира від 07.11.2014 року № 15/О. URL: <https://kl.zt.court.gov.ua/sud0609/zmi/poloz123/>

⁶⁰ Положення про взаємодію судів із засобами масової інформації та журналістами. Затверджено наказом голови Корольовського районного суду м. Житомира від 07.11.2014 року № 15/О. URL: <https://kl.zt.court.gov.ua/sud0609/zmi/poloz123/>

⁶¹ КПКУ.

⁶² КПКУ.

У текстах судових рішень, що відкриті для загального доступу, не можуть розголошуватися такі відомості:

- місце проживання або перебування фізичних осіб із зазначенням адреси, номери телефонів чи інших засобів зв'язку, адреси електронної пошти, реєстраційні номери облікової картки платника податків, реквізити документів, що посвідчують особу, унікальні номери запису в Єдиному державному демографічному реєстрі;
- реєстраційні номери транспортних засобів;
- номери банківських рахунків, номери платіжних карток;
- інформація, для забезпечення захисту якої розгляд справи або вчинення окремих процесуальних дій відбувалися у закритому судовому засіданні;
- інші відомості, що дають можливість ідентифікувати фізичну особу (ст. 7 ч. 1)⁶³.

Інформація про особу свідка не повинна розголошуватись, крім випадків, коли свідок дав на це свою попередню згоду, ідентифікація свідка зачіпає суспільний інтерес, чи свідчення були надані у відкритому засіданні. Інформація про свідка ні за яких умов не повинна розголошуватись, якщо це пов'язане із загрозою для його життя чи безпеки і журналісти належним чином про таке поінформовані (п. 6.3.4)⁶⁴.

Щодо злочинів, вчинених у процесі збройного конфлікту, не зайвим буде нагадування щодо чисельних рекомендацій міжнародних та національних експертів, які стосуються захисту потерпілих від повторної травматизації (вторинної віктимізації). Ці рекомендації, спрямовані насамперед на захист інтересів жінок та дітей, передбачають запобіжники в межах етики:

- поважати гідність постраждалих та їхніх сімей;
- уникати надмірної деталізації злочину;
- уникати поширення фото та відео щодо окремих категорій вразливих потерпілих без їхньої згоди;
- стежити за тим, щоб оприлюднені матеріали не давали змоги опосередковано визначити людину, яка пережила насильство, за допомогою комплексу оприлюднених даних;
- стежити за досягненням балансу між суспільним інтересом і недоторканністю приватного життя постраждалих від насильства;
- уникати потурання, заохочення, співчуття чи навіть сприяння злочинній поведінці⁶⁵.

ПРЯМЕ СПІЛКУВАННЯ СУДДІ З ПРЕДСТАВНИКАМИ ЗМІ

Суддя не може робити публічних заяв, коментувати в засобах масової інформації справи, які перебувають у провадженні суду, та піддавати сумніву судові рішення, що набрали законної сили. Суддя не має права розголошувати інформацію, що стала йому відома у зв'язку з розглядом справи (ст. 12)⁶⁶.

Оскільки судді не мають права коментувати справи, які перебувають у їхньому провадженні, журналістам для отримання більш повної інформації про суть конфлікту, його правову природу і можливі

⁶³ ЗУ «Про доступ до судових рішень».

⁶⁴ Положення про взаємодію судів із засобами масової інформації та журналістами. Затверджено наказом голови Корольовського районного суду м. Житомира від 07.11.2014 року № 15/О. URL: <https://kl.zt.court.gov.ua/sud0609/zmi/poloz123/>

⁶⁵ Права потерпілих від насильницьких злочинів в Україні: міжнародні стандарти та національні практики / Орлеан А., Павлюковець Т., Крапивін Є., Лотюк Д., Човган В.; За ред. В. Човгана. Київ: «Видавничий дім «Артек», 2020. — 206 с.; іл. — С.139–140; Пропозиції Консультативної місії Європейського Союзу в Україні щодо внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України. URL: <http://komzakonpr.rada.gov.ua/uploads/documents/31985.pdf> (дата звернення: 18.06.2021).

⁶⁶ Кодекс суддівської етики, <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13#Text>

правові наслідки завершення справи, рекомендується спілкуватися з адвокатами всіх сторін, прокурором та експертами (п. 2.7)⁶⁷.

У разі подання у ЗМІ інформації про суть спору, його правову природу і можливі правові наслідки завершення розгляду справи, отримані під час спілкування з представниками сторін, прокурором, експертами, журналістам необхідно посилатись на конкретне джерело такої інформації (п. 3.6)⁶⁸.

Правовий статус інтерв'ю полягає у тому, що журналіст і суддя є співавторами інтерв'ю. <...> Суддя має право надавати інтерв'ю, але не зобов'язаний. <...> Як співавтор, суддя має право ознайомитися з підготовленим до поширення матеріалом, внести свої корективи у текст власних відповідей, якщо їх зміст перекручено (втім суддя не може міняти текст), погодити назву матеріалу тощо (пп. 8.1-8.3)⁶⁹.

Судді не мають ігнорувати прохання журналістів про зустріч. Це не означає, що суддя завжди повинен зустрічатися, але важливо з повагою поставитися до суспільної місії журналіста і повідомити про своє рішення з посиланням на етичні обмеження або інші причини (п. 8.3.2)⁷⁰.

⁶⁷ Положення про взаємодію судів із засобами масової інформації та журналістами. Затверджено наказом голови Корольовського районного суду м. Житомира від 07.11.2014 року № 15/О. URL: <https://kl.zt.court.gov.ua/sud0609/zmi/poloz123/>

⁶⁸ Положення про взаємодію Орджонікідзевського районного суду м. Харкова із засобами масової інформації та журналістами. Затверджено наказом голови Орджонікідзевського районного суду м. Харкова від 16 лютого 2016 року № 3\20, <https://og.hr.court.gov.ua/sud2029/infozmi/polozennyu>

⁶⁹ Положення про взаємодію судів із засобами масової інформації та журналістами. Затверджено наказом голови Корольовського районного суду м. Житомира від 07.11.2014 року № 15/О. URL: <https://kl.zt.court.gov.ua/sud0609/zmi/poloz123/>

⁷⁰ Положення про взаємодію судів із засобами масової інформації та журналістами. Затверджено наказом голови Корольовського районного суду м. Житомира від 07.11.2014 року № 15/О. URL: <https://kl.zt.court.gov.ua/sud0609/zmi/poloz123/>

IV. ЗЛОЧИНИ, ПОВ'ЯЗАНІ ЗІ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТОМ: ПРО ЩО ЙДЕТЬСЯ?

Збройний конфлікт від початку подій у Криму та на сході України в 2014 році офіційно кваліфікувався як тероризм, тому дії Збройних Сил України та правоохоронних органів оцінювалися в межах Антитерористичної операції. Відповідно слідча та судова практики також давали юридичну оцінку злочинам, скоєним у зоні бойових дій і на території ОРДЛО, в контексті терористичної діяльності та протидії їй.

За період з 01.04.2014 року по 30.06.2018 року до Єдиного реєстру досудових розслідувань України були внесені відомості про 7341 кримінальне правопорушення з відміткою «Правопорушення, пов'язані з проведенням антитерористичної операції», з яких розкрито лише 245. Станом на 01 січня 2019 року в Україні вступили в силу 674 обвинувальних вироків, в яких злочини, скоєні в зоні збройного конфлікту, були кваліфіковані як злочини терористичного характеру.

Станом на 01 березня 2020 року було винесено близько 700 обвинувальних вироків, у яких злочини, скоєні в зоні збройного конфлікту, були кваліфіковані як злочини терористичного характеру⁷¹.

В іншій частині вироків йшлося про посягання на територіальну цілісність і недоторканність України та інші злочини, а не власне про воєнні злочини як складову частину злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (див. табл. 1).

Таблиця 1. Кількість кримінальних проваджень, переданих Генеральною прокуратурою України до суду з обвинувальним актом за період 2014–2020 рр.⁷²

Стаття КК України	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ст. 109. Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади	13	13	7	21	12	8	14
Ст. 110. Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України	45	57	31	63	54	54	34
Ст. 110-2. Фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України	0	1	0	6	9	7	4

⁷¹ Злочини без покарання: порушення прав людини під час збройного конфлікту на сході України / О. Одегов, Н. Гриценко; за заг. ред. В. Щербаченка // ГО «Східноукраїнський центр громадських ініціатив». — К., 2018. — 64 с. Доступ: https://jfp.org.ua/system/reports/files/123/uk/Crimes_UKR_compressed.pdf

⁷² Статистична інформація про зареєстровані кримінальні правопорушення за результатами їх досудового розслідування. Доступ: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&_c=fo

Стаття КК України	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ст. 111. Державна зрада	8	4	5	13	12	11	17
ст.258.Терористичний акт	6	25	14	5	11	4	19
ст.258-3. Створення терористичної групи чи терористичної організації	26	134	46	52	26	17	18
Ст. 436. Пропаганда війни	0	0	0	0	0	0	1
Ст. 437. Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни	0	4	2	3	1	2	2
ст.438. Порушення законів та звичаїв війни	0	0	0	0	0	0	1
Ст. 447. Найманство	0	0	0	0	0	0	1

Показовим прикладом є розслідування злочинів, вчинених учасниками батальйону «Торнадо» на території Луганської області з грудня 2014 по червень 2015 року під час збройного конфлікту. За даними Військової прокуратури бійці «Торнадо» практикували вбивства, тортури і згвалтування щодо цивільного населення. Свої знущання та злочини, зокрема сексуального характеру, бійці батальйону знімали на відео, що потрапило в розпорядження слідства.

Бійців «Торнадо» звинуватили у створенні злочинної організації та скоєнні в зоні бойових дій злочинів, які мали системний і множинний характер. За багатьма ознаками ці дії могли бути визнані воєнними злочинами і злочинами проти людяності. Однак, вони були кваліфіковані за такими статтями: ч. 1 ст. 255 (створення злочинної організації), ч. 2 ст. 365 (перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу), ч. 3 ст. 146 (незаконне позбавлення волі або викрадення людини), ч. 2 ст. 127 (катування), ч. 2 ст. 153 (насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом), ч. 2 ст. 342 (опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві), ч. 3 ст. 289 (незаконне заволодіння транспортним засобом) КК України⁷³.

Аналогічна ситуація — відсутність обвинувачень у вчиненні воєнних злочинів — мала місце у випадках масового вчинення злочинів проти цивільних осіб у зоні конфлікту з боку бійців батальйонів «Айдар», «Дніпро-1», «Донбас», охоронного агентства «СІЧ», в яке входили діючі бійці «Правого сектору». Щодо злочинів батальйону «Айдар», наприклад, вчинених у 2014–2015 рр. (викрадення людей, неправомірні арешти, крадіжки, вимагання, сексуальне насильство, жорстоке поводження) прокуратурою і Службою безпеки України було відкрито 110 кримінальних проваджень⁷⁴.

⁷³ Перехідне правосуддя та збройний конфлікт в Україні: проблеми притягнення винних до відповідальності та допомоги жертвам. Науково-практичне видання. [Ю. Асєєв, О. Баум, О. Гнезділова, С. Дмитрієвський, О. Євсєєв, Є. Захаров, Д. Коваль, А. Маляр, О. Мартиненко, В. Новікова, Г. Щербак]. — CivilM+, 2020. — 133 с. Доступ: https://civilmplus.org/wp-content/uploads/2020/10/134p_VictimHelp-UKR_A4.pdf — С.55.

⁷⁴ Перехідне правосуддя та збройний конфлікт в Україні: проблеми притягнення винних до відповідальності та допомоги жертвам. Науково-практичне видання. [Ю. Асєєв, О. Баум, О. Гнезділова, С. Дмитрієвський, О. Євсєєв, Є. Захаров, Д. Коваль, А. Маляр, О. Мартиненко, В. Новікова, Г. Щербак]. — CivilM+, 2020. — 133 с. Доступ: https://civilmplus.org/wp-content/uploads/2020/10/134p_VictimHelp-UKR_A4.pdf — С.56.

Прикладом вчинення загальнокримінальних злочинів бійцями може бути справа батальйону «Донбас». Вчинення злочинів мало місце в липні 2014 року, коли 6 жителів Запорізької, Дніпропетровської, Одеської, Сумської, Івано-Франківської областей у віці від 30 до 45 років приїхали на схід України і вступили в добровольчий батальйон. Але, на відміну від більшості добровольців, які тоді пішли захищати країну, ці пішли на війну «заробляти». З серпня по листопад 2014 року злочинна група тероризувала жителів Добропілля, Селидового, Гірника, Українська, Красноармійська. В тилу, подалі від бойових дій, злочинці викрадали цілі сім'ї, нападали на батьків на очах у дітей, знущалися над ними і вимагали викуп. При цьому називали це «допомогою армії». В ході кримінального провадження слідчими було доведено 28 таких епізодів⁷⁵.

Лише після переформатування АТО 30 квітня 2018 року в Операцію Об'єднаних сил збройний конфлікт отримав свою правильну юридичну оцінку, що дозволило кваліфікувати частину протиправних дій як воєнні злочини і злочини проти людяності. Сьогодні українські правоохоронці розслідують 20 тис. кримінальних правопорушень у понад п'яти тисячах проваджень, пов'язаних зі збройним конфліктом, у яких фігурує майже 9,5 тис. осіб. Ці провадження охоплюють всі злочини, пов'язані зі збройним конфліктом, зокрема злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Станом на 24.11.2020 прокурори оголосили підозру 54 особам-учасникам незаконних формувань та працівникам спецслужб РФ у вчиненні особливо тяжких злочинів під час збройного конфлікту: порушенні законів та звичаїв війни, державній зраді⁷⁶.

ЯКІ ЗЛОЧИНИ МОЖНА ВВАЖАТИ ПОВ'ЯЗАНИМИ ЗІ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТОМ?

1. Воєнні злочини, як один з різновидів міжнародно-правових злочинів, до яких також належать злочин геноциду, злочини проти людяності та злочин агресії. Воєнні злочини — це збірне поняття у міжнародному праві, що об'єднує групу серйозних порушень правил ведення бойових дій («законів війни») та норм і принципів міжнародного гуманітарного права. Найширший перелік воєнних злочинів наведено в Статуті Міжнародного кримінального суду, який містить 34 склади для ситуацій міжнародних збройних конфліктів та 16 складів для ситуації збройного конфлікту не міжнародного характеру (див. Додаток 1).

У законодавстві України поки немає визначення поняття «воєнний злочин», хоча норми щодо воєнних злочинів закріплені у ст. 438 КК України «Порушення законів та звичаїв війни». Так, формами цього злочину є:

- 1) жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням;
- 2) вигнання цивільного населення для примусових робіт;
- 3) розграбування національних цінностей на окупованій території;
- 4) застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом;
- 5) інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (вбивство або поранення ворога, який здався; застосовування щодо цивільного населення та військовополонених тортур, мордування, образливе, принизливе та жорстоке поводження, взяття заручників, інших актів насильства, що

⁷⁵ Перехідне правосуддя та збройний конфлікт в Україні: проблеми притягнення винних до відповідальності та допомоги жертвам. Науково-практичне видання. [Ю. Асеев, О. Баум, О. Гнезділова, С. Дмитрієвський, О. Євсєєв, Є. Захаров, Д. Коваль, А. Мальяр, О. Мартиненко, В. Новікова, Г. Щербак]. — CivilM+, 2020. — 133 с. Доступ: https://civilmplus.org/wp-content/uploads/2020/10/134p_VictimHelp-UKR_A4.pdf — С.57.

⁷⁶ Воєнні злочини на Донбасі та у Криму: Україна розслідує понад 5000 справ. Доступ: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3142019-voenni-zlocini-na-donbasi-ta-u-krimu-ukraina-rozslidue-ponad-5000-sprav.html>

мають на меті тероризувати цивільне населення; піддавання військовополонених науковим чи медичним дослідженням, які не виправдовуються їх лікуванням та інтересами тощо);

б) віддання наказу про вчинення таких дій.

2. Військові злочини як дії, спрямовані проти встановленого порядку несення військової служби. Відповідальність за вчинення цього виду правопорушень покладається зазвичай на військовослужбовців (Збройних Сил України, СБУ, Державної прикордонної служби, Національної гвардії, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації). Відповідний розділ КК України передбачає 33 форми вчинення військових злочинів, які можуть вчинятися як в умовах ведення бойових дій, так й поза ними (див. Додаток 2).

3. «Політично вмотивовані» злочини, вчинені на першій стадії збройного конфлікту, як умовне поєднання кримінальних правопорушень протягом березня-липня 2014 року, провідне місце серед яких посідають дії, спрямовані проти основ національної та громадської безпеки, авторитету органів державної влади України:

- дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (ст. 109);
- посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110);
- фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України (ст. 110-2);
- державна зрада (ст. 111);
- посягання на життя державного чи громадського діяча (ст. 112);
- диверсія (ст. 113);
- перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань (ст. 114-1);
- терористичний акт (ст. 258);
- створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (ст. 260);
- незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263);
- блокування транспортних комунікацій, а також захоплення транспортного підприємства (ст. 279);
- групове порушення громадського порядку (ст. 293);
- наруга над державними символами (ст. 338);
- захоплення державних або громадських будівель чи споруд (ст. 341);
- погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345);
- планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни (ст. 437).

Зазначені дії, перелік яких не є вичерпним, супроводжувалися правопорушеннями, які підпадають під юрисдикцію статей КК України:

- Стаття 157. Перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії або комісії з референдуму чи діяльності офіційного спостерігача.
- Стаття 158-1. Незаконне використання виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі, голосування виборцем, учасником референдуму більше одного разу.
- Стаття 158-2. Незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму.
- Стаття 159. Порушення таємниці голосування.
- Стаття 160. Підкуп виборця, учасника референдуму.
- Стаття 258-5. Фінансування тероризму.
- Стаття 277. Пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів.

- Стаття 294. Масові заворушення.
- Стаття 295. Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку.
- Стаття 328. Розголошення державної таємниці.
- Стаття 330. Передача або збирання відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни.
- Стаття 348. Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця.
- Стаття 348-1. Посягання на життя журналіста.
- Стаття 349. Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника.
- Стаття 349-1. Захоплення журналіста як заручника.
- Стаття 350. Погроза або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок.
- Стаття 351. Перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради.
- Стаття 360. Умисне пошкодження ліній зв'язку.
- Стаття 375. Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови.
- Стаття 376. Втручання в діяльність судових органів.

4. Злочини як результат підтримки діяльності органів окупаційної влади. До цієї групи злочинів можуть належати добровільні та умисні дії громадян України на окупованих територіях, спрямовані на забезпечення підтримки органів, самопроголошених чи створених ворогом, які виконують функції, властиві органам державної влади чи органам місцевого самоврядування.

Розуміючи умовність такого формулювання та можливість широкого його трактування, можна запропонувати такі основні дії: ведення спільно з окупаційною владою господарської діяльності; організація та проведення під контролем держави-агресора виборів, референдумів, масових заходів політичного характеру; передача матеріальних та нематеріальних ресурсів представникам держави-агресора, незаконним формуванням, самопроголошеним органам управління; робота на керівних посадах в самопроголошених органах.

Результат окресленої співпраці з органами окупаційної влади може підпадати під юрисдикцію таких статей КК України:

- Стаття 161. Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками
- Стаття 162. Порушення недоторканності житла
- Стаття 163. Порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер
- Стаття 170. Перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій
- Стаття 171. Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів
- Стаття 172. Грубе порушення законодавства про працю
- Стаття 175. Невиплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат
- Стаття 436. Пропаганда війни
- Стаття 180. Перешкоджання здійсненню релігійного обряду
- Стаття 182. Порушення недоторканності приватного життя
- Стаття 201. Контрабанда
- Стаття 206. Протидія законній господарській діяльності

- Стаття 206-2. Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації
- Стаття 209-1. Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму
- Стаття 233. Незаконна приватизація державного, комунального майна
- Стаття 239. Забруднення або псування земель
- Стаття 240. Порушення правил охорони або використання надр
- Стаття 252. Умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду
- Стаття 271. Порушення вимог законодавства про охорону праці
- Стаття 332-1. Порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї
- Стаття 340. Незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій
- Стаття 353. Самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи
- Стаття 398. Погроза або насильство щодо захисника чи представника особи
- Стаття 399. Умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи
- Стаття 400. Посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги

5. Гендерно зумовлене насильство може бути виокремлено як спеціальна категорія злочинів, що часто вчиняються як частина військової тактики для приниження, домінування, вселення страху, розпорошення та/або примусового переміщення цивільного населення, місцевих громад чи етнічних груп⁷⁷. До цієї категорії можна віднести:

- незаконне проведення абортів або стерилізації (ст. 134.);
- торгівля людьми (ст. 149);
- експлуатація дітей (ст. 150);
- зґвалтування (ст. 152);
- сексуальне насильство (ст. 153);
- примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154);
- статеві зносини з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку (ст. 155).

Перелік злочинів, які вчиняються в контексті збройного конфлікту та мають бути у фокусі уваги, був би не повним, якщо обмежитися описом лише п'яти тематичних категорій кримінальних правопорушень. Слідча та судова практики свідчать, що перебіг збройного конфлікту супроводжується комбінацією різновекторних злочинних дій різного ступеню тяжкості. Саме тому вважаємо за необхідне вказати, що зазначені вище категорії злочинів можуть доповнюватися одночасним вчиненням нижче описаних протиправних дій.

Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи

- Ст. 115. Умисне вбивство
- Ст. 119. Вбивство через необережність
- Ст. 121. Умисне тяжке тілесне ушкодження
- Ст. 122. Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження
- Ст. 123. Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання
- Ст. 125. Умисне легке тілесне ушкодження

⁷⁷ Analytical study focusing on gender-based and sexual violence in relation to transitional justice. Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. A/HRC/27/21. 30 June 2014 – п.5.

- Ст. 126. Побої і мордування
- Ст. 127. Катування
- Ст. 128. Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження
- Ст. 129. Погроза вбивством
- Ст. 136. Ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані

Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи

- Ст. 146. Незаконне позбавлення волі або викрадення людини
- Ст. 146-1. Насильницьке зникнення
- Ст. 147. Захоплення заручників

Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина

- Ст. 178. Пошкодження релігійних споруд чи культових будинків
- Ст. 179. Незаконне утримування, осквернення або знищення релігійних святинь

Кримінальні правопорушення проти власності

- Ст. 185. Крадіжка
- Ст. 186. Грабіж
- Ст. 187. Розбій
- Ст. 189. Вимагання
- Ст. 194. Умисне знищення або пошкодження майна
- Ст. 195. Погроза знищення майна

Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки

- Ст. 255. Створення злочинної організації
- Ст. 256. Сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності
- Ст. 257. Бандитизм
- Ст. 258-1. Втягнення у вчинення терористичного акту
- Ст. 258-2. Публічні заклики до вчинення терористичного акту
- Ст. 258-3. Створення терористичної групи чи терористичної організації
- Ст. 258-4. Сприяння вчиненню терористичного акту
- Ст. 261. Напад на об'єкти, на яких є предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення
- Ст. 263-1. Незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікація, незаконне видалення чи зміна її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв
- Ст. 264. Недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів
- Ст. 267. Порушення правил поведінки з вибуховими, легкозаймистими та їдкими речовинами або радіоактивними матеріалами
- Ст. 270-1. Умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту

- Ст. 289. Незаконне заволодіння транспортним засобом

Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності

- Ст. 296. Хуліганство

Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення

- Ст. 305. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів
- Ст. 306. Використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів

Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінального правопорушення проти журналістів

- Ст. 342. Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб
- Ст. 343. Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця
- Ст. 344. Втручання у діяльність державного діяча
- Ст. 345. Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу
- Ст. 345-1. Погроза або насильство щодо журналіста
- Ст. 346. Погроза або насильство щодо державного чи громадського діяча
- Ст. 347. Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця
- Ст. 347-1. Умисне знищення або пошкодження майна журналіста
- Ст. 352. Умисне знищення або пошкодження майна службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок

Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

- Ст. 364. Зловживання владою або службовим становищем
- Ст. 365. Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу
- Ст. 367. Службова недбалість
- Ст. 371. Завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою
- Ст. 377. Погроза або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного
- Ст. 378. Умисне знищення або пошкодження майна судді, народного засідателя чи присяжного
- Ст. 379. Посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя

Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку

- Стаття 442. Геноцид
- Стаття 444. Злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист
- Стаття 445. Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала
- Стаття 446. Піратство
- Стаття 447. Найманство

ХТО РОЗСЛІДУЄ ЗЛОЧИНИ, ПОВ'ЯЗАНІ ЗІ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТОМ?

Слідчі органів Національної поліції здійснюють досудове розслідування більшості кримінальних правопорушень, зазначених вище.

Слідчі органів державного бюро розслідувань здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, вчинених суддею або працівником правоохоронного органу. Слідчі ДБР також розслідують усі випадки військових кримінальних правопорушень (т. зв. військових злочинів), окрім фактів розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрати документів чи матеріалів, що містять такі відомості (ст. 422 КК України).

Слідчі СБУ, відповідно до закону, мають здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтями Кримінального кодексу України:

- Стаття 109. Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади
- Стаття 110. Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України
- Стаття 110-2. Фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України
- Стаття 111. Державна зрада
- Стаття 112. Посягання на життя державного чи громадського діяча
- Стаття 113. Диверсія
- Стаття 114-1. Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань
- Стаття 201. Контрабанда
- Стаття 258. Терористичний акт
- Стаття 258-1. Втягнення у вчинення терористичного акту
- Стаття 258-2. Публічні заклики до вчинення терористичного акту
- Стаття 258-3. Створення терористичної групи чи терористичної організації
- Стаття 258-4. Сприяння вчиненню терористичного акту
- Стаття 258-5. Фінансування тероризму
- Стаття 305. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів
- Стаття 328. Розголошення державної таємниці
- Стаття 329. Втрата документів, що містять державну таємницю
- Стаття 330. Передача або збирання відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни
- Стаття 332-1. Порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї
- Стаття 422. Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості
- Стаття 436. Пропаганда війни
- Стаття 437. Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни
- Стаття 438. Порушення законів та звичаїв війни
- Стаття 442. Геноцид
- Стаття 444. Злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист
- Стаття 446. Піратство
- Стаття 447. Найманство

Детективи Національного антикорупційного бюро України здійснюють досудове розслідування більш вузького кола кримінальних правопорушень, пов'язаних із збройним конфліктом. Це, наприклад, дії, передбачені:

- Стаття 206-2. Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації
- Стаття 364. Зловживання владою або службовим становищем
- Стаття 368. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою
- Стаття 369-2. Зловживання впливом
- Стаття 410. Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем

Водночас розслідування за означеними статтями здійснюються за наявності хоча б однієї з таких умов:

- якщо кримінальне правопорушення вчинено депутатом АР Крим або міської ради міста Севастополя; посадовою особою місцевого самоврядування, суддею, прокурором, особою вищого начальницького складу чи вищого офіцерського складу, посадовою особою правоохоронного органу або військового формування — певних категорій;
- розмір предмета кримінального правопорушення або завданої ним шкоди понад 500 разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленої законом на час вчинення кримінального правопорушення. Тобто для злочинів, що стосуються періоду 2014–2015 рр., ця сума має дорівнювати або перевищувати 609 тис. грн.

Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням кримінальних правопорушень, пов'язаних із збройним конфліктом, а також участь у судовому провадженні здійснюють два підрозділи Генеральної прокуратури України.

1. Департамент нагляду у кримінальних провадженнях щодо злочинів, вчинених в умовах збройного конфлікту. До функцій Департаменту покладено нагляд за додержанням законів органами правопорядку при провадженні досудового розслідування кримінальних правопорушень, а також участь у судовому провадженні та підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях про злочини проти основ національної безпеки України, громадської безпеки, миру, безпеки людства і міжнародного правопорядку, недоторканності державних кордонів та інші кримінальні правопорушення, вчинені в умовах збройного конфлікту на тимчасово окупованих територіях Автономної Республіки Крим і міста Севастополя, Донецької і Луганської областей або пов'язані зі збройною агресією Російської Федерації проти України⁷⁸.

2. Спеціалізована прокуратура у сфері нагляду за кримінальними провадженнями про військові злочини та у сфері оборонно-промислового комплексу. Цей підрозділ здійснює організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, участь у судовому провадженні та підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини), а також вчинених військовослужбовцями військових формувань і правоохоронних органів, співробітниками Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України (за винятком кримінальних правопорушень, не пов'язаних з використанням ними службового становища та виконанням службових обов'язків), військовослужбовцями та працівниками державних органів, які комплектуються військовослужбовцями, працівниками військових формувань, установ, підприємств, організацій оборонно-промислового комплексу держави, вчинених групою осіб, якщо один із співучасників є військовослужбовцем або одне із кримінальних правопорушень є військовим (крім кримінальних правопорушень, підслідних Національному антикорупційному бюро України)⁷⁹.

⁷⁸ Положення про Департамент нагляду у кримінальних провадженнях щодо злочинів, вчинених в умовах збройного конфлікту, Офісу Генерального прокурора. Затверджено наказом Генерального прокурора від 19 лютого 2020 року № 98. Доступ: https://www.gp.gov.ua/ua/pol_ssp

⁷⁹ Положення про Спеціалізовану прокуратуру у сфері нагляду за кримінальними провадженнями про військові злочини та у сфері оборонно-промислового комплексу (на правах Департаменту) Офісу Генерального прокурора. Затверджено наказом Генерального прокурора від 05 березня 2020 року № 126. Доступ: https://www.gp.gov.ua/ua/pol_ssp

V. ПИШЕМО ПРО СУДОВИЙ РОЗГЛЯД

Що дає привернення уваги до злочинів, пов'язаних із збройним конфліктом

Досвід постконфліктних країн⁸⁰ дає змогу констатувати, що регулярне, всебічне та об'єктивне висвітлення судових процесів, пов'язаних із злочинами збройних конфліктів, є важливим для українського суспільства з низки причин:

1. Прозорість судових процесів задовольняє право жертв конфлікту знати правду про обставини, в яких мали місце порушення їх прав.
2. Інформаційне супроводження судових процесів надає суспільству важливу інформацію про те, як держава забезпечує право на захист, право на ефективне розслідування, перевірку фактів та публічне оприлюднення правди, право на відшкодування збитків.
3. Інформація про злочини збройного конфлікту робить можливим для суспільства та громад не лише вшанувати пам'ять людських втрат у формах, які є культурно доречними та гідними, а й долучатися до державної політики, щоб запобігти втрат у майбутньому.
4. Постійна співпраця судів та ЗМІ дозволяє формувати інформаційну політику, яка має ясно продемонструвати, що злочини, вчинені в контексті збройного конфлікту — не лише найбільш очевидні з них (злочини проти людства, воєнні та військові злочини). Це десятки інших складів злочинів, судове розслідування яких та висвітлення їх в ЗМІ дає змогу суспільству усвідомити масштаб, логіку та стратегію кримінальних проявів, що супроводжують збройну агресію РФ.
5. Органи, які здійснюють розслідування, отримують належну підтримку з боку громадянського суспільства та міжнародного експертного середовища.

Проблеми в діяльності судової влади, що можуть впливати на якість висвітлення перебігу судових засідань

Дискусії фахівців(-чинь) у сфері судової реформи демонструють наявність великої кількості проблем, які потребують вирішення, аби забезпечити ефективність роботи органів судової влади України. Щодо розгляду справ, пов'язаних із тематикою збройного конфлікту, вважаємо, що найбільш дотичними проблемами можуть зазначатися:

1. Збройний конфлікт та окупація призвели до зменшення кількості суддів, так само як і відбувся добровільний вихід багатьох суддів у відставку, особливо в 2016 році.
2. Зафіксовано зниження спроможності суддів розглядати справи, в середньому, на 30% як порівняти з 2011 р. Тоді, за даними судової статистики, 8 687 суддів місцевих та апеляційних судів розглянули 9,3 млн справ та матеріалів. Інакше кажучи, один суддя розглянув понад тисячу справ та матеріалів за рік. У 2020 р. 4 673 реальних суддів (з повноваженнями) розглянули орієнтовно 3,5 млн справ та матеріалів. Тобто один суддя з повноваженнями в середньому розглянув

⁸⁰ UN Commission on Human Rights, Report of the Independent Expert Diane Orentlicher, "Updated Set of Principles for the Protection and Promotion of Human Rights through Action to Combat Impunity," February 8, 2005, E/CN.4/2005/102/Add.1, Principle 4; United Nations High Commissioner for Human Rights, Human Rights Resolution 2005/66, "Right to the truth," April 20, 2005, E/CN.4/RES/2005/66; United Nations Human Rights Commission, Follow-up Report, "Study on the right to the truth," June 7, 2007, A/HRC/5/7.

751 справу/матеріал. Водночас і Вища рада правосуддя, і Рада суддів повідомляють про надмірне навантаження і потребу суттєвого збільшення кількості суддів — у 1,7 рази⁸¹.

- Збільшилась тривалість розгляду кожної справи завдяки суттєвій нормативній деталізації судового процесу. Намагання суддів дотриматись цих нормативних вимог і побоювання щодо навіть несуттєвих відхилень від формальностей призводить до того, що частина суддів не квапляться ухвалювати навіть очевидні рішення. Вони постійно переносять засідання без наявних на те підстав та порушують процесуальні строки.
- У структурі справ зросла кількість складних справ (це не підтверджено статистично, але висловлюється на рівні експертних оцінок). Саме тому судді намагаються краще, аніж раніше, мотивувати свої рішення, а це займає більше часу.
- Учасники процесу стали більш процесуально фаховими та юридично обізнаними, що вимагає більше часу від суддів, щоб розглянути всі вимоги⁸².

Попередні дослідження проблеми відкритості судів для ЗМІ додають до цього переліку щонайменше ще три проблемні тенденції:

- зберігається взаємна недовіра між судами та ЗМІ;
- пресекретарям(-кам) у судах бракує практичних знань та навичок;
- представники(-ці) ЗМІ зазвичай бажають отримати коментар не від пресекретаря(-ки), а від судді⁸³.

ІНТЕРЕСИ ЗАЦІКАВЛЕНИХ У КОМУНІКАЦІЇ СТОРІН (СУД, ПРОКУРАТУРА, АДВОКАТ, ЗМІ, ГРОМАДСЬКІСТЬ)

Дискусії та практичні вправи, організовані протягом квітня-червня 2021 року з 56 учасниками майстерень «Комунікація суспільно важливих справ (на прикладі судових процесів, пов'язаних зі збройним конфліктом в Україні)»⁸⁴ дали змогу скласти досить повну палітру інтересів, які можуть переслідувати сторони, присутні на судовому засіданні. Цьому сприяло формування груп учасників(-ць) із тих працівників(-ць) суду (суддів-спікерів, пресекретарів, фахівців апарату судів), органів прокуратури, адвокатів, представників правозахисних та міжнародних організацій, ЗМІ, експертів академічної спільноти. Узагальнено інтереси сторін можуть окреслюватися наступним чином.

Працівники суду

- Показати свою об'єктивність, незаангажованість і переконати суспільство, що суд виніс справедливе, обґрунтоване рішення у розумні строки.
- Демонструвати компетентність та відкритий доступ до правосуддя, комунікуючи з усіма сторонами процесу.
- Формувати позитивний імідж судової системи та її правильне сприйняття суспільством.
- Підвищувати рівень довіри до судової системи шляхом пояснення власних рішень простою мовою.
- Доносити до громадськості правильну інформацію щодо злочинів збройного конфлікту.

⁸¹ Обговорення теми у ФБ-акаунті Roman Kuybida від 19 травня 2021

⁸² Обговорення теми у ФБ-акаунті Roman Kuybida від 19 травня 2021

⁸³ Нормативно-правова база, яка забезпечує гласність та відкритість судів в Україні / Укладач - . Назарій Боярський. — Київ, 2019 рік — С.13.

⁸⁴ Анонс майстерень «Комунікація суспільно важливих справ (на прикладі судових процесів, пов'язаних зі збройним конфліктом в Україні)». Доступ: <http://hrvector.org/podiyi/21-05-20->

Сторона захисту

- Продемонструвати в суді альтернативні лінії, як можна розцінювати дії обвинувачуваної особи.
- Показати клієнта(-ку) в позитивному ракурсі, висвітлити його/її позитивні якості, сформувати необхідну громадську думку.
- Продемонструвати правильність обраної тактики захисту.
- Здійснювати вплив на сторону звинувачення та суд для прийняття версії адвоката.
- Добиватися об'єктивного висвітлення розгляду справи та уникнення упередженості щодо обвинувачуваної особи.
- Продемонструвати більш високу професійну компетентність у баченні обставин та результатів поведінки обвинуваченої особи на противагу аргументам органів прокуратури.
- Показати недоліки сторони обвинувачення та судового процесу. Довести, що стороною обвинувачення не враховано усі обставини справи та не проведено належне досудове розслідування.
- Знайти більшу кількість однодумців для моральної підтримки, зробити собі рекламу.

Сторона обвинувачення

- Продемонструвати прозорість роботи органів прокуратури як в підготовці справи, так і в самому судовому розгляді. Доказати, що зібрано достатньо доказів.
- Донести позицію держави.
- Надати необхідний мінімум інформації, не розголосивши службової інформації, зробити, якщо є потреба, справу закритою для громадськості.
- Підвищувати рівень довіри до органів прокуратури.

ЗМІ

- Привернути увагу до конкретної справи.
- Знайти цікаву інформацію, яка буде користуватися попитом у цільових аудиторіях.
- Бути першими у висвітленні суспільно-резонансних справ або знайти ті аспекти (деталі), які можуть зробити справу резонансною.
- Висвітлювати факти у такий спосіб, аби сформувати суспільну думку відповідно до інтересів конкретного ЗМІ.
- Зробити сенсацію з тривалого процесу, резюмувати довге засідання до обсягу цікавої новини.

Суспільство

- Побачити відновлення справедливості, доступ до справедливого судочинства та об'єктивної інформації.
- Отримати відчуття залучення до важливих процесів та до державної діяльності.
- Пережити зацікавленість до подій, які відбуваються в Україні та намагання всіляко сприяти їхній реалізації.
- Задовольнити бажання зрозуміти хто має рацію, а хто є винним, а також бажання порівняти чи збігається громадська думка з рішенням суду.

ЩО ВАРТО ПУБЛІКУВАТИ У ПРЕСРЕЛІЗІ СУДУ

Результати окремого експертного опитування дали змогу сформуванню бачення інформаційного наповнення пресрелізів органів судової влади. Експерти й експертки оцінили 32 запропоновані позиції, які базуються на положеннях національного законодавства, розділивши їх на дві великі групи:

- 1) інформація, яку можна публікувати у пресрелізі суду за результатами проведених засідань (21 позиція);
- 2) інформація, яку не слід публікувати у пресрелізі суду (11 позицій).

Інформація, яку можна публікувати у пресрелізі суду

Зі свого боку, ця група тематично та рівномірно поділяється на підгрупи, де зазначається інформація про обвинувачувану особу, інформацію про перебіг кримінального процесу та інформацію про перебіг судового засідання (по 7 позицій у кожній підгрупі). У рейтинговому порядку ми розмістили відповіді таким чином (див. Додаток 3).

1.1. Інформація про обвинувачувану особу

1.1.1. Факти, за якими висувається підозра/звинувачення, попередню правову кваліфікацію кримінального правопорушення

Експерти (90,3%) погодилися з тим, що працівники суду можуть надавати у пресрелізах таку інформацію. Водночас працівники суду та прокуратури (86,4%) зазначили, що це можливо за дотриманням умов:

- без зазначення ПІБ підозрюваного та потерпілого (за відсутності його згоди) із дотриманням принципу презумпції невинуватості;
- без зазначення винуватості особи, часу, місця, способу та інших обставин вчинення кримінального правопорушення;
- якщо не шкодить таємниці досудового розслідування і не містить персональних даних про учасників кримінального провадження;
- якщо є потреба громадськості аби громадськість могла оцінити ступінь небезпеки інкримінованого; найголовніше не випустити з уваги, що особу лише підозрюють у злочині, уникати оприлюднення персональних даних та розкриття таємниці слідства;
- якщо це не суперечить законодавству, та не розголошуються персональні дані;
- без викладення відомостей, які можуть завадити розслідуванню/розгляду справи в суді;
- за умови нерозкриття охоронюваних законом персональних даних фігурантів справи та дотримання принципу таємниці досудового розслідування.

Умови надання інформації, висловлені представниками неурядового сектору (100%), дещо різнилися, але водночас досить обґрунтованими:

- такі дані можна публікувати з дотриманням принципу невинуватості, громадськість має про це знати;
- не називаємо людину «злочинцем», не розкриваємо таємниць слідства;
- якщо є дозвіл слідчого на розголошення цієї інформації;
- наведена інформація є свідченням кваліфікації працівників правоохоронних служб;
- якщо судові засідання відкрите або резонансна справа;
- якщо така інформація не несе загрозу життю чи інтересам особи, щодо якої висвітлюється інформація;
- якщо це сприяє внеску у публічну дискусію та становить суспільний інтерес.

1.1.2. Логістичні проблеми підозрюваної/обвинуваченої особи (харчування, умови тримання, медична та правова допомога, володіння державною мовою/потреба у перекладачі)

87,1% опитаних експертів не заперечують проти надання інформації такого порядку у пресрелізах.

86,3% опитаних працівників суду та прокуратури зазначили, що:

- можна безумовно з метою захисту прав особи;
- варто, якщо хочете наголосити на дотриманні усіх прав обвинуваченого/підозрюваного;
- ця інформація є відкритою та безпосередньо впливає на строки розгляду справи (наприклад, обвинувачений потребує захисника);
- так, якщо підозрюваний чи обвинувачений дає на це згоду та коментує такі проблеми; можуть коментувати і правоохоронці для спростування необ'єктивної інформації;
- так, якщо це є предметом публічного обговорення, уникаючи зайвої конкретизації та технічних подробиць, якими можуть скористатись зловмисники;
- з дотриманням вимог ЗУ «Про доступ до публічної інформації».

88,9% представників НУО, ЗМІ, адвокатів також були в цьому солідарні:

- так, якщо умови порушують права підозрюваної особи та/або є жорстоким ставленням до неї;
- так, якщо йдеться про порушення прав цієї людини в місці тримання (за умови дотримання інших прав потерпілого);
- так, якщо це сприятиме дотриманню прав підозрюваної/обвинуваченої особи;
- громадськість має про це знати.

1.1.3. Факти притягнення до кримінальної відповідальності в минулому підозрюваної/обвинуваченої особи (підтримка 83,9% усіх опитуваних)

Висловлюючись за надання такої інформації, 95,5% опитаних представників суду та органів прокуратури зазначили, що необхідним є дотримання умов:

- якщо це не суперечить і не завдає шкоди інтересам особи;
- за умови, що судимість не знята та не погашена в порядку ст. 89 КК України;
- якщо судимість погашена, тоді не вказуємо; якщо ж ні, то можна зазначити, особливо якщо є попередні судимості за аналогічні чи тяжчі злочини; до того ж суд у своїх рішеннях завжди враховує наявність непогашених судимостей;
- так, оскільки це вказує на високу суспільну небезпеку причетної особи. можна, але слід уникати зайвої конкретизації (назва місця відбування покарання, точна кваліфікація правопорушення тощо), обмежуючись лише застосуванням родових понять (наприклад, «раніше неодноразово судимий за злочини певної категорії», «відбував покарання у колонії суворого режиму» тощо);

Представники НУО, ЗМІ, адвокати (55,5%) були стриманіші щодо оприлюднення такої інформації:

- видається за бажане це вказувати лише, якщо судимість не погашена;
- чутлива інформація, що може привести до дискримінації.

1.1.4. Обставини, місце, час, спосіб вчинення та наслідки інкримінованих дій; форма вини і мотиви кримінального правопорушення (підтримка 80,6% усіх опитуваних)

Представники суду та прокуратури (77,3%), погодилися з цим, зауваживши:

- так, можна висвітлювати обставини, час, місце та спосіб, якщо це не зашкодить проведенню досудового розслідування і якщо ці обставини не несуть відомостей, які є секретними;
- писати без деталізації, не вказуючи конкретні адреси, точний час тощо;

- в обмеженому та стиснутому форматі (як визнання факту), що не суперечить законодавству та якщо не розголошуються персональні дані учасників; забезпечення презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини;
- за згодою слідчого, якщо не шкодить таємниці досудового розслідування і не містить персональних даних про учасників кримінального провадження;
- можна в тому випадку, якщо висунута підозра і обвинувальний акт спрямований до суду;
- можна лише у випадку значного резонансу справи;
- інформування про форму вини і мотиви для легшого розуміння інкримінованих дій; в іншому випадку недоцільно, оскільки це суто юридичні аспекти, що ускладнить сприйняття інформації;
- так, але це скоріш юридична термінологія; форма вини навряд буде цікава ширшій аудиторії.

Схожими були умови надання інформації від представників неурядового сектору (77,8%):

- з дозволу слідчого;
- залежить від цільової аудиторії;
- на мою думку, занадто деталізувати вказані дані немає потреби;
- місце та час події вказуються, можна вказати, що затримана підозрювана особа, ведуться слідчі дії, з'ясовуються обставини; якщо повідомлено про підозру, то вказуємо кому; жодного слова про вину, мотиви тощо до обвинувального акту суду бути не може;
- якщо це сприяє внеску у публічну дискусію та становить суспільний інтерес.

1.1.5. Заняття, освіта підозрюваної/обвинувачуваної особи (підтримка 77,4% усіх опитуваних)

Серед представників суду та органів прокуратури 81,8% зазначили, що оприлюднення такої інформації можлива за умови дотримання низки умов:

- якщо це має значення;
- якщо це не суперечить і не завдає шкоди інтересам особи;
- якщо це має значення для справи або вчинений злочин суперечить прямим професійним обов'язкам особи; наприклад, учитель розбещував учнів, поліціант торгував наркотиками тощо;
- за згодою особи, якщо в сукупності не містить персональні дані, за якими можливо ідентифікувати особу;
- залежно від вчиненого злочину, наприклад, якщо особа має певні навички та вміння заняття певною діяльністю, завдяки чому було вчинено злочин;
- так, але лише у випадку, коли це прямо пов'язано зі змістом правопорушення, і не зашкодить інтересам слідства.

77,4% експертів неурядового сектору надали більш стислий перелік таких умов:

- якщо це релевантна інформація;
- якщо заняття та освіта мають стосунок до злочину й є важливими для розуміння справи;
- якщо це становить суспільний інтерес, наприклад, підозрюваний є політиком, посадовцем.

1.1.6. Наявність специфічних навичок підозрюваної/обвинувачуваної особи (підтримка 74,2% усіх опитуваних)

Більшість працівників суду та прокуратури (81,8%) вважають за доцільне розміщати таку інформацію у пресрелізах з оглядом на необхідні застереження:

- за згодою особи, оскільки містить персональні дані, за якими можливо ідентифікувати особу;
- лише за певних умов, якщо це впливає на характеристику та особливості вчинюваною особою діяння;

- якщо ця інформація має значення для кримінального провадження;
- якщо навичка є способом вчинення злочину або має суттєве значення, наприклад, пов'язане зі скоєнням конкретного злочину;
- якщо правопорушення вчинено із застосуванням таких навичок і це є очевидним для присутніх, наприклад, навички боксу в особи причетної до злочинів проти життя здоров'я, може характеризувати особу;
- якщо цей фактор є важливим у контексті конкретної справи.

На противагу, майже половина представників неурядового сектору (55,5%) вважали таку інформацію доречною в офіційних повідомленнях пресслужби судів у випадках:

- якщо це релевантна інформація, яка має стосунок до підозри чи обвинувачення;
- якщо такі навички можуть стосуватися справи злочину та є такими, без яких злочин не міг здійснитися;
- якщо сама особа заявляла про це публічно раніше і її звинувачення пов'язане з навичками (боксер, «беркут» тощо).

1.1.7. Особливості поведінки в процесі досудового розслідування та судового розгляду підозрюваної/обвинувачуваної особи (підтримка 74,2% усіх опитуваних)

Для 72,7% представників суду та прокуратури занесення цієї інформації до пресрелізів є цілком доречним з урахуванням:

- якщо таке спостерігається у відкритому судовому засіданні;
- вважаю за можливе, якщо це не буде ускладнювати досудове розслідування та судовий розгляд, з дотриманням презумпції невинуватості та урахуванням форми судового процесу (закрите чи відкрите);
- якщо це пояснює причини подій у процесі досудового розслідування чи судового розгляду, які є очевидними для присутніх, або як тактичний прийом з метою виявлення співучасників/організаторів правопорушення;
- це доволі цікаві обставини: співпрацював з слідством чи ні, визнав вину чи заперечував, чи порушував порядок у судовій залі, чи попросив вибачення у потерпілих — такі нюанси можуть допомогти створити «портрет» особи, зрозуміти його ставлення до скоєного тощо;
- так, особливо якщо особа визнала вину або співпрацювала зі слідством;
- якщо це відноситься до висвітлюваних подій;
- такі особливості можуть зазначатися без художніх деталей, проте не зовсім бажано.

Приблизно такий же відсоток (77,8%) адвокатів, представники ЗМІ та НУО позитивно ставиться до такої можливості, якщо:

- якщо це пояснює затягування розгляду справи, впливає на перекваліфікацію тощо;
- якщо це релевантна інформація;
- якщо судовий розгляд відкритий, то можна описати емоційний стан, поведінку публічної особи або особи, що стала центром суспільної уваги;
- якщо є суспільний інтерес і громадськість має про це знати;
- якщо це важливо для суті справи та сприяє публічній дискусії, а також підвищує авторитет правосуддя, наприклад, для обґрунтування обрання запобіжних заходів;
- якщо ця інформація є суспільно-важливою, наприклад, підозрюваний становить небезпеку для оточення, або навпаки, — його можна відпустити під домашній арешт.

1.2. Інформація про перебіг кримінального процесу

1.2.1. Наявність/суть клопотань та скарг щодо здійснення кримінального процесу, поданих підозрюваною/обвинувачуваною особою (підтримка 90,3% усіх опитуваних)

Вважають за доцільне публікувати інформацію щодо отриманих скарг та клопотань 86,4% опитаних фахівців суду та прокуратури, якщо будуть дотримані умови:

- за згодою особи, оскільки містить персональні дані, за якими можливо ідентифікувати особу, а також за згодою слідчого, оскільки може містити таємницю досудового розслідування;
- за умови нерозголошення персональних даних та ПІБ обвинуваченої особи та потерпілих;
- із дотриманням вимог конфіденційності особи у справах, що мають підвищений суспільний інтерес (резонанс);
- це право особи — заявляти і бути почутою судом;
- якщо це не буде ускладнювати досудове розслідування та судовий розгляд;
- якщо це є предметом публічного обговорення, але уникаючи зайвої конкретизації, яка може заподіяти шкоду інтересам слідства або громадян;
- якщо ці дії направлені на, наприклад, затягування процесу, то їх можна висвітлювати у суспільстві, але потрібно бути обережними, оскільки рішення виносить тільки суд. тому краще після вступу вироку в законну силу;
- лише у відкритому процесі, або якщо особа сама виявила бажання такого оприлюднення.

Практично одностайно (99%) підтримали таку позицію й представники неурядових організацій:

- якщо це важливі питання, що кардинально змінюють перебіг подій;
- якщо це є суспільно-важливою інформацією, обговорення якої має вирішити проблему;
- так, це підвищує прозорість та гласність правосуддя.

1.2.2. Дані щодо кваліфікації фахівців/експертів, залучених до розслідування/судового розгляду (підтримка 87,1% усіх опитуваних)

Майже однакова частка опитаних експертів (86,7% представників суду та прокуратури, 88,9% представників НУО, ЗМІ, адвокатури) вважає бажаним надання таких даних із майже однаковими вимогами:

- так, але без зазначення прізвища, вказавши лише назву експертного центру;
- якщо це акцентуватиме на високому професійному статусі експерта;
- так, це важливо для розуміння рівня експертності;
- вказування кваліфікації сприяє гласності та збільшенню довіри до правосуддя.

1.2.3. Наявність, зміст, особливості та обсяг заходів з боку правоохоронних/судових органів, які реалізуються на даному етапі (підтримка 74,2% усіх опитуваних)

77,3% представників суду та прокуратури вважають, що пресреліз може містити таку інформацію за наступних умов:

- так, якщо це обшуки, запобіжний захід або проміжний результат у резонансних справах;
- можна публікувати інформацію про вже проведені заходи, оскільки інформація про майбутні заходи зможе призвести до неефективних заходів у силу обізнаності іншої сторони;
- з письмового дозволу слідчого або прокурора (ст. 222 КПКУ);
- якщо це не зашкодить досудовому розслідуванню, за умови нерозголошення персональних даних та ПІБ обвинуваченої особи;

- усе, що стосується кожного етапу судового розгляду від моменту надходження справи до суду, публікувати можна;
- можна викладати узагальнену інформацію, використовуючи узагальнені родові поняття, наприклад, «опитано всіх очевидців», «призначено необхідні судові експертизи», «вживаються заходи з розшуку свідків» тощо.

66,7% представників громадського сектору також підтримують цю позицію, додавши до зазначеного вище кілька додаткових умов:

- якщо це релевантна інформація, яку громадськістю має знати;
- публікація такої інформації може сприяти підвищенню довіри до правоохоронних і судових органів;
- якщо справа перебуває на громадському контролі, інформування суспільства, що всі можливі застосовані заходи є прийнятними;
- якщо не порушувалися права підозрюваного.

1.2.4. Дані щодо кількості фахівців/експертів, залучених до розслідування/судового розгляду (підтримка 71% усіх опитуваних)

Більшість працівників суду та прокуратури (68,2%) не заперечує, що така інформація може бути корисною для прозорості судового процесу:

- можна завжди. фахівці допомагають суду розібратися в багатьох питаннях і в такий спосіб допомогти розглянути справу якомога всебічно;
- можливе частково з дотриманням вимог закону щодо охорони таємниці досудового розслідування, захисту персональних даних;
- лише після ухвалення вироку з пропуском інформації, для дослідження якої проводилося закрите судове засідання та яка на мить оголошення судового рішення підлягає подальшому захисту від розголошення.

Дещо більша частина неурядових експертів (77,8%) також висловилися за доцільність висвітлення таких аспектів кримінального процесу:

- якщо судові засідання відкрите або розглядається резонансна справа;
- так, це демонструє пропорційність об'єму роботи та кількості залучених експертів;
- якщо це релевантна інформація, яка не зашкодить слідству чи судовому розгляду;
- лише загальною фразою.

1.2.5. дані щодо висновків, окремих думок фахівців/експертів, залучених до розслідування/судового розгляду (підтримка 71% усіх опитуваних)

З аналогічними з попереднім пунктом показниками підтримали бажаність публікації цих інформаційних матеріалів як представники судових/правоохоронних органів (68,2%), так й представники громадськості (77,8%). Умови такого оприлюднення:

- так, якщо підозрюваний/обвинувачений вже отримав доступ до цих матеріалів відповідно до процесуального законодавства і це не впливатиме негативно на інтереси слідства;
- можливо частково з дотриманням вимог закону щодо охорони таємниці досудового розслідування, захисту персональних даних;
- так, якщо є потреба у додатковому трактуванні певних юридичних термінів, які незрозумілі для людини без юридичної освіти;
- за умови, якщо акцентується, що це суб'єктивна думка окремої людини, а її думки та бачення не є позицією офіційної установи.

1.2.6. ПІБ окремих залучених фахівців/експертів (підтримка 64,5% усіх опитуваних)

Більш стриману позитивну оцінку суддів та прокурорів (63,6%) отримала позиція щодо зазначення у публікаціях суду прізвища, ім'я та по батькові залученого експерта. Вимоги до такої публікації є аналогічними із наведеними раніш:

- з письмового дозволу слідчого або прокурора;
- можливе частково з дотриманням вимог закону щодо охорони таємниці досудового розслідування, захисту персональних даних;
- лише після ухвалення вироку з пропуском інформації, для дослідження якої проводилося закрите судове засідання та яка на мить оголошення судового рішення підлягає подальшому захисту від розголошення;
- 66,7% експертів неурядового сектору також позитивно висловилися щодо наявності такої інформації за умов, що це не буде призводити до тиску на експертів.

1.2.7. Проблеми забезпечення нормальної роботи персоналу правоохоронних/судових органів: наявність необхідного обладнання та інфраструктури (приміщення, оргтехніка, транспорт), заходів та засобів безпеки (відеоспостереження, сигналізація, захист каналів зв'язку) (підтримка 58,1% усіх опитуваних)

Працівниками суду та прокуратури досить стримано сприймалася можливість відкрито повідомити громадськості таку досить специфічну інформацію (59,1%). На їхню думку, висвітлення цих аспектів судочинства потребує умов:

- так, якщо від цього залежить розгляд справи (не працює технічний запис, відеозапис, адміністрація не забезпечила наявність секретаря судового засідання тощо);
- так, у стиснутому ознайомчому форматі;
- це важливо для розуміння, що у правоохоронних та судових органах працюють тяж люди, які мають певні труднощі на шляху до виконання своєї роботи, але намагаються з ними поратися і працювати далі;
- так, якщо це є предметом публічного обговорення, але уникаючи зайвої конкретизації та розголошення технічних особливостей, якими можуть скористатись зловмисники.

Ще менший відсоток (55,5%) така можливість отримала серед адвокатів, журналістів та представників НУО:

- не бачу в цьому потреби, крім випадків, якщо це сприятиме покращенню умов роботи;
- розкриття заходів та засобів безпеки може бути небезпечним;
- так, якщо обговорюється питання забезпечення цих органів усім необхідним для виконання ними своїх функцій.

1.3. Інформація про перебіг судового засідання

1.3.1. Результати судового засідання, зміст вироку та ухвали суду (підтримка 96,8% усіх опитуваних)

Ця інформація не викликала зауважень у більшості суддів та прокурорів (95,5%), якщо будуть дотримані вимоги до її оприлюднення:

- після вступу в законну силу або із зазначенням, що вирок не набрав законної сили;
- виключно після проголошення судом відповідного рішення з мотивувальною частиною у відкритому судовому засіданні;
- лише після ухвалення вироку з пропуском інформації, для дослідження якої проводилося закрите судове засідання та яка на мить оголошення судового рішення підлягає подальшому захисту від розголошення.

За умови дотримання журналістських стандартів цю позицію підтримали також 100% представників неурядового сектору.

1.3.2. Наявність заявлених відводів та клопотань, зміст призначеної експертизи під час судового розгляду, факт неявки учасників судового розгляду, зміст цивільного позову (підтримка 87,1% усіх опитуваних)

Згодні з можливістю включення цих інформаційних матеріалів до пресрелізів майже усі фахівці судів та органів прокуратури (90,9%), бо це «...допомагає зробити процес судівництва більш зрозумілим пересічним людям». Водночас увагу слід приділяти наступним умовам:

- якщо судовий розгляд відкритий, то без розкриття змісту самої експертизи;
- лише у випадку відкритого процесу за присутності ЗМІ;
- тільки після завершення відкритого судового засідання.

Якщо зазначена інформація є суспільно важливою, то 77,8% представників громадськості також не заперечують щодо її оприлюднення.

1.3.3. Складнощі інформаційно-комунікаційного забезпечення судового процесу (підтримка 83,9% усіх опитуваних)

Майже всі представники(-ці) суду та прокуратури погоджуються, що така інформація може стати частиною пресрелізу (90,9%), якщо:

- якщо обвинувачений повідомляє, що ним не було реалізовано (порушено) його право на захист, на перекладача та ін. (тобто випадки, що суттєво порушують права людини);
- якщо судові засідання відкрите або розглядається резонансна справа;
- якщо це є предметом публічного обговорення, уникаючи зайвої конкретизації та технічних подробиць, якими можуть скористатись зловмисники.

Підтримали таку точку зору 66,7% експертів від громадськості, додавши:

- якщо це сприятиме належній роботі ЗМІ;
- якщо є суспільний інтерес;
- так, якщо через ці складнощі неможливо здійснити розслідування/судовий розгляд.

1.3.4. Загальний зміст інформації, озвученої під час допиту обвинуваченого, свідка, потерпілого, експерта (підтримка 83,9% усіх опитуваних)

81,8% працівників суду та прокуратури підтримують наявність цього інформаційного блоку в пресрелізах, забезпечуючи умови:

- так, але без деталізації і оціночних суджень;
- так, але лише те, що стало відомо ЗМІ під час легітимної участі у судовому засіданні;
- якщо судовий розгляд є відкритим, із дотриманням вимог закону про захист персональних даних без зазначення ПІБ;
- лише у випадку великого резонансу справи та відкритості процесу;
- так, тільки після завершення відкритого судового засідання.

Значна частина представників громадськості (88,9%) висловилися також за оприлюднення такої інформації, якщо судовий розгляд відкритий, оприлюднення не шкодить процесу та якщо йдеться про суспільно важливу інформацію.

1.3.5. Мотиви рішень суду (неврахування окремих доказів, зміна обвинувачення, призначення покарання, звільнення від відбування покарання, застосування примусового заходу медичного характеру, застосування примусового лікування та ін.), підстави визнання частини обвинувачення необґрунтованою, пом'якшення або обтяження покарання; підстави для задоволення цивільного позову або відмови у ньому (підтримка 80,6% усіх опитуваних)

Позитивно оцінили таку частину пресрелізів працівники суду та прокуратури (72,7%):

- можна (і обов'язково треба!) іноді очікування громадськості не збігаються з ухваленим судовим рішенням, саме тому і важливо пояснити «чому так?»;
- виключно після проголошення судом відповідного рішення з мотивувальною частиною у відкритому судовому засіданні;
- якщо справа має суспільний резонанс (із дотриманням законодавчих вимог щодо публікацій подібного виду інформації).

Експерти неурядових організацій одногосно (100%) висловилися за доцільність публікації таких матеріалів з боку органів судової влади:

- суд має обґрунтувати своє рішення, тому можна;
- так, для підвищення обізнаності громадськості, висвітлення дотримання судом норм права;
- якщо йдеться про суспільно важливу інформацію, замовчування якої нанесе більше шкоди, ніж її оприлюднення.

1.3.6. Склад суду, прізвище запасного судді (якщо є), прізвища прокурора, потерпілого, цивільного позивача, обвинуваченого, захисника, цивільного відповідача, представника, перекладача, експерта, спеціаліста, секретаря судового засідання (підтримка 74,2% усіх опитуваних)

Щодо можливості оприлюднення такого роду інформації висловилися приблизно однакова частина представників урядового (77,3%) та неурядового (66,7%) секторів, зробивши акцент на дотриманні умов:

- так, але лише тих, хто вказується у єдиному реєстрі судових рішень;
- тільки після завершення відкритого судового засідання;
- якщо судове засідання відкрите або слухається резонансна справа;
- так, якщо справа слухається відкрито, суспільний інтерес переважає і не може бути задоволений іншим шляхом, а також якщо є дані щодо упередженості когось з учасників процесу.

1.3.7. Особисті позиції, оцінки, репліки, висловлювання, заяви учасників кримінального процесу (підтримка 67,7% усіх опитуваних)

68,2% представників суду та прокуратури погоджуються, що в межах висвітлення судового процесу як сукупності фактів така інформація може бути розміщена у пресрелізі, проте без надання суб'єктивної оцінки та якщо це викликано виключно потребою захистити професійний імідж або особисту репутацію.

Для 66,7% адвокатів, журналістів та представників НУО наявність у відкритому доступі такої інформації також вважається можливою:

- так, якщо судовий розгляд відкритий, дотримано баланс коментарів сторін захисту, обвинувачення, інших учасників процесу;
- якщо такі заяви впливають на вирішення справи;
- якщо самі учасники бажають, щоб такі коментарі зазначалися;
- за умови дотримання журналістських стандартів — збалансовано, без мови ворожнечі, якщо це підсилить розуміння процесу.

Інформація, яку не слід публікувати у пресрелізі суду

Інформація, яку не слід публікувати у пресрелізі суду, на відміну від попередньої частини, містить усього 11 позицій щодо інформації про обвинувачувану особу та про перебіг кримінального процесу. Досить стисло вона подана у таблицях (див. Додаток 4).

Таблиця 2. Розподіл експертних оцінок щодо інформації, яку не варто публікувати у пресрелізі суду

2.1	Інформація про обвинувачувану особу		Неприпустимість такої інформації у пресрелізах (у % до загальної кількості опитаних)
2.1.1	Етнічне походження підозрюваної/обвинувачуваної особи		80,6%
	представники суду, прокуратури — 81,8%	представники НУО, ЗМІ, адвокати 77,3%	
2.1.2	Приналежність підозрюваної/обвинувачуваної особи до вразливих груп/субкультур		74,2%
	представники суду, прокуратури — 77,3%	представники НУО, ЗМІ, адвокати 66,7%	
2.1.3	Місце народження та місце проживання підозрюваної/обвинувачуваної особи		71%
	представники суду, прокуратури — 63,6%	представники НУО, ЗМІ, адвокати 89%	
2.1.4	Вік/рік, місяць і день народження підозрюваної/обвинувачуваної особи		67,7%
	представники суду, прокуратури — 59%	представники НУО, ЗМІ, адвокати 89%	
2.1.5	Прізвище, ім'я і по батькові підозрюваної/обвинувачуваної особи		64,5%
	представники суду, прокуратури — 63,6%	представники НУО, ЗМІ, адвокати 66,7%	
2.1.6	Політичні та культурні вподобання, хобі підозрюваної/обвинувачуваної особи		61,3%
	представники суду, прокуратури — 54,5%	представники НУО, ЗМІ, адвокати 77,8%	
2.1.7	Коло спілкування/коло знайомств підозрюваної/обвинувачуваної особи		61,3%
	представники суду, прокуратури — 54,5%	представники НУО, ЗМІ, адвокати 77,8%	
2.1.8	Стан здоров'я та особливі потреби підозрюваної/обвинувачуваної особи		58,1%
	представники суду, прокуратури — 54,5%	представники НУО, ЗМІ, адвокати 66,7%	

2.2	Інформація про перебіг кримінального процесу		Неприпустимість такої інформації у пресрелізах (у % до загальної кількості опитаних)
2.2.1	Наявність, зміст, особливості та обсяг негласних слідчих (розшукових) дій: аудіо-, відеоконтроль особи, накладення арешту на кореспонденцію, огляд і виїмка кореспонденції, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем, обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, спостереження за особою, річчю або місцем; аудіо-, відеоконтроль місця; контроль за вчиненням злочину, виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження		77,4%
	представники суду, прокуратури — 86,4%	представники НУО, ЗМІ, адвокати — 55,5%	
2.2.2	Наявність, зміст, особливості та обсяг наступних слідчих (розшукових) дій: допит, пред'явлення особи для впізнання, пред'явлення речей для впізнання, пред'явлення трупа для впізнання, обшук, огляд місцевості, приміщення, речей та документів; огляд трупа; огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією; слідчий експеримент, освідчування особи, проведення експертизи		61,3%
	представники суду, прокуратури — 68,2%	представники НУО, ЗМІ, адвокати 44,5%	
2.2.3	Інформація про створення робочих та слідчо-оперативних груп, координацію заходів, обмін інформацією, спільне використання техніки/засобів зв'язку/транспорту, захист свідків		58,1%
	представники суду, прокуратури — 59,1%	представники НУО, ЗМІ, адвокати 55,5%	

У своїх відповідях експерти абсолютно правильно аргументують щодо причин для заборони оприлюднення інформації про обвинувачувану особу (див. Додаток 4):

- суперечить ЗУ «Про захист персональних даних»;
- чутлива інформація, що може привести до дискримінації;
- це може розцінюватися як дискримінаційна ознака, втручання в особисте життя;
- це може оцінюватися як мова ворожнечі або ознака профайлінгу;
- це є втручанням в особисте життя підозрюваного та третіх осіб;
- така інформація може нести загрозу оточенню підозрюваного.

Також опитані слушно зазначають, що певна інформація про перебіг кримінального процесу становить таємницю досудового розслідування. розкриття такої інформації може зашкодити перебігу розслідування та його результатам, спричинити тиск на суддів чи органи досудового розслідування.

Частина експертів, попри більшість відповідей «Ні, не можна», висловили думку щодо потенційних винятків, які можуть зробити працівниками пресслужби судів.

2.1.1. Етнічне походження підозрюваної/обвинувачуваної особи (зазначили неприпустимість такої інформації 80,6% опитаних)

Окрема думка «Так, можна публікувати за певних умов» (представники суду, прокуратури — 18,2%; представники НУО, ЗМІ, адвокати — 22,2%):

- виключно у випадках, якщо правопорушення вчинено на ґрунті національної нетерпимості, якщо підозрюваний/обвинувачений сам відносить себе до певного етносу, чим мотивує вчинення правопорушення;
- якщо сама особа заявляла про це публічно раніше;
- якщо злочин був вчинений саме на етнічному ґрунті, тоді це важлива обставина, про яку можна писати, — усе залежить від ситуації.

2.1.2. Приналежність підозрюваної/обвинувачуваної особи до вразливих груп/субкультур (зазначили неприпустимість такої інформації 74,2% опитаних)

Окрема думка «Так, можна публікувати за певних умов» (представники суду, прокуратури — 22,7%; представники НУО, ЗМІ, адвокати — 33,3%):

- виключно у випадках, якщо правопорушення вчинено на ґрунті нетерпимості до таких груп/субкультур, або якщо підозрюваний/обвинувачений сам відносить себе до відповідної групи/субкультури, чим мотивує вчинення правопорушення.
- якщо сама особа заявляла про це публічно раніше і її звинувачення пов'язане з субкультурою.
- якщо йдеться про злочин, де приналежність особи до вразливих груп/субкультур є обставиною злочину, й не говорити про це неможливо (за умови дотримання інших стандартів захисту персональних даних та прав підозрюваного).

2.1.3. Місце народження та місце проживання підозрюваної/обвинувачуваної особи (зазначили неприпустимість такої інформації 71% опитаних)

Окрема думка «Так, можна публікувати за певних умов» (представники суду, прокуратури — 36,4%; представники НУО, ЗМІ, адвокати — 11%):

- допустимо вказувати лише назву населеного пункту (якщо це велике місто із великою кількістю населення) або регіону (область, край, республіка);
- можна передати місце проживання словами «киянин», «одесит», «житель такого-то району» та ін.;
- якщо місце народження та місце проживання мають стосунок до вчиненого злочину (містять інформацію про обставини злочину, що становить суспільно важливу проблему).

2.1.4. Вік/рік, місяць і день народження підозрюваної/обвинувачуваної особи (зазначили неприпустимість такої інформації 67,7% опитаних)

Окрема думка «Так, можна публікувати за певних умов» (представники суду, прокуратури — 41%; представники НУО, ЗМІ, адвокати — 11%):

- дату народження можна вказати у випадку, якщо вона має суттєве відношення до справи (наприклад, скоїв злочин, дата якого і так відома, саме у свій день народження);
- можливо вказати вік без конкретизації місяця і дати, але не анкетні дані;
- якщо це публічна особа, дані якої є відкриті для громадськості.

2.1.5. Прізвище, ім'я і по батькові підозрюваної/обвинувачуваної особи (зазначили неприпустимість такої інформації 64,5% опитаних)

Окрема думка «Так, можна публікувати за певних умов» (представники суду, прокуратури — 36,4%; представники НУО, ЗМІ, адвокати — 33,3%):

- за згодою особи, оскільки інше заборонено ст. 296 ЦК України;
- лише у випадку великого резонансу справи;
- якщо така особа свідомо публічно повідомила про свою причетність до справи, наприклад, заперечивши усі звинувачення, або є публічною особою, або злочин має великий резонанс;
- є значний суспільний інтерес у такій ідентифікації.

2.1.6. Політичні та культурні вподобання, хобі підозрюваної/обвинувачуваної особи (зазначили неприпустимість такої інформації 61,3% опитаних)

Окрема думка «Так, можна публікувати за певних умов» (представники суду, прокуратури — 45,5%; представники НУО, ЗМІ, адвокати — 22,2%):

- виключно у випадках, якщо правопорушення вчинено на ґрунті політичної/культурної нетерпимості, якщо підозрюваний/обвинувачений сам відносить себе до певної політичної течії чи проголошує несприйняття певних культурних проявів, чим мотивує вчинення правопорушення;
- можна за умови дотримання того, щоб сукупність з іншими даними не дозволила конкретно ідентифікувати особу;
- про політичні погляди говорити можна, якщо є комунікація про збройний конфлікт;
- якщо сама особа заявляла про це публічно раніше і її звинувачення пов'язане з вподобаннями.

2.1.7. Коло спілкування/коло знайомств підозрюваної/обвинувачуваної особи (зазначили неприпустимість такої інформації 61,3% опитаних)

Окрема думка «Так, можна публікувати за певних умов» (представники суду, прокуратури — 45,5%; представники НУО, ЗМІ, адвокати — 22,2%):

- якщо це є особливим специфічним фоном вчинення правопорушення, але не розкриваючи охоронюваних законом персональних даних представників кола спілкування;
- оскільки це може порушити права сторонніх осіб, можна лише в разі злочинної змови та в разі, коли цим особам повідомлено про підозру чи висунуто обвинувачення;
- лише за певних умов, якщо це впливає на характеристику та особливості вчинюваного особою діяння.

2.1.8. Стан здоров'я та особливі потреби підозрюваної/обвинувачуваної особи (зазначили неприпустимість такої інформації 58,1% опитаних)

Окрема думка «Так, можна публікувати за певних умов» (представники суду, прокуратури — 45,5%; представники НУО, ЗМІ, адвокати — 33,3%):

- якщо стан здоров'я обвинуваченого вплинув на процес розгляду (йому призначено експертизу, обстеження, відкладено засідання через скарги на самопочуття), тоді пишемо, але загальними фразами, не уточнюючи діагноз;
- за згодою особи, оскільки містить лікарську таємницю та персональні дані, за якими можливо ідентифікувати особу;
- якщо це не призведе до розкриття лікарської таємниці, не зашкодить охоронюваним законом інтересам особи, якщо хворобливий стан є очевидним для присутніх, дотримуючись принципу толерантності до осіб з аналогічними особливими потребами;
- якщо підозрювані потребують спеціальних умов або якщо необхідно пояснити, чому обрано саме такий запобіжний захід (наприклад, домашній арешт може видаватися надто легким запобіжним заходом, але вказавши, що особа має проблеми зі здоров'ям, які потребують лікування вдома чи в лікарні) може змінити думку про справедливість запобіжного заходу чи покарання.

2.2.1. Наявність, зміст, особливості та обсяг негласних слідчих (розшукових) дій: аудіо-, відеоконтроль особи, накладення арешту на кореспонденцію, огляд і виїмка кореспонденції, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем, обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, спостереження за особою, річчю або місцем; аудіо-, відеоконтроль місця; контроль за вчиненням злочину, виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (зазначили неприпустимість такої інформації 77,4% опитаних).

Окрема думка «Так, можна публікувати за певних умов» (представники суду, прокуратури — 13,6%; представники НУО, ЗМІ, адвокати — 44,5%):

- якщо зібрані в такий спосіб докази потрапляють до суду і оголошуються ним, то можна вказати про наявність, зміст, особливості та обсяг негласних слідчих дій;
- лише після ухвалення вироку з пропуском інформації, для дослідження якої проводилося закрите судове засідання та яка на мить оголошення судового рішення підлягає подальшому захисту від розголошення;
- лише після їх розтаємнення та за дозволом уповноваженої особи правоохоронного органу;
- можна в загальних рисах без деталей або навіть представлення оперативної зйомки, якщо є суспільний інтерес.

2.2.2. Наявність, зміст, особливості та обсяг наступних слідчих (розшукових) дій: допит, пред'явлення особи для впізнання, пред'явлення речей для впізнання, пред'явлення трупа для впізнання, обшук, огляд місцевості, приміщення, речей та документів; огляд трупа; огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією; слідчий експеримент, освідчування особи, проведення експертизи (зазначили неприпустимість такої інформації 61,3% опитаних)

Окрема думка «Так, можна публікувати за певних умов» (представники суду, прокуратури — 31,8%; представники НУО, ЗМІ, адвокати — 55,5%):

- за згодою слідчого або прокурора, оскільки містить таємницю досудового розслідування;
- тільки під час розгляду справи, за умови, що розгляд справи відкритий (частина відкрита);
- лише після ухвалення вироку з пропуском інформації, для дослідження якої проводилося закрите судове засідання та яка на мить оголошення судового рішення підлягає подальшому захисту від розголошення;
- лише постфактум, після проведення всіх слідчих дій, коли оприлюднена інформація не може вплинути на результат рішення суду;
- якщо це релевантна інформація, яка не розкриває таємницю слідства.

2.2.3. Інформація про створення робочих та слідчо-оперативних груп, координацію заходів, обмін інформацією, спільне використання техніки/засобів зв'язку/транспорту, захист свідків (зазначили неприпустимість такої інформації 58,1% опитаних)

Окрема думка «Так, можна публікувати за певних умов» (представники суду, прокуратури — 40,9%; представники НУО, ЗМІ, адвокати — 44,5%):

- якщо подається виключно узагальнена інформація про створення робочих та слідчо-оперативних груп, координацію заходів чи обмін інформацією без конкретизації змісту інформації та персонального складу групи, за виключенням випадків проведення публічних засідань;
- якщо робоча група є відкритою або як доказ роботи в межах закону.

ВІДКРИТЕ ЗАСІДАННЯ ТА РІШЕННЯ СУДУ: ЩО ВАРТО ПУБЛІКУВАТИ В ПРЕСРЕЛІЗІ?

Аби надати відповідь на це досить часте запитання, ми взяли фабулу справи, розглянутої Київським районним судом м. Харкова щодо Марини Ковтун, яку звинувачували в організації вибуху в харківському рок-пабі «Стіна».

Вибух як результат терористичного акту здійснився 09 листопада 2014 року. Постраждали 13 людей. Суд визнав гр. Ковтун винною за ст. 263 КК України «Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» та ст. 258 КК України «Терористичний акт». Суд постановив конфіскувати майно гр. Ковтун і задовольнив цивільні позови потерпілих на суму понад півмільйона гривень. Прокуратура довела в суді, що жінка активувала та передала міну виконавцю, який і заніс її до рок-пабу «Стіна». В гаражі Марини Ковтун знайшли арсенал зброї та боєприпасів (гранати, детонатори, протипіхотні міни, розтяжки для мін, автомати, підствольний гранатомет), які вона взяла на зберігання у жовтні 2014 року⁸⁵.

Ми виокремили з тексту рішення суду, яке міститься в Єдиному державному реєстрі судових рішень, найбільш суттєві інформаційні блоки, важливі для розуміння обставин справи⁸⁶.

Після цього запрошені нами адвокати, журналісти, працівники судів та органів прокуратури надали своє бачення, яка саме інформація може потрапити до пресрелізу.

Таблиця 3. Бачення експертів(-ок) щодо змісту пресрелізу суду за результатами відкритого засідання⁸⁷

Дані про обвинувачувану особу	Рекомендації до змісту пресрелізу суду за результатами відкритого засідання
ОСОБА_1, уродженки с. Орджонікідзе Карачаївського району Ставропольського краю Російської Федерації, громадянки України, не заміжньої і не судимої, яка проживає за адресою: АДРЕСА_1	ПІБ можна надавати, оскільки судове засідання є відкритим, справа є резонансною та є суспільний інтерес до розгляду справи у суді. Місце народження вказувати небажано, аби це не розцінювалося як спроба дискримінації та не призвело до створення додаткової атмосфери ворожнечі з урахуванням політичної та мовної специфіки Харкова. Небажано розголошувати дані про сімейний стан та відсутність судимостей, оскільки вони не стосуються обставин справи та перенавантажать повідомлення для ЗМІ несуттєвими фактами.

⁸⁵ Теракт у харківському пабі «Стіна»: обвинувачену засудили до 11 років. Доступ: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-49962683>

⁸⁶ Справа № 640/11955/15-к. Номер судового провадження: 1-кп/640/36/19. Надіслано судом: 07.10.2019. Зареєстровано: 08.10.2019. Оприлюднено: 09.10.2019. Єдиний державний реєстр судових рішень. Доступ: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84771530>

⁸⁷ У рішенні суду цитати наведено з урахуванням літературного редагування.

Дані про обвинувачувану особу	Рекомендації до змісту пресрелізу суду за результатами відкритого засідання
Встановлені факти	
У лютому-березні 2014 року ОСОБА_2 брала активну участь у масових заходах проросійської спрямованості, які проходили на пл. Свободи в м. Харкові. Під час участі в зазначених масових заходах ОСОБА_2 познайомилась із багатьма активістами. У період між 16.08.2014 та 22.08.2014 ОСОБА_2 підшукала для виїзду на курси з військової підготовки на території Російської Федерації ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5, ОСОБА_6, ОСОБА_7, ОСОБА_8, ОСОБА_9 та інших невстановлених у процесі досудового слідства у кількості 15 осіб. Знання, отримані під час зазначених курсів, мали використовуватися для вчинення терористичних актів або диверсій на території м. Харкова та Харківської області.	Інформація занадто деталізована і це може перешкодити відстежити повний алгоритм дій. До того ж певні деталі («курси із військової підготовки на території РФ») можуть використовуватися як небажана підказка для маргінальних прошарків населення. Небажано вказувати кількість осіб та місто проведення підготовки в умовах збройного конфлікту, який триває. Краще надати цей блок скорочено. Варто замінити вираз «заходи проросійської спрямованості» на «мітинги/акції на підтримку від'єднання частини території України». Водночас не варто учасників таких «заходів» називати активістами.
22.08.2014 ОСОБА_2 та вище перелічені особи виїхали з території України до м. Белгород Російської Федерації. Далі, із м. Белгород вказана група невстановленими особами була доставлена до військового табору, розташованого в районі м. Тамбов Російської Федерації. У період приблизно з 23.08.2014 по 06.09.2014 у вказаному таборі вище перелічені особи під керівництвом невстановлених інструкторів пройшли навчання з вогневої, тактичної та медичної підготовки, а також мінно-підривної справи. ОСОБА_2 на зазначених курсах проходила підготовку за військовою спеціальністю снайпера.	Небажано вказувати маршрут та місце проведення курсів, особливості проходження навчання у військовому таборі для широкого загалу в умовах триваючого збройного конфлікту. Достатньо вказати: «на території РФ». Або надати обмежено: «військова підготовка обвинуваченої як снайпера», оскільки це має значення для розгляду справи. Цей блок є суспільно важливою інформацією і демонструє залученість держави-агресора та її громадян до конфлікту.
Після повернення до м. Харкова в період з вересня по жовтень 2014 року ОСОБА_2 здійснила не менш ніж 3 поїздки до м. Белгород Російської Федерації. Під час однієї з вказаних поїздок ОСОБА_2 налагодила контакт із членами організації «Харківські партизани», які обіцяли надати ОСОБА_2 зброю, вибухові пристрої та інші предмети, необхідні для вчинення терористичних актів.	Небажано деталізувати, що саме надає організація «Харківські партизани», можна обмежитись загальною фразою «пристрої, необхідні для вчинення терористичних актів». Зазначення назви організації може стимулювати охочих до її пошуку і приєднання до неї.

Дані про обвинувачувану особу	Рекомендації до змісту пресрелізу суду за результатами відкритого засідання
24.10.2014 року приблизно о 08:00 год. на невстановленому автомобілі марки «ВАЗ» ОСОБА_2 разом із ОСОБА_5 прибули в район станції метро «імені О.С. Масельського», де в гаражному кооперативі «Старт» завантажили до автомобіля не менш, ніж 3 сумки, в яких знаходились: 2 ручні гранати РГД-5 із запалами УЗРГМ-2; 5 протипіхотних мін ОЗМ-72 із 4 накольними механізмами підривача МУВ-4, 1 накольний механізм підривача МУВ-2 та 5 капсул-детонаторів КД-8А; 2 протипіхотні міни МОН-50 із 2 електродетонаторами ЕДП-р; розтяжки та кріплення до вищевказаних мін у формі металевих кілочків та ременів; 9 40-мм гранатометних пострілів ВОГ-25; 3 автомати АК-74; 3 підствольний гранатомет ГП-25, закріплений на автоматі; дванадцять магазинів до АК-74 із 30 проміжними патронами калібру 5,45x39 у кожному, а також окремо 90 вказаних патронів (усього 450 патронів); не менш, ніж 3 середні прилипаючі міни СПМ.	Небажано деталізувати, яку саме зброю використовують для терористичних актів, оскільки це розкриває деталі інженерної підготовки терористичної групи. Не варто вказувати деталі, як-от: дати, назви станції метро, вулиць, назву гаражного кооперативу «Старт». Доцільно у пресрелізі вказати лише кількість зброї, без конкретизації місць її зберігання та деталей перевезення.
Після чого ОСОБА_2 перевезла сумки до наявного в її користуванні незареєстрованого гаражу, розташованого біля житлового будинку. 16.11.2014 року під час проведення обшуку у зазначеному гаражі вказані предмети, окрім мін СПМ, виявлено та вилучено співробітниками СБУ.	Небажано вказувати тип вибухового засобу. Небажано вказувати, що поруч був житловий будинок, аби уникнути паніки.
09.11.2014 орієнтовно о 16:00 неподалік дельфінарію «Немо» (м. Харків, вул. Сумська, 35) ОСОБА_2 зустрілась із ОСОБА_14 та домовилась із ним про вчинення вибуху всередині приміщення розважального закладу рок-паб, який розташований за адресою: <...> Даний вибух, згідно задуму вказаних осіб, повинен був мати характер терористичного акту, а саме: створити небезпеку для життя і здоров'я відвідувачів та персоналу даного закладу, заподіяти йому значну майнову шкоду, порушити громадську безпеку в м. Харкові та залякати проукраїнські налаштованих громадян, які, на їхню думку, збирались у цьому закладі. Також дане діяння мало повернути увагу громадськості до поглядів радикально налаштованих осіб, які протидіють проукраїнським поглядам у суспільстві.	Не варто вказувати назву та адресу розважального закладу «Немо», оскільки це може зашкодити його репутації і вплинути на подальшу комерційну діяльність суб'єкта. Дані про місце зустрічі з метою попередньої змови є зайвими, оскільки перенавантажать повідомлення для ЗМІ несуттєвими фактами. Небажано зазначати про погляди відвідувачів рок-пабу, аби це не зашкодило нормальним умовам подальшого функціонування закладу та його відвідувачам. Мотиви та мету вчинення кримінального правопорушення слід публікувати через високий суспільний інтерес до інциденту.

Дані про обвинувачувану особу	Рекомендації до змісту пресрелізу суду за результатами відкритого засідання
ОСОБА_2 у період часу з 16:00 год. до 21:00 год. 09.11.2014 забрала із вищевказаного гаражу одну міну СПМ та налаштувала її на час вибуху від 15 хвилин до 3 годин (залежно від температури навколишнього середовища) шляхом поміщення до її підривача типу «ВЗД-1М» відповідного уповільнювального елемента. Далі 09.11.2014 приблизно о 21:00 год. ОСОБА_2 принесла вказану міну СПМ в район ХАТОБу, де повторно зустрілась із ОСОБА_14, шляхом висмикування відповідних запобіжних елементів активувала міну і передала її ОСОБА_14, щоб той приніс та помістив дану міну всередину приміщення розважального закладу «Рок-паб». Після отримання вказаної міни, ОСОБА_14 пройшов всередину зазначеного закладу та помістив її під барну стійку, після чого покинув приміщення. Не пізніше ніж о 21 год. 45 хв. 09.11.2014 зазначена міна вибухнула.	Недоцільно вказувати детальну інформацію про міно-вибуховий засіб та його налаштування, оскільки це сприймається як інструкція для вчинення вибуху і може враховуватися іншими зловмисниками. Важливою для пресрелізу може бути лише одна фраза: «09.11.2014 зазначена міна вибухнула». Доцільною може бути інформація щодо способу закладання вибухового пристрою.
Внаслідок даного вибуху зазнали легких тілесних ушкоджень 11 осіб, тяжких тілесних ушкоджень 2 особи.	Доцільно розмістити у пресрелізі.
Під час проведення обшуку в гаражі 16.11.2014 ОСОБА_2 пояснила, що у виявлених сумці і пакетах знаходяться міни й інші вибухові пристрої, які вона отримала від невідомої їй особи. У гаражі виявили та вилучили: 1) У сумці зелено-синього кольору в клітинку: дві міни ОЗМ-72 та дві міни МОН-50; два паперові пакети із 12-ма металевими колишками у кожному (всього 24 металеві колишки) та три паперові пакети із ремнями сірого кольору (по одному реміню у пакеті — всього три реміні); чотири футболки, пара шкарпеток чорного кольору, шматок волоку, підсумок з двома карманами зеленого кольору; 2) У поліетиленовому пакеті білого кольору із написом червоного кольору «МАК market» були виявлені та вилучені: підсумок із дев'ятьма ВСП-25; підсумок із 12-ма магазинами по 30-ть патронів у кожному (усього 360 патронів) — патрони калібру 5,45x39 та три паперові пачки із 30-ма патронами в кожному (усього 90 одиниць патронів калібру 5,45x39); 3) У картонній коробці коричневого кольору із написом «Amway» виявлено: три міни ОЗМ-71; 2 гранати РГД-5 (без запалів); 5 шт. капсуль-детонатор (знаходяться у картонній коробці), 2 запали УЗРГМ-2, 2 електродетонатора, загорнуті у папір коричневого кольору, 5 мінних універсальних взривачів (МУВ), загорнуті у папір коричневого кольору; 20 металевих кілочків у паперовому конверті, 10 катушок із дротом (проволокою), 6 фрагментів із тесьмою зеленого кольору; 3 футболки.	Деталі обшуків у пресрелізі суду скоріш за все зайві. Таку інформацію використувати можна, але тільки зрозумілими, узагальненими категоріями. Для пресрелізу важливою є наступна інформація: «Під час проведення обшуку в гаражі 16.11.2014 ОСОБА_2 пояснила, що у виявлених сумці і пакетах знаходяться міни й інші вибухові пристрої, які вона отримала від невідомої їй особи». Докладні дані про озброєння є зайвими. Доцільно обмежитись простим переліком: «декілька мін та інших вибухових пристроїв з детонаторами, три автомати Калашникова, підствольний гранатомет та майже 500 патронів до них».

Дані про обвинувачувану особу	Рекомендації до змісту пресрелізу суду за результатами відкритого засідання
4) 2 пакети прямокутної форми, в одному з них виявлено: автомат Калашникова — 74, калібру 5,45, із підствольним гранатометом ГП-25; автомат Калашникова-74, калібру 5,45; автомат Калашникова-74, калібру 5,45.	
Речові докази	
Окрім зазначених вище: мобільний телефон синього кольору марки Nokia 3220; мобільний телефон чорного кольору марки Nokia 6230; мобільний телефон синьо-сірого кольору марки Siemens; мобільний телефон чорного кольору марки LG; накопичувач пам'яті типу «Flash-USB» чорного кольору ємністю 32 mbyte; пристрій для читання електронних книг білого кольору марки «Air Book City»;	У пресрелізі суду ця інформація буде зайвою, хоча відомості доповнюють загальну картину злочину, демонструють, що обвинувачена справді ретельно готувалась до теракту. Інформація про речові докази є частиною матеріалів кримінального провадження. Відповідна публікація буде недоречною і може зашкодити судовому розгляду.
Вжиті заходи	
Проведення судової вибухотехнічної, судово-балістичної та судово-медичної експертиз, експертизи вибухових речовин, продуктів вибуху та пострілу.	Це корисна інформація, оскільки демонструє глибоку роботу правоохоронців та обґрунтованість висунутих обвинувачень, зібраних законним шляхом.
Проведення обшуку у гаражі, на який ОСОБА_2 та ОСОБА_13 надали свою добровільну згоду. Зазначена слідча дія проводилась без ухвали суду, таке рішення слідчим та прокурором ухвалено на підставі ч.3 ст.233 КПКУ.	Недоречно публікувати надмірно деталізовані обставини проведення слідчої дії. У пресрелізі суду ця інформація буде зайвою.
Тимчасовий доступ та дозвіл на вилучення речей та документів, що знаходяться у розпорядженні Харківської філії ПрАТ «Київстар» щодо надання телекомунікаційних послуг: відомостей щодо деталізацій вхідних та вихідних з'єднань, вхідних та вихідних текстових (SMS) і мультимедійних (MMS) повідомлень із прив'язкою до базових станцій та ідентифікаційних номерів.	Не варто вказувати назву оператора мобільного зв'язку, оскільки це може чинити негативний вплив на ділову репутацію юридичної особи. Така інформація розкриває методи та способи отримання органом досудового розслідування інформації в порядку негласних слідчих розшукових дій. Небажано розміщати її у пресрелізі, до того ж вона не має суттєвого значення.
Позиція обвинувачуваної особи	
ОСОБА_2 не визнала винуватість у вчиненні кримінальних правопорушень, в скоєні яких вона обвинувачується, не визнала цивільні позови. Вважає, що її винуватість в вчиненні інкримінованих кримінальних правопорушень не доведена, надані стороною обвинуваченні докази слід визнати недопустимими, а до неї застосовувались тортури та погрози. Вона не знайома з ОСОБА_14 і не має відношення до терористичного акту в Рок-пабі.	Надзвичайно важливо зазначити для уникнення однобокої подачі інформації. Люди зазвичай цікавляться думкою обвинуваченої особи щодо інкримінованого.

Дані про обвинувачувану особу	Рекомендації до змісту пресрелізу суду за результатами відкритого засідання
Показання свідків Свідок ОСОБА_11 пояснив, що в 2013 році він познайомився з ОСОБА_29 і ОСОБА_30 . Восени 2014 року ОСОБА_29 розповів, що їде до Російської Федерації, оскільки у нього вбили друга і він боїться, що його будуть розшукувати. Водночас віддав ОСОБА_11 ключі від двох гаражів, де знаходились речі, які потрібно буде передати тим особам, які назвуть умовне слово «окрошка». Приблизно за півтора тижня з ним по телефону зв'язалась невідома жінка, яка назвала слово «окрошка» та запропонувала зустрітися біля станції метро «ім. Масельського». У встановлений час він зустрівся з жінкою та чоловіком, які приїхали на автомобілі. Сів до них в машину — ВАЗ-2109 червоного кольору, за кермом якої була жінка. Прибувши на місце, де були гаражі, ОСОБА_11 відкрив гараж, з якого жінка з чоловіком, які приїхали на машині, почали виносити речі. Серед речей були сумки та риболовний чохол, з якого виднілось дуло автомата. Жінка запитала у ОСОБА_11, де перебувають «батони». ОСОБА_11 не розумів, які речі жінка називає «батонами», тому запропонував відкрити інший гараж, припустивши що те, що вони шукають, є в іншому гаражі, тож жінка з чоловіком сіли в автомобіль і поїхали до іншого гаража. Відстань між гаражами становить 100–300 метрів. З іншого гаражу жінка з чоловіком забрали ще дві сумки з речами, після цього сіли до свого автомобіля та поїхали, а свідок попрямував додому пішки. Ключі від гаражів ОСОБА_11 поклав на шифер над гаражами, а після цих подій ОСОБА_29 їх не бачив. У жінці, що забирала речі з гаражів, свідок ОСОБА_11 впізнав обвинувачену ОСОБА_2. Про те, що свідок бачив річ, схожу на автомат, в правоохоронні органи не повідомляв, оскільки побоювався за своє життя. Свідок ОСОБА_31 пояснив, що він понад 20 років знайомий з ОСОБА_32 та ОСОБА_29. Разом вони брали участь в подіях Антимайдану. 19.07.2014 він разом із ними отримував зброю, яку потім зберігали в гаражах, а саме: три автомата АК 74, один з яких підствольним гранатометом до нього, також три гранати, підсумки з магазинами, патрони. Спочатку зброя зберігалась в гаражі ОСОБА_32, а потім перевезли до гаражу ОСОБА_29, саме вони були організаторами поставки зброї. Обвинувачена ОСОБА_2 йому знайома. Познайомився з нею в м. Белгороді в замиському будинку, спілкувалися продовж одного дня, обмінялись телефонами. Зі слів ОСОБА_2 свідку ОСОБА_31 відомо, що вона навчалася в м. Тамбові, готувалась на снайпера.	Показання свідків із надмірною деталізацією обставин публікувати не можна, адже на етапі судового розгляду це може порушити ст. 352 КПК, відповідно до якої кожен свідок допитується окремо і не може перебувати в залі судових засідань, якщо ще не дав показань. До того ж, навіть після проголошення вироку першої інстанції, відповідне рішення може переглядатися судами апеляційної/касаційної інстанції, унаслідок повернутись на повторний судовий розгляд, тому опубліковані показання свідків можуть стати процесуальними порушеннями. Не бажано наводити свідчення з метою захисту життя та здоров'я свідка, оскільки справа є резонансною. Не варто розголошувати деталі: про умовне слово, розташування гаражів та ключів від них. Доцільно лише вказати коротко, що були заслухані показання свідків, які підтвердили/спростували факт.

Дані про обвинувачувану особу	Рекомендації до змісту пресрелізу суду за результатами відкритого засідання
Під час розмови ОСОБА_2 повідомляла свідку, що у неї мається вибухівка, а ОСОБА_31 розповів, що у нього є дві гранати РГД-5. Була пропозиція використати детонатори від гранат для вибухівки. Під час розмови ОСОБА_2 була разом з ОСОБА_34, який також проходив підготовку в м. Тамбові, має відношення до групи «Харківські партизани». Спочатку вони спілкувались втрьох, а потім приїхали ОСОБА_29 з ОСОБА_32.	
Мотиви рішення суду	
Мотиви суду в тексті рішення викладено дуже детально, обґрунтовано, займають декілька сторінок	Мотиви суду, викладені у рішенні, становлять суспільний інтерес. Доцільно їх змістовно, але стисло описати, зазначивши обставини, що обтяжують та пом'якшують покарання; мовою, доступною для людей без юридичної освіти.
Учасники судового процесу	
Головуючий (ПІБ) Судді (ПІБ) Прокурор (ПІБ) Захисник (ПІБ)	Якщо судове засідання відкрите, то можна зазначити у пресрелізі. У разі наявності підстав можливих спроб тиску на учасників процесу дані можуть не публікуватися.
Рішення суду	
ОСОБА_2 визнати винною у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч.1 ст. 263, ч.5 ст. 27, ч.2 ст. 258 КК України та призначити їй покарання: за ч.1 ст.263 КК України у вигляді 7 /семи/ років позбавлення волі; за ч.5 ст.27, ч.2 ст.258 КК України у вигляді 10 /десяти/ років позбавлення волі з конфіскацією всього належного ОСОБА_2 на праві власності майна. На підставі ч.1 ст. 70 КК України покарання за сукупністю злочинів визначити шляхом часткового складання призначених покарань та остаточно призначити ОСОБА_2 покарання у вигляді 11 /одинадцяти/ років позбавлення волі з конфіскацією всього належного їй на праві власності майна	Це корисна інформація, оскільки вона є підсумком роботи усієї правоохоронної системи. У загальних рисах варто зазначити, як саме завершилась справа, яке покарання понесе винна особа та яку сатисфакцію отримають потерпілі. У пресрелізі це може формулюватися у такий спосіб: «ОСОБА_2 визнано винною у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 263, ч. 5 ст. 27, ч. 2 ст. 258 КК України (з наданням назв статей) та призначено покарання у вигляді 11 /одинадцяти/ років позбавлення волі з конфіскацією всього належного їй на праві власності майна».

Дані про обвинувачувану особу	Рекомендації до змісту пресрелізу суду за результатами відкритого засідання
Стягнути з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_26 в рахунок відшкодування моральної шкоди 150 000 грн., в рахунок відшкодувати майнової шкоди 24 700,00 грн., а всього стягнути 174 700,00 грн. Стягнути з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_56 в рахунок відшкодування моральної шкоди 10 000 грн. Стягнути з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_25 в рахунок відшкодування моральної шкоди 10 000 грн. Стягнути з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_17 в рахунок відшкодування моральної шкоди 10 000 грн. Стягнути з ОСОБА_2 на користь ФОП ОСОБА_20 в рахунок відшкодування моральної шкоди 50000 грн., в рахунок відшкодувати майнової шкоди 247 443,00 грн., а всього стягнути 297 443,00 грн. Стягнути з ОСОБА_2 на користь ФОП ОСОБА_28 в рахунок відшкодування моральної шкоди 20 000 грн., в рахунок відшкодувати майнової шкоди 53 236,00 грн., а всього стягнути 73 236,00 грн.	Не можна зазначати ПІБ потерпілих, краще надати коротку інформацію: загальна сума моральної та майнової шкоди, скільком потерпілим буде сплачена.

ДОДАТОК 1. ПЕРЕЛІК ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ ВІДПОВІДНО ДО РИМСЬКОГО СТАТУТУ⁸⁸

1. Суттєві порушення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, а саме будь-які з діянь проти осіб чи майна, що користуються міжнародним захистом, які застосовуються до міжнародних збройних конфліктів [стаття 8 (2) (а) Римського статуту]:

- 1) умисне вбивство;
- 2) тортури чи нелюдське поводження, зокрема біологічні експерименти;
- 3) умисне завдання сильних страждань чи заподіяння важких тілесних ушкоджень;
- 4) незаконне, безглузде та значне за обсягами знищення чи привласнення майна, що не спричинене воєнною потребою;
- 5) примушування військовополоненого чи іншої особи, яка користується міжнародним захистом, служити в збройних силах ворожої сторони;
- 6) умисне позбавлення військовополоненого чи іншої особи, яка користується міжнародним захистом, права на справедливий та звичайний судовий процес;
- 7) незаконне обмеження свободи;
- 8) взяття заручників.

2. Інші серйозні порушення законів та звичаїв війни, що застосовуються до міжнародних збройних конфліктів [стаття 8 (2) (b) Римського статуту]:

- 1) умисний цілеспрямований напад на цивільне населення чи окремих цивільних осіб, які не беруть безпосередньої участі у воєнних діях;
- 2) умисний напад на цивільні об'єкти, тобто об'єкти, які не є воєнними цілями;
- 3) цілеспрямоване завдання ударів по персоналу, об'єктам, матеріалам, підрозділам чи транспортним засобам, задіяним у наданні гуманітарної допомоги чи місії з підтримання миру відповідно до Статуту ООН, поки вони мають право на захист, яким користуються цивільні особи чи цивільні об'єкти за міжнародним правом збройних конфліктів;
- 4) умисне здійснення нападу, коли відомо, що такий напад стане причиною випадкової загибелі чи травмування цивільних осіб чи завдаватиме шкоди їх майну, цивільним об'єктам чи спричинить загальну, довготривалу та серйозну шкоду навколишньому середовищу, що не можна буде пояснити конкретною чи очікуваною воєнною перевагою внаслідок таких дій;
- 5) напад на незахищені та такі, що не є воєнними цілями, міста, села, жилі приміщення чи будівлі чи їх обстріл із застосування будь-яких засобів;
- 6) вбивство чи поранення комбатанта, який склавши зброю чи не маючи більше засобів захисту, здався у полон;

⁸⁸ Римський статут міжнародного кримінального суду. Доступ: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

- 7) неналежне використання прапора тимчасового перемир'я або переговорів (білого прапора), національного прапора чи військових відзнак та форми ворожої сторони чи ООН, а також емблем, передбачених Женевськими конвенціями, що призвело до загибелі людей чи завдання їм тяжких тілесних ушкоджень;
- 8) пряме або непряме переміщення окупаційною державою частини її власного цивільного населення на окуповану нею територію, чи депортація або переміщення частини чи всього населення окупованої території як в межах відповідної території, так і за її межі;
- 9) умисне завдання ударів по будівлях, що мають релігійне, освітнє, культурне, наукове чи благодійне призначення, історичним пам'яткам, госпіталях та місцях зосередження хворих та поранених, за умови, що вони не є воєнними цілями;
- 10) завдання особам, які підпорядковані ворожій стороні, фізичних травмувань чи проведення над ними медичних чи наукових експериментів будь-якого виду, які не виправдані необхідністю медичного, стоматологічного чи іншого лікування відповідної особи і не здійснюються в її інтересах, і які спричиняють смерть чи серйозно загрожують здоров'ю такої особи чи осіб;
- 11) підступне вбивство чи поранення осіб, які є громадянами протилежної сторони конфлікту чи представниками ворожої армії;
- 12) заява про те, що пощади нікому не буде;
- 13) знищення або захоплення ворожого майна за винятком випадків, коли таке знищення або захоплення, спричинене воєнною потребою;
- 14) заява про відміну, призупинення чи недопустимість в суді прав та позовів громадян протилежної сторони;
- 15) примушування громадян протилежної сторони до участі у воєнних діях проти їх власної держави, навіть, якщо вони знаходились на службі воюючої сторони до початку війни;
- 16) пограбування міста чи населеного пункту навіть, якщо він захоплений штурмом;
- 17) застосування отрути чи отруєної зброї;
- 18) застосування задушливих, отруйних чи інших газів та будь-яких аналогічних рідин, матеріалів чи засобів;
- 19) застосування куль, які легко розриваються чи сплющуються в тілі людини, як-от оболончаті кулі, тверда оболонка яких не покриває всю серцевину чи має надрізи;
- 20) застосування зброї, боеприпасів та техніки, а також використання методів ведення війни, які спричиняють надмірні пошкодження чи непотрібні страждання, мають не вибіркову дію, що порушує норми міжнародного права збройних конфліктів, за умови, що така зброя, боеприпаси, техніка та методи ведення війни є забороненими та зазначені у відповідному додатку до Статуту шляхом застереження із врахуванням положень, викладених у статтях 121 та 123 Статуту;
- 21) посягання на людську гідність, зокрема ставлення, що ображає чи принижує людську гідність;
- 22) зґвалтування, наvertання в сексуальне рабство, примушування до проституції, примусова вагітність в розумінні п. 2 f ст. 7, примусова стерилізація та будь-які інші види сексуального насильства, що є грубими порушеннями Женевських конвенцій;
- 23) використання присутності цивільної особи чи іншої особи, яка користується міжнародним захистом, для захисту від воєнних дій певних пунктів, районів чи збройних сил;
- 24) умисне завдання ударів по будівлях, матеріалах, медичних закладах та транспортних засобах, а також персоналу, який використовує відповідно до міжнародного права відзнаки, встановлені Женевськими конвенціями;

- 25) умисне вчинення дій, які піддають цивільне населення голоду, як способу ведення війни шляхом позбавлення його предметів, необхідних для виживання, зокрема умисне створення завад для допомоги, як це передбачено Женевськими конвенціями;
- 26) набір чи вербування дітей віком до п'ятнадцяти років до складу національних збройних сил чи їх використання для активної участі в збройних діях.

3. У випадку збройного конфлікту не міжнародного характеру серйозні порушення статті 3 спільної для чотирьох Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, а саме будь-які з наведених нижче дій проти осіб, які не беруть активної участі у воєнних діях, зокрема учасників збройних сил, які склали зброю та не здатні брати подальшої участі у воєнних діях внаслідок хвороби, поранень, затримання чи з будь-якої іншої причини [стаття 8 (2) (с) Римського статуту]:

- 1) насильство над життям та особистістю, зокрема вбивство будь-якого виду, завдання тілесних ушкоджень, жорстке поводження та тортури;
- 2) приниження людської гідності, зокрема принизливе та образливе ставлення;
- 3) взяття заручників;
- 4) винесення вироку та здійснення покарання без попереднього винесення судового рішення, ухваленого звичайним судом, із дотриманням всіх процесуальних прав обвинуваченого.

4. Інші серйозні порушення законів та звичаїв війни, які застосовуються до збройного конфлікту не міжнародного характеру [стаття 8 (2) (е) Римського статуту]:

- 1) умисне цілеспрямоване завдання ударів по цивільному населенню, а також умисний напад на окремих цивільних осіб, які не беруть безпосередньої участі у воєнних діях;
- 2) умисне завдання ударів по будівлях, матеріалах, медичних закладах та транспортних засобах, а також персоналу, який використовує відповідно до міжнародного права відзнаки, встановлені Женевськими конвенціями;
- 3) цілеспрямоване завдання ударів по персоналу, об'єктах, матеріалах, підрозділах чи транспортних засобах, задіяних у наданні гуманітарної допомоги чи місії щодо підтримки миру відповідно до Статуту ООН, поки вони мають право на захист, яким користуються цивільні особи чи цивільні об'єкти за міжнародним правом збройних конфліктів;
- 4) умисне завдання ударів по будівлях, що мають релігійне, освітнє, культурне, наукове чи благодійне призначення, історичних пам'яток, госпіталях та місцях зосередження хворих та поранених, за умови, що вони не є воєнними цілями;
- 5) пограбування міста чи населеного пункту, навіть, якщо він захоплений штурмом;
- 6) згвалтування, наvertання в сексуальне рабство, примушування до проституції, примусова вагітність в розумінні п. 2 f ст. 7, примусова стерилізація та будь-які інші види сексуального насильства, що є грубими порушеннями Женевських конвенцій;
- 7) набір чи вербування дітей віком до п'ятнадцяти років до складу національних збройних сил чи їх використання для активної участі в збройних діях;
- 8) видання наказів про переміщення цивільного населення з причин, пов'язаних із конфліктом, якщо тільки це не вимагається задля забезпечення безпеки відповідних осіб чи крайня потреба воєнного характеру;
- 9) підступне вбивство чи поранення комбатанта ворожої сторони;
- 10) заява про те, що пощади нікому не буде;

- 11) завдання особам, які підпорядковані ворожій стороні, фізичних травмувань чи проведення над ними медичних чи наукових експериментів будь-якого виду, які не виправдані необхідністю медичного, стоматологічного чи іншого лікування відповідної особи і не здійснюються в її інтересах, і які спричиняють смерть чи серйозно загрожують здоров'ю такої особи чи осіб;
- 12) знищення або захоплення ворожого майна, за винятком випадків, коли таке знищення або захоплення спричинене військовою потребою.

ДОДАТОК 2. РОЗДІЛ XIX КК УКРАЇНИ. ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ВСТАНОВЛЕНОГО ПОРЯДКУ НЕСЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ (ВІЙСЬКОВІ ЗЛОЧИНИ)

- Стаття 402. Непокора
- Стаття 403. Невиконання наказу
- Стаття 404. Опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків
- Стаття 405. Погроза або насильство щодо начальника
- Стаття 406. Порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості
- Стаття 407. Самовільне залишення військової частини або місця служби
- Стаття 408. Дезертирство
- Стаття 409. Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом
- Стаття 410. Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем
- Стаття 411. Умисне знищення або пошкодження військового майна
- Стаття 412. Необережне знищення або пошкодження військового майна
- Стаття 413. Втрата військового майна
- Стаття 414. Порушення правил поводження зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення
- Стаття 415. Порушення правил водіння або експлуатації машин
- Стаття 416. Порушення правил польотів або підготовки до них
- Стаття 417. Порушення правил кораблеводіння
- Стаття 418. Порушення статутних правил вартової служби чи патрулювання
- Стаття 419. Порушення правил несення прикордонної служби
- Стаття 420. Порушення правил несення бойового чергування
- Стаття 421. Порушення статутних правил внутрішньої служби
- Стаття 422. Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості
- Стаття 425. Недбале ставлення до військової служби
- Стаття 426. Бездіяльність військової влади
- Стаття 426-1. Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень
- Стаття 427. Здача або залишення ворогові засобів ведення війни

Стаття 428. Залишення гинучого військового корабля

Стаття 429. Самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю

Стаття 430. Добровільна здача в полон

Стаття 431. Злочинні дії військовослужбовця, який перебуває в полоні

Стаття 432. Мародерство

Стаття 433. Насильство над населенням у районі воєнних дій

Стаття 434. Погане поводження з військовополоненими

Стаття 435. Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання нею

ДОДАТОК 3. ЩО МОЖНА ПУБЛІКУВАТИ У ПРЕСРЕЛІЗІ СУДУ (21 позиція)

У розділах «Представники суду, прокуратури» / «Представники НУО, ЗМІ, адвокати» — результати наведені у відсотках до загальної кількості інтерв'ююваних експертів кожної категорії.

Інформація про обвинувачувану особу (7 позицій)

Факти, за якими висувається підозра/звинувачення, попередня правова кваліфікація кримінального правопорушення	90,3%
Представники суду, прокуратури — 86,4% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 100%	
Логістичні проблеми підозрюваної/обвинуваченої особи (харчування, умови тримання, медична та правова допомога, володіння державною мовою/потреба у перекладачі)	87,1%
Представники суду, прокуратури — 86,3% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 88,9%	
Факти притягнення до кримінальної відповідальності в минулому підозрюваної/обвинувачуваної особи	83,9%
Представники суду, прокуратури — 95,5% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 55,5%	
Обставини, місце, час, спосіб вчинення та наслідки інкримінованих дій; форму вини і мотиви кримінального правопорушення	80,6%
Представники суду, прокуратури — 77,3% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 77,8%	
Заняття, освіту підозрюваної/обвинувачуваної особи	77,4%
Представники суду, прокуратури — 81,8% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 66,7%	
Наявність специфічних навичок підозрюваної/обвинувачуваної особи	74,2%
Представники суду, прокуратури — 81,8% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 55,5%	
Особливості поведінки під час досудового розслідування та судового розгляду підозрюваної/обвинувачуваної особи	74,2%
Представники суду, прокуратури — 72,7% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 77,8%	

Інформація про перебіг кримінального процесу (7 позицій)

Наявність/суть клопотань та скарг щодо здійснення кримінального процесу	90,3%
Представники суду, прокуратури — 86,4% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 100%	
Дані щодо кваліфікації залучених фахівців/експертів	87,1%
Представники суду, прокуратури — 86,4% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 88,9%	
Наявність, зміст, особливості та обсяг заходів з боку правоохоронних/судових органів, які реалізуються на даному етапі	74,2%
Представники суду, прокуратури — 77,3% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 66,7%	
Дані щодо кількості залучених фахівців/експертів	71%
Представники суду, прокуратури — 68,2% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 77,8%	
Дані щодо висновків, окремих думок залучених фахівців/експертів	71%
Представники суду, прокуратури — 68,2% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 77,8%	
ПІБ окремих залучених фахівців/експертів	64,5%
Представники суду, прокуратури — 63,6% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 66,7%	
Проблеми забезпечення нормальної роботи персоналу правоохоронних/судових органів: наявність необхідного обладнання та інфраструктури (приміщення, оргтехніка, транспорт), заходів та засобів безпеки (відеоспостереження, сигналізація, захист каналів зв'язку)	58,1%
Представники суду, прокуратури — 59,1% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 55,5%	

Інформація про перебіг судового засідання (7 позицій)

Результати судового засідання, зміст вироку та ухвали суду	96,8%
Представники суду, прокуратури — 95,5% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 100%	
Наявність заявлених відводів та клопотань, зміст призначеної експертизи під час судового розгляду, факт неявки учасників судового розгляду, зміст цивільного позову	87,1%
Представники суду, прокуратури — 90,9% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 77,8%	
Складнощі інформаційно-комунікаційного забезпечення	83,9%
Представники суду, прокуратури — 90,9% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 66,7%	
Загальний зміст інформації, озвученої під час допиту обвинуваченого, свідка, потерпілого, експерта	83,9%
Представники суду, прокуратури — 81,8% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 88,9%	
Мотиви рішень суду, підстави пом'якшення або обтяження покарання	80,6%
Представники суду, прокуратури — 72,7% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 100%	
Склад суду, прізвище запасного судді (якщо є), прізвища прокурора, потерпілого, цивільного позивача, обвинуваченого, захисника, цивільного відповідача, представника, перекладача, експерта, спеціаліста, секретаря судового засідання	74,2%
Представники суду, прокуратури — 77,3% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 66,7%	
Особисті позиції, оцінки, репліки, висловлювання, заяви учасників кримінального процесу	67,7%
Представники суду, прокуратури — 68,2% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 66,7%	

ДОДАТОК 4. ЩО НЕ СЛІД ПУБЛІКУВАТИ У ПРЕСРЕЛІЗІ СУДУ (11 позицій)

У розділах «Представники суду, прокуратури» / «Представники НУО, ЗМІ, адвокати» — результати наведені у відсотках до загальної кількості інтерв'ююваних експертів кожної категорії.

Інформація про обвинувачувану особу (8 позицій)

етнічне походження підозрюваної/обвинувачуваної особи	80,6%
Представники суду, прокуратури — 81,8% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 77,3%	
приналежність підозрюваної/обвинувачуваної особи до вразливих груп/субкультур	74,2%
Представники суду, прокуратури — 77,3% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 66,7%	
місце народження та місце проживання підозрюваної/обвинувачуваної особи	71%
Представники суду, прокуратури — 59% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 89%	
вік/рік, місяць і день народження підозрюваної/обвинувачуваної особи	67,7%
Представники суду, прокуратури — 59% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 89%	
прізвище, ім'я і по батькові підозрюваної/обвинувачуваної особи	64,5%
Представники суду, прокуратури — 63,6% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 66,7%	
політичні та культурні вподобання, хобі підозрюваної/обвинувачуваної особи	61,3%
Представники суду, прокуратури — 54,5% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 77,8%	
коло спілкування/коло знайомств підозрюваної/обвинувачуваної особи	61,3%
Представники суду, прокуратури — 54,5% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 77,8%	
стан здоров'я та особливі потреби підозрюваної/обвинувачуваної особи	58,1%
Представники суду, прокуратури — 54,5% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 66,7%	

Інформація про перебіг кримінального процесу (3 позиції)

наявність, зміст, особливості та обсяг негласних слідчих (розшукових) дій: аудіо-, відеоконтроль особи, накладення арешту на кореспонденцію, огляд і виїмка кореспонденції, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем, обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, спостереження за особою, річчю або місцем; аудіо-, відеоконтроль місця; контроль за вчиненням злочину, виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження	77,4%

Представники суду, прокуратури — 86,4% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 55,5%

наявність, зміст, особливості та обсяг наступних слідчих (розшукових) дій: допит, пред'явлення особи для впізнання, пред'явлення речей для впізнання, пред'явлення трупа для впізнання, обшук, огляд місцевості, приміщення, речей та документів; огляд трупа; огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією; слідчий експеримент, освідчування особи, проведення експертизи	61,3%

Представники суду, прокуратури — 68,2% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 44,5%

інформацію про створення робочих та слідчо-оперативних груп, координацію заходів, обмін інформацією, спільне використання техніки/засобів зв'язку/транспорту, захист свідків	58,1%

Представники суду, прокуратури — 59,1% Представники НУО, ЗМІ, адвокати — 55,5%

ДОДАТОК 5. РОЗПОДІЛ ВІДПОВІДЕЙ, НАДАНИХ УЧАСНИКАМИ ЕКСПЕРТНОГО ІНТЕРНЕТ-ОПИТУВАННЯ (ФАХІВЦІ ОРГАНІВ СУДОВОЇ ВЛАДИ ТА ПРОКУРАТУРИ, НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ, ЗМІ)

У розділах «Так, можна за певних умов» / «Ні, не можна» результати наведені у відсотках до загальної кількості інтерв'юваних експертів.

У розділах «Представники суду, прокуратури» / «Представники НУО, ЗМІ, адвокати» результати наведені у відсотках до загальної кількості інтерв'юваних експертів кожної категорії.

1. Чи можна публікувати для ЗМІ факти, за якими висувається підозра/звинувачення, попередня правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті КК України, коментар/роз'яснення статей КК України?		
Так, можна за певних умов — 90,3%		аргументи
Представники суду, прокуратури	86,4%	Без зазначення ПІБ підозрюваного та потерпілого (за відсутності його згоди) із дотриманням принципу презумпції невинуватості. Без зазначення винуватості особи. часу, місця, способу та інших обставин вчинення кримінального правопорушення. Якщо не шкодить таємниці досудового розслідування і не містить персональних даних про учасників кримінального провадження. Публікувати, якщо є потреба громадськості аби громадськість могла оцінити ступінь небезпеки інкримінованого. Найголовніше не випустити з уваги те, що особу лише підозрюють у злочині, уникати оприлюднення персональних даних та розкриття таємниці слідства. Якщо це не суперечить законодавству, та не розголошуються персональні дані. Без викладення відомостей які можуть завадити розслідуванню/розгляду справи в суді. За умови нерозкриття охоронюваних законом персональних даних фігурантів справи та дотримання принципу таємниці досудового розслідування.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	100%	Такі дані можна публікувати з дотриманням принципу невинуватості, громадськість має про це знати. Не називаємо людину “злочинцем”, не розкриваємо таємниць слідства. Якщо є дозвіл слідчого на розголошення цієї інформації. Наведена інформація є свідченням кваліфікації працівників правоохоронних служб. Якщо судове засідання відкрите або резонансна справа. Якщо така інформація не несе загрозу життю чи інтересам особи, щодо якої висвітлюється інформація. Якщо це сприяє внеску у публічну дискусію та становить суспільний інтерес.

Ні, не можна — 9,7%		аргументи
Представники суду, прокуратури	13,6%	Якщо слідство не завершено, це може мати негативні наслідки. Ст. 222 КПКУ передбачає: «1. Відомості досудового розслідування можна розголошувати лише з дозволу слідчого або прокурора і в тому обсязі, в якому вони визнають можливим».
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	0%	

2. Чи можна публікувати для ЗМІ обставини, місце, час, спосіб вчинення та наслідки інкримінованих дій. форми вини і мотиви кримінального правопорушення, в якому підозрюється/обвинувачується особа?		
Так, можна за певних умов — 80,6%		аргументи
Представники суду, прокуратури	77,3%	Так, можна висвітлювати обставини, час, місце та спосіб, якщо це не зашкодить проведенню досудового розслідування і якщо ці обставини не несуть відомостей, які є секретними. Писати без деталізації, не вказуючи конкретні адреси, точний час тощо. В обмеженому та стиснутому форматі (як визнання факту), що не суперечить законодавству та якщо не розголошуються персональні дані учасників. Із забезпеченням презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини. За згодою слідчого, якщо не шкодить таємниці досудового розслідування і не містить персональних даних про учасників кримінального провадження. Можна в тому випадку, якщо висунута підозра і обвинувальний акт спрямований до суду. Можна лише у випадку значного резонансу справи. Інформація про форму вини і мотиви для розуміння інкримінованих дій, в іншому випадку недоцільно, оскільки це суто юридичні аспекти, що ускладнить сприйняття інформації. Так, але це скоріш юридична термінологія. Форма вини навряд цікавитиме громадськості.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	77,8%	З дозволу слідчого. Залежить від цільової аудиторії. На мою думку, занадто деталізувати вказані дані немає потреби. Місце та час події вказуються, можна вказати, що затримана підозрювана особа, ведуться слідчі дії, з'ясовуються обставини. Якщо повідомлено про підозру, то варто вказати кому. Більше жодного слова про вину, мотиви тощо до обвинувального акту суду не можна вказувати. Якщо це сприяє внеску до публічної дискусії та становить суспільний інтерес.
Ні, не можна — 19,4%		аргументи
Представники суду, прокуратури	22,7%	Це стосується здебільшого процесуальних документів, тож буде складно сприйматись громадянами. За ст. 91 КПК ці обставини підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Це може порушити таємницю досудового розслідування.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	22,2%	Інформація є предметом розгляду судової справи, оцінюється у суді. Відповідно не є остаточною та достовірною для суспільства. Це залежить від кожного конкретного випадку та стадії розгляду справи, адже якщо в ЗМІ одразу висвітлять інформацію про конкретне місце, це може потягнути за собою низку дій (наприклад, умисне знищення доказової бази чи спровокувати самосуд). Така інформація може поширюватися якщо справа вже розслідувана, або розкриття таких даних не становить загрозу життю, не шкодять та не зможуть вже вплинути на слідчий експеримент, розгляд справи тощо.

3.1. Чи можна публікувати для ЗМІ прізвище, ім'я і по батькові підозрюваної/обвинувачуваної особи?		
Так, можна за певних умов — 35,5%		аргументи
Представники суду, прокуратури	36,4%	За згодою особи, оскільки інше заборонено ст. 296 ЦК України. Якщо ПІБ особи вже озвучили у ЗМІ і без суду, то який сенс замовчувати? Лише у випадку великого резонансу справи. Так, якщо щодо цієї особи не застосовано засоби захисту та судом не постановлено слухання справи у закритому режимі. Так, коли така особа свідомо публічно повідомила про свою причетність до справи, наприклад, заперечивши усі звинувачення, або є публічною особою, або злочин дуже тяжкий, або необхідно уникнути непорозумінь. Так, коли обвинувачуваний/на є публічною особою. Ім'я та/або зображення підозрюваного чи обвинуваченого (чи будь-які інші деталі, які дали б змогу ідентифікувати його особу будь-кому, хто не належить до його кола близьких родичів чи друзів) можна публікувати, лише коли є суспільний інтерес у такій ідентифікації.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	33,3%	Якщо ці злочини стосуються відомих посадових осіб, то ця інформація є доцільною та можливою. Порушення, вчинені до повноліття або до того, як людина стала публічною особою, не повинні згадуватися, за винятком випадків, коли є суспільний інтерес в їхньому оприлюдненні. Краще використовувати неповні дані, ініціали.
Ні, не можна — 64,5%		аргументи
Представники суду, прокуратури	63,6%	Ст. 14 Закону України «Про захист персональних даних» передбачає, що поширення персональних даних без згоди суб'єкта персональних даних або уповноваженої ним особи дозволяється у випадках, визначених законом, і лише (якщо є потреба) в інтересах національної безпеки. За жодних обставин ПІБ не можна публікувати в офіційних пресрелізах, оскільки діє презумпція невинуватості особи. Тільки після вироку. Персональна інформація захищається законом. Оприлюднення ПІБ порушує права підозрюваного/обвинуваченого.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	66,7%	Розкриття таких даних може становити загрозу життю, така інформація є приватною і не має розголошуватися. Також підозрювана людина не є винною, але розкриття такої інформації може призвести до самосуду з боку інших сторін. За жодних обставин дані про обвинувачену особу, які дають можливість ідентифікувати фізичну особу, не можуть розголошуватися судом у судовому рішенні (це суперечило б ЗУ «Про доступ до судових рішень»). Це може спричинити тиск на підозрюваного та його родичів, що порушить його права людини.

3.2. Чи можна публікувати для ЗМІ вік/рік, місяць і день народження підозрюваної/обвинувачуваної особи?		
Так, можна за певних умов — 32,3%		аргументи
Представники суду, прокуратури	41%	За згодою особи, оскільки містить персональні дані, зазвичай вказується лише вік особи. Дату народження можна вказати у випадку, якщо вона має суттєве відношення до справи (наприклад, скоїв злочин, дата якого і так відома, саме у свій день народження). Можливо вказати вік без конкретизації місяця і дати, але не анкетні дані.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	11%	Так, за відсутності інших даних для ідентифікації особи. Так, якщо це публічна особа, її дані відкриті.
Ні, не можна — 67,7%		аргументи
Представники суду, прокуратури	59%	Ні, це суперечить ЗУ «Про захист персональних даних». Ст. 14 передбачає, що поширення персональних даних без згоди суб'єкта персональних даних або уповноваженої ним особи дозволяється у випадках, визначених законом, і лише (якщо є потреба) в інтересах національної безпеки. За потреби можна вказати вік, але це є розголошенням особистих даних. Не допускається використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди. Повне оприлюднення цих даних може порушити законодавство про захист персональних даних та сприяти ідентифікації особи.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	89%	Це зайві деталі, які не доцільно поширювати. Це персональні дані, які захищені законом.

3.3. Чи можна публікувати для ЗМІ місце народження та місце проживання підозрюваної/обвинувачуваної особи?		
Так, можна за певних умов — 29%		аргументи
Представники суду, прокуратури	36,4%	За згодою особи, оскільки містить персональні дані. Зазвичай місце проживання передається нейтральними словами, як-от: «киянин», «одесит», «житель такого-то району». Щодо місця народження, то воно здебільшого не повідомляється у матеріалах суду, аби інформація не містила ознак дискримінації. Допустимо вказувати лише назву населеного пункту (якщо це велике місто із великою кількістю населення) або регіону (область, край, республіка).
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	11%	Так, якщо місце народження та місце проживання мають відношення до вчиненого злочину (містять інформацію про обставини злочину, який становить суспільно важливу проблему).
Ні, не можна — 71%		аргументи
Представники суду, прокуратури	63,6%	Ні, це суперечить ЗУ «Про захист персональних даних». Ст. 14 передбачає, що поширення персональних даних без згоди суб'єкта персональних даних або уповноваженої ним особи дозволяється у випадках, визначених законом, і лише (якщо є потреба) в інтересах національної безпеки. Саме адресу проживання зазначити не можна, але можна вказати місту або країну.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	89%	Це порушення ЗУ «Про захист персональних даних». Це персональні деталі, які не можна та недоцільно поширювати без згоди особи. Це персональні дані, тож їхнє розкриття може призвести до загрози життю чи інтересам особи, щодо якої ці дані оприлюднюються. Місце народження можна (якщо це релевантна інформація), місце проживання — ні.

3.4. Чим можна публікувати для ЗМІ інформацію про заняття, освіту підозрюваної/обвинувачуваної особи?		
Так, можна за певних умов — 77,4%		аргументи
Представники суду, прокуратури	81,8%	Якщо це має значення. Якщо це не суперечить і не завдає шкоди інтересам особи. Якщо це має значення для справи або вчинений злочин суперечить прямим професійним обов'язкам особи, наприклад, учитель розбещував учнів, поліціант торгував наркотиками та ін. За згодою особи, якщо в сукупності не містить персональні дані, за якими можливо ідентифікувати особу. Залежно від вчиненого злочину, наприклад, якщо особа має певні навички та вміння заняття певною діяльністю, завдяки чому вчинено злочин. Так, але лише у випадку, коли це прямо пов'язано зі змістом правопорушення, і не зашкодить інтересам слідства.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	66,7%	Якщо це релевантна інформація. Якщо заняття та освіта мають відношення до злочину й є важливими для розуміння справи. Якщо це становить суспільний інтерес, наприклад, підозрюваний є політиком, посадовцем.
Ні, не можна — 22,6%		аргументи
Представники суду, прокуратури	18,2%	Ні, це суперечить ЗУ «Про захист персональних даних». Ст. 14 передбачає, що поширення персональних даних без згоди суб'єкта персональних даних або уповноваженої ним особи дозволяється у випадках, визначених законом, і лише (якщо є потреба) в інтересах національної безпеки. Місце роботи оприлюднювати не можна, оскільки доки вина особи не доведена, вона не вважається винною, а така інформація може негативно вплинути на репутацію особи та навіть може призвести до звільнення.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	33,3%	Вказування діяльності і професії ставить «ярлик», що інші люди такої професії чи діяльності начебто скоюють частіше правопорушення, ніж інші. Наприклад, часто можна побачити в ЗМІ, що правопорушення скоєне учасником АТО, така дія є неетичною та некоректною.

3.5. Чи можна публікувати для ЗМІ сімейний стан підозрюваної/обвинувачуваної особи?		
Так, можна за певних умов — 58%		аргументи
Представники суду, прокуратури	68,2%	Загальними фразами, не розписуючи даних про членів родини. Якщо це не суперечить і не завдає шкоди інтересам особи. Якщо за цими даними особу не можна конкретно ідентифікувати. За умови, що ця інформація узагальнена, без прив'язки до персональних даних особи, за якими її можна було б однозначно ідентифікувати та якщо це має відношення до справи. Якщо це не зашкодить охоронюваним законом інтересам родичів або близьких осіб підозрюваного/обвинуваченого; у будь-якому випадку — без розголошення їх персональних даних. Якщо це має значення. Наприклад, якщо обвинувачувана особа вчинила злочин щодо своєї дружини, чоловіка, дітей.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	33,3%	Наявність сім'ї, малолітніх дітей можуть впливати на вирок для особи в разі, якщо вона буде визнана винною. Це можна вказувати, якщо необхідно пояснити, чому потенційне покарання відрізняється від схожих кейсів. Водночас варто підкріпити це юридично, вказавши відповідний закон, який це регулює. Якщо це релевантна інформація.
Ні, не можна — 42%		аргументи
Представники суду, прокуратури	31,8%	Ні, це суперечить ст. 14 ЗУ «Про захист персональних даних».
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	66,7%	Ні, це посилює ризики впливу на членів сім'ї.

3.6. Чи можна публікувати для ЗМІ факти притягнення до кримінальної відповідальності в минулому підозрюваної/обвинувачуваної особи?		
Так, можна за певних умов — 83,9%		аргументи
Представники суду, прокуратури	95,5%	Якщо це не суперечить і не завдає шкоди інтересам особи. За умови, що судимість не знята та не погашена в порядку ст. 89 КК України. Якщо судимість погашена, тоді не вказується. Якщо ж ні, то можна і зазначити, особливо якщо є попередні судимості за аналогічні чи тяжчі злочини. До того ж суд у своїх рішеннях завжди враховує наявність непогашених судимостей. Так, оскільки це вказує на високу суспільну небезпеку причетної особи. Можна, але слід уникати зайвої конкретизації (назва місця відбування покарання, точна кваліфікація правопорушення тощо), обмежуючись лише застосуванням родових понять (наприклад, «раніше неодноразово судимий за злочини певної категорії», «відбував покарання у колонії суворого режиму» тощо).
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	55,5%	Видається за бажане це вказувати лише, якщо судимість не погашена. Чутлива інформація, що може привести до дискримінації.
Ні, не можна — 16,1%		аргументи
Представники суду, прокуратури	4,5%	Ведеться слідство, необхідним є захист персональних даних.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	44,5%	Такі дані не мають стосунку до конкретної справи і можуть сформувати упереджене ставлення, оскільки породжує стереотип про те, якщо скоїв чи скоїла правопорушення раніше, то буде логічно, що особа скоїла і це правопорушення, в якому обвинувачується.

3.7. Чи можна публікувати для ЗМІ стан здоров'я та особливі потреби підозрюваної/обвинувачуваної особи?		
Так, можна за певних умов — 41,9%		аргументи
Представники суду, прокуратури	45,5%	Лише якщо це має значення для висвітлення суті справи. Пишемо, але дуже обережно і якщо є потреба. Особливо варто наголосити, що під час розгляду справи вжили всіх заходів для створення спеціальних умов для особи. Також, якщо стан здоров'я обвинуваченого вплинув на процес розгляду (йому призначено експертизу, обстеження, відкладено засідання через скарги на самопочуття), тоді пишемо, але загальними фразами, не уточнюючи діагноз. Це етично щодо особи, а у представників громадськості не складеться враження, що суд, проігнорувавши здоров'я, порушив права людини. За згодою особи, оскільки містить лікарську таємницю та персональні дані, за якими можливо ідентифікувати особу. Необхідно дотриматися, щоб сукупність з іншими даними не давала б змогу конкретно ідентифікувати особу. Якщо це не призведе до розкриття лікарської таємниці, не зашкодить охоронюваному законом інтересам особи; якщо хворобливий стан є очевидним для присутніх, дотримуючись принципу толерантності до осіб з аналогічними особливими потребами.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	33,3%	За згоди особи, в її інтересах, пам'ятаємо про медичну таємницю. Якщо підозрювані потребують спеціальних умов або є потреба пояснити, чому обрано саме такий запобіжний захід (наприклад, домашній арешт може видаватися надто легким запобіжним заходом, але висвітлюючи, що особа має проблеми із здоров'ям, які необхідно лікувати вдома чи в лікарні) може змінити думку про справедливість запобіжного заходу чи покарання. Якщо ця інформація не містить персональних даних й спрямована на обговорення питання щодо умов утримання підозрюваного під вартою (наприклад, аби не порушувалися його права у місті ув'язнення).
Ні, не можна — 58,1%		аргументи
Представники суду, прокуратури	54,5%	Оприлюднення таких даних є порушенням прав підозрюваного/обвинуваченого (лікарська таємниця, персональні дані та ін.). Ні, оскільки ця інформація не має значення для кримінального провадження.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	66,7%	Це порушує права особи, закріплені, зокрема, в Європейській конвенції про захист прав людини і Конституції України. Чутлива інформація, що може привести до дискримінації.

3.8. Чи можна публікувати для ЗМІ етнічне походження підозрюваної/обвинувачуваної особи?		
Так, можна за певних умов — 19,4%		аргументи
Представники суду, прокуратури	18,2%	Винятково в тих випадках, коли правопорушення вчинено на ґрунті національної нетерпимості, якщо підозрюваний/обвинувачений сам відносить себе до певного етносу, чим мотивує вчинення правопорушення. Зазвичай не слід вказувати таких даних, бо це дуже близько до дискримінаційного аспекту. Але якщо сам злочин був вчинений саме на етнічному ґрунті, тоді це важлива обставина, про яку можна писати. Усе залежить від ситуації. За згодою особи, оскільки інформація містить персональні дані, за якими можливо ідентифікувати особу. Якщо цей фактор є важливим в контексті конкретної справи. Варто дотриматися умов, аби сукупність з іншими даними не давала б змогу конкретно ідентифікувати особу.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	22,2%	Якщо це має відношення до підозри чи обвинувачення. Якщо йдеться про суспільно-важливу проблему, наприклад, злочин вчинений на етнічному підґрунті й якщо про це не сказати, будуть незрозумілими обставини злочину (звісно, за умов презумпції невинуватості, захисту персональних даних тощо).
Ні, не можна — 80,6%		аргументи
Представники суду, прокуратури	81,8%	У жодному випадку, адже це може образити інші етнічні групи чи неправильно інтерпретуватися. Дискримінаційна ознака. Ця інформація не має значення щодо кримінального провадження. Чутлива інформація, що може привести до дискримінації.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	77,3%	Не можна, якщо тільки сама особа не заявляла про це публічно раніше або її обвинувачення, пов'язане з походженням. Така інформація не має стосунку до справи, може спричинити упереджене ставлення, сприяти виникненню ворожнечі і дискримінації в суспільстві.

3.9. Чи можна публікувати для ЗМІ приналежність підозрюваної/обвинувачуваної особи до вразливих груп/субкультур?		
Так, можна за певних умов — 25,8%		аргументи
Представники суду, прокуратури	22,7%	За згодою особи, оскільки містить персональні дані, за якими можливо ідентифікувати особу. Якщо цей фактор є важливим в контексті конкретної справи. Виключно у випадках, якщо правопорушення вчинено на ґрунті нетерпимості до таких груп/субкультур, або якщо підозрюваний/обвинувачений сам відносить себе до відповідної групи/субкультури, чим мотивує вчинення правопорушення.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	33,3%	Якщо це має відношення до підозри чи обвинувачення. Якщо сама особа заявляла про це публічно раніше і її звинувачення пов'язане з субкультурою. Якщо йдеться про злочин, де приналежність особи до вразливих груп/субкультур є обставиною злочину, й не говорити про це неможливо (за умови дотримання інших стандартів захисту персональних даних та прав підозрюваного).
Ні, не можна — 74,2%		аргументи
Представники суду, прокуратури	77,3%	Це може розцінюватися як дискримінаційна ознака, втручання в особисте життя. Це може спричинити негативні наслідки у сприйнятті як самою особою, так і такою групою. Ні, оскільки ця інформація не має значення щодо кримінального провадження. Враховуючи невелику чисельність цих груп, така інформація може ідентифікувати особу разом з іншими даними.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	66,7%	Порушення ЗУ «Про захист персональних даних». Це може оцінюватися як мова ворожнечі або ознака профайлінгу. Це може призвести до упередженого ставлення, особливо якщо людина відноситься до групи, яка стигматизується суспільством. Може сприяти виникненню ворожнечі і дискримінації в суспільстві.

3.10. Чи можна публікувати для ЗМІ політичні та культурні вподобання, хобі підозрюваної/обвинувачуваної особи?		
Так, можна за певних умов — 38,7%		аргументи
Представники суду, прокуратури	45,5%	Якщо це має суттєве значення, наприклад, ці вподобання пов'язані із скоєнням конкретного злочину. За згодою особи, оскільки містить персональні дані, за якими можливо ідентифікувати особу Можна за умови дотримання, щоб сукупність з іншими даними не давала б змогу конкретно ідентифікувати особу. Виключно у випадках, якщо: правопорушення вчинено на ґрунті політичної/культурної нетерпимості; підозрюваний/обвинувачений сам відносить себе до певної політичної течії чи проголошує несприйняття певних культурних проявів, чим мотивує вчинення правопорушення. Якщо цей фактор є важливим в контексті конкретної справи. Про політичні погляди говорити можна, коли ми комунікуємо щодо збройного конфлікту.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	22,2%	Якщо це має безпосереднє відношення до причини злочину, підозри чи обвинувачення. Якщо сама особа заявляла про це публічно раніше і її звинувачення пов'язане з вподобаннями.
Ні, не можна — 61,3%		аргументи
Представники суду, прокуратури	54,5%	Це стосується приватного життя особи. Ця інформація не має значення щодо кримінального провадження. Це може розцінюватися як дискримінаційна ознака, втручання в особисте життя і може стати дискримінаційним чинником. Якщо перелічені категорії не мають відповідної кваліфікації в КК України, то це особиста справа особи.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	77,8%	Це може порушити права особи, закріплені, зокрема, в Європейській конвенції 1950 року і Конституції України. Чутлива інформація, що може привести до дискримінації.

3.11. Чи можна публікувати для ЗМІ наявність специфічних навичок підозрюваної/ обвинувачуваної особи?		
Так, можна за певних умов — 74,2%		аргументи
Представники суду, прокуратури	81,8%	За згодою особи, оскільки містить персональні дані, за якими можливо ідентифікувати особу. Лише за певних умов, якщо це впливає на характеристику та особливості вчинюваного особою діяння. Якщо ця інформація має значення для кримінального провадження. Якщо навичка є способом вчинення злочину або має суттєве значення, наприклад, пов'язане зі скоєнням конкретного злочину. Якщо правопорушення вчинено із застосуванням таких навичок і це є очевидним для присутніх. Наприклад, навички боксу в особи причетної до злочинів проти життя здоров'я, може характеризувати особу. Якщо цей фактор є важливим в контексті конкретної справи.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	55,5%	Якщо це релевантна інформація, яка має відношення до підозри чи обвинувачення. Якщо такі навички можуть стосуватися справи злочину та є такими, без яких злочин не міг би здійснитися. Якщо сама особа заявляла про це публічно раніше і її звинувачення пов'язане з навичками (боксер, «Беркут» тощо).
Ні, не можна — 25,8%		аргументи
Представники суду, прокуратури	18,2%	Це може вплинути на ефективність розслідування. Враховуючи специфіку навичок, це може ідентифікувати особу разом з іншими даними.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	44,5%	Порушення ЗУ «Про захист персональних даних». Це приватні дані про особу.

3.12. Чи можна публікувати для ЗМІ коло спілкування/коло знайомств підозрюваної/обвинувачуваної особи?		
Так, можна за певних умов — 38,7%		аргументи
Представники суду, прокуратури	45,5%	За згодою особи, оскільки містить персональні дані, за якими можливо ідентифікувати особу. Лише за певних умов, якщо це впливає на характеристику та особливості вчинюваного особою діяння. Якщо це є особливим специфічним фоном вчинення правопорушення, але не розкриваючи охоронюваних законом персональних даних представників кола спілкування. Оскільки це може порушити права сторонніх осіб, можна лише в разі злочинної змови та в разі, коли цим особам повідомлено про підозру чи висунуто обвинувачення. Так, якщо це має стосунок до спілчників та залежно від суті злочину.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	22,2%	Аргументація не наведена.
Ні, не можна — 61,3%		аргументи
Представники суду, прокуратури	54,5%	Це може торкатися інтересів широкого кола осіб. Це є втручанням в особисте життя підозрюваного та третіх осіб. Можна конкретно ідентифікувати особу разом з іншими даними.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	77,8%	Порушує вимоги ЗУ «Про захист персональних даних». Лише тою мірою, що потрібна для задоволення публічного інтересу, наприклад, у справах щодо публічних осіб і розслідування про коло їх спілкування як можливої схеми відмивання грошей. Така інформація може нести загрозу оточенню підозрюваного. Така інформація може негативно вплинути на інших осіб, які не мають стосунок до справи. Ні, якщо коло спілкування — підозрювані, то вони є учасниками процесу й ця інформація не може розголошуватися; якщо ці люди є знайомими підозрюваного, то у такий спосіб порушується їхнє право на приватність.

3.13. Чи можна публікувати для ЗМІ особливості поведінки під час досудового розслідування та судового розгляду підозрюваної/обвинувачуваної особи?		
Так, можна за певних умов — 74,2%		аргументи
Представники суду, прокуратури	72,7%	Якщо таке спостерігається у відкритому судовому засіданні. Вважаю за можливе, якщо це не буде ускладнювати досудове розслідування та судовий розгляд, з дотриманням презумпції невинуватості та урахуванням форми судового процесу(закрите чи відкрите). Якщо це пояснює причини подій у процесі досудового розслідування чи судового розгляду, які є очевидними для присутніх, або як тактичний прийом з метою виявлення співучасників/організаторів правопорушення. Це доволі цікаві обставини: співпрацював із слідством чи ні, визнав вину чи заперечував, чи порушував порядок у судовій залі, чи попросив вибачення у потерпілих — такі нюанси можуть допомогти скласти «портрет» особи, зрозуміти його ставлення до скоєного тощо. Так, особливо якщо особа визнала вину або співпрацювала зі слідством. Якщо це має стосунок до висвітлюваних подій. Такі особливості можуть зазначатися без художнього опису, проте не бажано.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	77,8%	Якщо це пояснює затягування розгляду справи, впливає на перекваліфікацію тощо. Якщо це релевантна інформація. Якщо судовий розгляд відкритий, то можна описати емоційний стан, поведінку публічної особи або особи, що стала центром суспільної уваги. Якщо є суспільний інтерес і громадськість має про це знати. Якщо це важливо для суті справи та сприяє публічній дискусії, а також підвищує авторитет правосуддя, наприклад, для обґрунтування обрання запобіжних заходів. Якщо ця інформація є суспільно-важливою, наприклад, чи підозрюваний становить небезпеку для оточення, або навпаки, — його можна відпустити під домашній арешт.
Ні, не можна — 25,8%		аргументи
Представники суду, прокуратури	27,3%	Ні, оскільки це може сформувати хибну думку про підозрювану особу і, якщо рішення суду не буде відповідати очікуванням громадськості, це може призвести до всякого роду заворушень та тиску на тих, хто ухвалював це рішення.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	22,2%	Це може заважати об'єктивності висвітлення судового процесу.

3.14. Чи можна публікувати для ЗМІ наявність/суть клопотань та скарг щодо здійснення кримінального процесу, поданих підозрюваною/обвинувачуваною особою?		
Так, можна за певних умов — 90,3%		аргументи
Представники суду, прокуратури	86,4%	За згодою особи, оскільки містить персональні дані, за якими можливо ідентифікувати особу, а також за згодою слідчого, оскільки може містити таємницю досудового розслідування. За умови нерозголошення персональних даних та ПІБ обвинуваченої особи та потерпілих. Із дотриманням вимог конфіденційності особи у справах, що мають підвищений суспільний інтерес (резонанс). Це право особи — заявляти і бути почутою судом. Якщо це не буде ускладнювати досудове розслідування та судовий розгляд. Якщо це є предметом публічного обговорення, але уникаючи зайвої конкретизації, яка може заподіяти шкоду інтересам слідства або громадян. Якщо ці дії направлені, наприклад, на затягування процесу, то їх можна висвітлювати в суспільстві, але варто бути обачними, оскільки рішення виносить тільки суд. Краще після вступу вироку в законну силу. Лише у відкритому процесі, або якщо особа сама виявила бажання такого оприлюднення.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	100%	Якщо це важливі питання, що кардинально змінюють перебіг подій. Якщо судові засідання відкрите або це резонансна справа. Якщо це є суспільно-важливою інформацією, обговорення якої має вирішити проблему. У разі перенесення судових засідань. Так, загальними фразами. Так, це підвищує прозорість та гласність правосуддя
Ні, не можна — 9,7%		аргументи
Представники суду, прокуратури	13,6%	Інформація має індивідуальний характер.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	0%	

4.1. Чи можна публікувати для ЗМІ наявність, зміст, особливості та обсяг заходів з боку правоохоронних/судових органів, які реалізуються на даному етапі?		
Так, можна за певних умов — 74,2%		аргументи
Представники суду, прокуратури	77,3%	Так, якщо це обшуки, наприклад, чи запобіжний захід, або проміжний результат в резонансних справах. Можна публікувати інформацію про вже проведені заходи, оскільки інформація про майбутні заходи зможе призвести до неефективних заходів в силу обізнаності іншої сторони. З письмового дозволу слідчого або прокурора (ст. 222 КПК). Якщо це не зашкодить досудовому розслідуванню, за умови нерозголошення персональних даних та ПІБ обвинуваченої особи. На стадії судового розгляду, — за умови, що розгляд справи відкритий, та інформування щодо закритого (частини закритого) судового засідання. Усе, що стосується кожного етапу судового розгляду від моменту надходження справи до суду, публікувати можна. Можна викладати узагальнену інформацію, використовуючи узагальнені родові поняття, наприклад, «опитано всіх очевидців», «призначено необхідні судові експертизи», «вживаються заходи з розшуку свідків» тощо.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	66,7%	Якщо це релевантна інформація, яку громадськістю має знати. Публікація такої інформації може сприяти підвищенню довіри до правоохоронних і судових органів. З дозволу слідчого або ж не розкриваючи таємниць слідства. Якщо справа перебуває на громадському контролі, інформування суспільства про те, що всі можливі заходи були застосовані є прийнятними. Якщо водночас не порушувалися права підозрюваного.
Ні, не можна — 25,8%		аргументи
Представники суду, прокуратури	22,7%	Це є таємницею досудового розслідування. Особливості проведення певних слідчих (оперативних) дій не підлягають розголошенню.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	33,3%	Такі знання можуть використовуватися для порушення правопорядку, викрадення підозрюваного, втечі тощо.

4.2. Чи можна публікувати для ЗМІ наявність, зміст, особливості та обсяг наступних слідчих (розшукових) дій: допит, пред'явлення особи для впізнання, пред'явлення речей для впізнання, пред'явлення трупа для впізнання, обшук, огляд місцевості, приміщення, речей та документів; огляд трупа; огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією; слідчий експеримент, освідчування особи, проведення експертизи?		
Так, можна за певних умов — 38,7%		аргументи
Представники суду, прокуратури	31,8%	За згодою слідчого, оскільки містить таємницю досудового розслідування. Якщо інформація містить персональні дані інших учасників кримінального провадження, то необхідна їх згода. Якщо про такі речі і розповідають у ЗМІ, то лише постфактум, аби продемонструвати, скільки роботи виконано. З письмового дозволу слідчого або прокурора (ст. 222 КПК). Тільки під час розгляду справи, за умови, що розгляд справи відкритий (або частина). Так, якщо використовувати узагальнені родові поняття, коли це не суперечитиме інтересам слідства. Лише після ухвалення вироку з пропуском інформації, для дослідження якої проводилося закрите судове засідання та яка на мить оголошення судового рішення підлягає подальшому захисту від розголошення. У виключних випадках таке відбувається (наприклад, оголошення змісту експертиз) із дотриманням вимог КПКУ щодо розголошення відомостей досудового розслідування виключно з дозволу прокурора, слідчого.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	55,5%	Можна в загальних рисах без деталей і без зазначення даних інших осіб. Можна після проведення всіх слідчих дій, коли оприлюднена інформація не може вплинути на результат рішення суду. Якщо це релевантна інформація, яка не розкриває таємницю слідства. Публікація такої інформації може сприяти підвищенню довіри до правоохоронних і судових органів. З дозволу слідчого, за наявності суспільного інтересу.
Ні, не можна — 61,3%		аргументи
Представники суду, прокуратури	68,2%	Слідчі дії не підлягають розголошенню. Ці відомості становлять таємницю досудового розслідування. Це є таємницею слідства і може зашкодити подальшому розслідуванню. Не можна, оскільки є таємниця розслідування та порядок доступу до такої інформації, оскільки оприлюднена інформація може порушити права інших учасників процесу. Розкриття цієї інформації може зашкодити перебігу розслідування та його результатам, спричинити тиск на суддів чи органи досудового розслідування.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	44,5%	Тільки за згоди особи, в інтересах рідних тощо (справа Гонгадзе). Ця інформація у такому виді не є суспільно-важливою й становить таємницю слідства.

4.3. Чи можна публікувати для ЗМІ наявність, зміст, особливості та обсяг негласних слідчих (розшукових) дій: аудіо-, відеоконтроль особи, накладення арешту на кореспонденцію, огляд і виїмка кореспонденції, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем, обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, спостереження за особою, річчю або місцем; аудіо-, відеоконтроль місця; контроль за вчиненням злочину, виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження?

Так, можна за певних умов — 22,6%		аргументи
Представники суду, прокуратури	13,6%	Поширення такої інформації заборонено законом, і можливе частково лише за результатами такої діяльності, з дотриманням вимог закону щодо охорони таємниці досудового розслідування, захисту персональних даних. Тільки при розгляді справи, за умови того, що розгляд справи відкритий (частина відкрита). Якщо зібрані в такий спосіб докази потрапляють до суду і оголошуються ним, то тоді можна вказати про наявність, зміст, особливості та обсяг негласних слідчих дій. Лише після ухвалення вироку з пропуском інформації, для дослідження якої проводилося закрите судове засідання та яка на мить оголошення судового рішення підлягає подальшому захисту від розголошення. Оскільки ці заходи є таємними, то розголошуватися вони можуть лише після їх розтаємнення та за дозволом уповноваженої особи правоохоронного органу.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	44,5%	Якщо це релевантна інформація і не містить державної таємниці, таємниці слідства тощо, без зазначення даних інших осіб. Можна після обробки і здійснення таких розшукових дій, не повідомляючи адреси. Так, можна в загальних рисах без деталей або навіть представлення оперативної зйомки, якщо є суспільний інтерес.
Ні, не можна — 77,4%		аргументи
Представники суду, прокуратури	86,4%	Негласні слідчі розшукові дії не розголошуються. Негласні слідчі дії на те й негласні, аби про них ніхто не знав. Категорично не можна. Розголошення такої інформації може зашкодити слідству. Ці відомості становлять таємницю досудового розслідування, але останнім часом стало популярним розсекречувати матеріали і виносити їх на брифінг, хоча в судовому процесі їх можуть визнати недопустимими. Лише короткий виклад їх доказової сутності і лише після розсекречування. Розкриття цієї інформації може зашкодити перебігу розслідування та його результатам, спричинити тиск на суддів чи органи досудового розслідування.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	55,5%	Це може зашкодити слідству чи судовому розгляду. Забгато інформації, вона точно буде містити персональні дані, що порушує право на приватність й становитиме таємницю слідства.

4.4. Чи можна публікувати для ЗМІ інформацію про створення робочих та слідчо-оперативних груп, координацію заходів, обмін інформацією, спільне використання техніки/засобів зв'язку/ транспорту, захист свідків?		
Так, можна за певних умов — 41,9%		аргументи
Представники суду, прокуратури	40,9%	При розгляді справи по суті, для перевірки легітимності. Так, якщо подається виключно узагальнена інформація про створення робочих та слідчо-оперативних груп, координацію заходів чи обмін інформацією без конкретизації змісту інформації та персонального складу групи, за виключенням випадків проведення публічних засідань.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	44,5%	Якщо робоча група є відкритою або як доказ роботи в межах закону. Така інформація може допомогти долучити експертів. Громадськість має про це знати. Якщо це узагальнене повідомлення про те, що групи створені, їхня робота скоординована тощо (й не містить персональних даних).
Ні, не можна — 58,1%		аргументи
Представники суду, прокуратури	59,1%	Заборонено законодавством. Таємниця досудового розслідування.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	55,5%	Така інформація може містити державну таємницю тощо. Це може зашкодити слідству чи судовому розгляду.

5.1. Чи можна публікувати для ЗМІ дані щодо кількості фахівців/експертів, залучених до розслідування/судового розгляду?

Так, можна за певних умов — 71%		аргументи
Представники суду, прокуратури	68,2%	Можна завжди. Фахівці допомагають суду розібратися в багатьох питаннях і у такий спосіб допомогти розглянути справу якомога всебічно. Можливе частково з дотриманням вимог закону щодо охорони таємниці досудового розслідування, захисту персональних даних. Лише після ухвалення вироку з пропуском інформації, для дослідження якої проводилося закрите судове засідання та яка на мить оголошення судового рішення підлягає подальшому захисту від розголошення.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	77,8%	Якщо судове засідання відкрите або розглядається резонансна справа. Так, це демонструє пропорційність об'єму роботи та кількості залучених експертів. Якщо це релевантна інформація, яка не зашкодить слідству чи судовому розгляду. Лише загальною фразою.
Ні, не можна — 29%		аргументи
Представники суду, прокуратури	31,8%	Ні, це підпадає під вимоги захисту даних. Оприлюднення такої інформації про експертів може здійснюватися небажаний вплив.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	22,2%	Ні, аби унеможливити тиск на експертів.

5.2. Чи можна публікувати для ЗМІ дані щодо ПІБ окремих фахівців/експертів, залучених до розслідування/судового розгляду?		
Так, можна за певних умов — 64,5%		аргументи
Представники суду, прокуратури	63,6%	Можна завжди. Фахівці допомагають суду розібратися в багатьох питаннях і у такий спосіб допомогти розглянути справу якомога всебічно. З письмового дозволу слідчого або прокурора. Можливе частково з дотриманням вимог закону щодо охорони таємниці досудового розслідування, захисту персональних даних. Лише після ухвалення вироку з пропуском інформації, для дослідження якої проводилося закрите судове засідання та яка на мить оголошення судового рішення підлягає подальшому захисту від розголошення.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	66,7%	Якщо це не буде призводити до тиску на експертів.
Ні, не можна — 35,5%		аргументи
Представники суду, прокуратури	36,4%	Ні, це підпадає під вимоги захисту даних. Оприлюднення такої інформації про експертів може здійснюватися небажаний вплив.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	33,3%	Ні, аби унеможливити тиск на експертів. Це ставить під загрозу приватність та безпеку цих осіб (особливо коли йдеться про злочини, пов'язані з війною).

5.3. Чи можна публікувати для ЗМІ дані щодо місця роботи фахівців/експертів, залучених до розслідування/судового розгляду?

Так, можна за певних умов – 54,8%		аргументи
Представники суду, прокуратури	63,6%	З письмового дозволу слідчого або прокурора. Так, це важливо для розуміння, що експерт є справді експертом, який працює певну кількість років у певній установі та справді розуміється на певному питанні. Так, узагальнену інформацію, наприклад, «експертами Черкаського НДЕКЦ проведено дослідження». Якщо це не суперечить інтересам слідства та не погіршить незалежність експерта/фахівця від стороннього впливу. Можливо, якщо вони дають на це згоду. Можливе частково з дотриманням вимог закону щодо охорони таємниці досудового розслідування, захисту персональних даних. Лише після ухвалення вироку з пропуском інформації, для дослідження якої проводилося закрите судове засідання та яка на мить оголошення судового рішення підлягає подальшому захисту від розголошення.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	33,3%	Так, це важливо для розуміння рівня експертності. Якщо судове засідання відкрите або розглядається резонансна справа.
Ні, не можна — 45,2%		аргументи
Представники суду, прокуратури	36,4%	Про експертів публікації не є бажаними з метою запобігання незаконного на них впливу.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	66,7%	Може створити небезпеку для експерта. Це персональні дані і розкриваючи їх, експертів можна наразити на ризик тиску з боку зацікавлених осіб.

5.4. Чи можна публікувати для ЗМІ дані щодо кваліфікації фахівців/експертів, залучених до розслідування/судового розгляду?		
Так, можна за певних умов — 87,1%		аргументи
Представники суду, прокуратури	86,4%	Так, але без зазначення прізвища, просто вказувати назву експертного центру. Так, якщо це акцентуватиме на професійному статусі експерта. Можливо, якщо вони дають на це згоду, але це відкрита інформація, наявна у відповідних реєстрах.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	88,9%	Це публічна інформація Так, адже це важливо для розуміння рівня експертності. Експертом є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до ЗУ «Про судову експертизу» на проведення експертизи, тож вказування кваліфікації сприяє гласності та збільшенню довіри до правосуддя.
Ні, не можна — 12,9%		аргументи
Представники суду, прокуратури	13,6%	Ні, це може порушити вимоги щодо захисту персональних даних.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	11,1%	Аргументація не наведена.

5.5. Чи можна публікувати для ЗМІ дані щодо висновків, окремих думок фахівців/експертів, залучених до розслідування/судового розгляду?

Так, можна за певних умов — 71%		аргументи
Представники суду, прокуратури	68,2%	Так, якщо підозрюваний/обвинувачений вже отримав доступ до цих матеріалів відповідно до процесуального законодавства і це не вплине негативно на інтереси слідства. Можливо частково з дотриманням вимог закону щодо охорони таємниці досудового розслідування, захисту персональних даних.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	77,8%	Так, якщо є потреба в додатковому трактуванні певних юридичних термінів, які незрозумілі для людини без юридичної освіти. За умови, якщо акцентується, що це суб'єктивна думка окремої людини, а її думки та бачення не є позицією офіційної установи.
Ні, не можна — 29%		аргументи
Представники суду, прокуратури	31,8%	Недоцільно з боку державного органу висловлювати окремі думки, вважаю, що доцільно оприлюднювати документально підтверджені факти.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	22,2%	Це відноситься до таємниці слідства.

6.1. Чи можна публікувати для ЗМІ проблеми забезпечення нормальної роботи персоналу правоохоронних/судових органів: наявність необхідного обладнання та інфраструктури (приміщення, оргтехніка, транспорт); заходів та засобів безпеки (відеоспостереження, сигналізація, захист каналів зв'язку)?		
Так, можна за певних умов — 58,1%		аргументи
Представники суду, прокуратури	59,1%	Так, якщо від цього залежить розгляд справи (не працює технічний запис, відеозапис, адміністрація не забезпечила наявність секретаря судового засідання та ін.). Так, у стиснутому ознайомчому форматі. Це важливо для розуміння, що у правоохоронних та судових органах працюють тяж люди, які мають певні труднощі на шляху до виконання своєї роботи, але намагаються з ними поратися і працювати далі. Так, якщо це є предметом публічного обговорення, але уникаючи зайвої конкретизації та розголошення технічних особливостей, якими можуть скористатись зловмисники.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	55,5%	Не бачу в цьому потреби, крім випадків, якщо це сприятиме покращенню умов роботи. Розкриття заходів та засобів безпеки може бути небезпечним. Так, якщо обговорюється питання забезпечення цих органів усім необхідним для виконання ними своїх функцій.
Ні, не можна — 41,9%		аргументи
Представники суду, прокуратури	40,1%	Це дані, які можуть використовуватися з метою перешкодження діяльності таких органів. Не підлягає розголошенню. Ця інформація не є публічною.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	44,5%	Це знижує довіри до вищенаведених органів, такі проблеми можуть виникати, а й мають вирішуватися. Це є конфіденційною інформацією.

6.2. Чи можна публікувати для ЗМІ логістичні проблеми підозрюваної/обвинуваченої особи (харчування, умови тримання, медична та правова допомога, володіння державною мовою/потреба у перекладачі)		
Так, можна за певних умов — 87,1%		аргументи
Представники суду, прокуратури	86,3%	Можна безумовно з метою захисту прав особи. Варто, якщо хочете наголосити на дотриманні усіх прав обвинуваченого/підозрюваного. Ця інформація є відкритою та безпосередньо впливає на строки розгляду справи (наприклад, обвинувачений потребує захисника). Так, якщо підозрюваний чи обвинувачений дає на це згоду та коментує такі проблеми. Можуть коментувати і правоохоронці для спростування необ'єктивної інформації. Так, якщо це є предметом публічного обговорення, уникаючи зайвої конкретизації та технічних подробиць, якими можуть скористатись зловмисники. З дотриманням вимог ЗУ «Про доступ до публічної інформації».
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	88,9%	Так, якщо умови порушують права підозрюваної особи та/або є жорстоким ставленням до неї. Так, якщо йдеться про порушення прав цієї людини у місці тримання (за умови дотримання інших прав потерпілого). Так, якщо це сприятиме дотриманню прав підозрюваної/обвинуваченої особи. Громадськість має про це знати.
Ні, не можна — 12,9%		аргументи
Представники суду, прокуратури	13,7%	Аргументація не наведена.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	11,1%	Аргументація не наведена.

6.3. Чи можна публікувати для ЗМІ складнощі інформаційно-комунікаційного забезпечення?		
Так, можна за певних умов — 83,9%		аргументи
Представники суду, прокуратури	90,9%	Так, якщо обвинувачений повідомляє, що ним не було реалізовано (порушено) його право на захист, на перекладача та ін. (тобто випадки, що суттєво порушують права людини). якщо судові засідання відкрите або розглядається резонансна справа. Якщо це є предметом публічного обговорення, уникаючи зайвої конкретизації та технічних подробиць, якими можуть скористатись зловмисники.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	66,7%	Якщо це сприятиме належній роботі ЗМІ. Якщо є суспільний інтерес. Так, якщо через ці складнощі неможливо здійснити розслідування/судовий розгляд.
Ні, не можна – 16,1%		аргументи
Представники суду, прокуратури	9,1%	Аргументація не наведена.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	33,3%	Аргументація не наведена.

7.1. Чи можна публікувати для ЗМІ кількість та склад присутніх у залі судового засідання, зокрема близьких родичів та членів сім'ї обвинуваченого і потерпілого?

Так, можна за певних умов — 61,3%		аргументи
Представники суду, прокуратури	68,2%	За згодою обвинуваченого та потерпілого та їхніх родичів і членів сім'ї. Так, у випадку відкритого судового розгляду з дотриманням вимог закону про захист персональних даних. Тільки після завершення відкритого судового засідання, використовуючи узагальнені дані (наприклад, «у залі були присутні представники громадськості», «до зали допущено представників ЗМІ», «родичі/близькі особи були допитані у судовому засіданні»), за умови розкриття у відкритому судовому засіданні особистості родича/близької особи шляхом її допиту. Можна безумовно без зазначення ПІБ. Якщо справа резонансна та суд своєю ухвалою затверджує перелік осіб, що можуть бути присутніми у залі судового засідання.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	44,5%	Якщо справа відкрита, публічна, бажано за згоди родичів. Якщо така інформація не несе загрози членам судового процесу.
Ні, не можна — 38,7%		аргументи
Представники суду, прокуратури	31,8%	Ні, оскільки у випадку відкритості процесу обстановку в залі засідання достатньо висвітлити у відеосюжеті. Якщо процес відкритий, це буде і так відомо, але публікувати у релізах не варто.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	55,5%	Може бути небезпечним для вказаних осіб. Ні, це може стосуватися таємниці слідства. Ця інформація не є суспільно-важливою.

7.2. Чи можна публікувати для ЗМІ склад суду, прізвище запасного судді (якщо є), прізвища прокурора, потерпілого, цивільного позивача, обвинуваченого, захисника, цивільного відповідача, представника, перекладача, експерта, спеціаліста, секретаря судового засідання?		
Так, можна за певних умов — 74,2%		аргументи
Представники суду, прокуратури	77,3%	Можна зазначити прізвище суддів, прокурора, захисника, секретаря судового засідання, адже ці особи виконують службові функції. Так, але лише тих, хто вказується у єдиному реєстрі судових рішень. Тільки після завершення відкритого судового засідання. Це відкриті дані, які завжди можна перевірити в реєстрі судових рішень.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	66,7%	Якщо судове засідання відкрите або слухається резонансна справа. Так, якщо справа слухається відкрито, суспільний інтерес переважає і не може бути задоволений іншим шляхом, а також якщо є дані щодо упередженості когось з учасників процесу. З мотивів безпеки у текстах судових рішень у кримінальних справах, відкритих для загального доступу відповідно до цього Закону, можуть не зазначатися відомості щодо імен (ім'я, по батькові, прізвище) суддів, які розглядали судову справу, та учасників судового процесу.
Ні, не можна — 25,8%		аргументи
Представники суду, прокуратури	22,7%	Конфіденційність персональних даних цих осіб.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	33,3%	У такому обсязі ця інформація не є суспільно важливою

7.3. Чи можна публікувати для ЗМІ наявність заявлених відводів та клопотань, зміст призначеної експертизи під час судового розгляду, факт неявки учасників судового розгляду, зміст цивільного позову?		
Так, можна за певних умов — 87,1%		аргументи
Представники суду, прокуратури	90,9%	Так, бо це допомагає зробити процес судівництва більш зрозумілим пересічним людям. Якщо судовий розгляд відкритий, то ця інформація є відкритою, без розкриття змісту самої експертизи. Лише у випадку відкритого процесу за присутності ЗМІ. Тільки після завершення відкритого судового засідання.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	77,8%	Якщо ця інформація є суспільно важливою.
Ні, не можна — 12,9%		аргументи
Представники суду, прокуратури	9,1%	Аргументація не наведена.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	22,2%	Аргументація не наведена.

7.4. Чи можна публікувати для ЗМІ загальний зміст інформації, озвученої під час допиту обвинуваченого, свідка, потерпілого, експерта?		
Так, можна за певних умов — 83,9%		аргументи
Представники суду, прокуратури	81,8%	Так, але без деталізації та оціночних суджень. Так, але лише те, що стало відомо ЗМІ під час легітимної участі в судовому засіданні. Якщо судовий розгляд є відкритим, з дотриманням вимог закону про захист персональних даних, без зазначення ПІБ. Лише у випадку великого резонансу справи та відкритості процесу. Так, тільки після завершення відкритого судового засідання.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	88,9%	Якщо судовий розгляд відкритий. Якщо це не шкодить процесу. Якщо йдеться про суспільно важливу інформацію.
Ні, не можна — 16,1%		аргументи
Представники суду, прокуратури	18,2%	Аргументація не наведена.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	11,1%	Аргументація не наведена.

7.5. Чи можна публікувати для ЗМІ особисті позиції, оцінки, репліки, висловлювання, заяви учасників кримінального процесу?

Так, можна за певних умов — 67,7%		аргументи
Представники суду, прокуратури	68,2%	Так, збирати й поширювати особисті думки учасників — завдання журналістів. Суд повідомляє факти. Це не перешкоджає, якщо кримінальний процес є відкритим. Так, якщо це викликано виключно потребою захистити професійний імідж або особисту репутацію. У межах висвітлення судового процесу як сукупність фактів, без надання суб'єктивної оцінки.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	66,7%	Так, якщо судовий розгляд відкритий, дотримано баланс коментарів сторін захисту, обвинувачення, інших учасників процесу. Якщо такі заяви мають значення для вирішення справи. Якщо самі учасники бажають, щоб такі коментарі було зазначено. За умови дотримання журналістських стандартів — збалансовано, без мови ворожнечі, якщо це підсилить розуміння процесу.
Ні, не можна — 32,3%		аргументи
Представники суду, прокуратури	31,8%	Ні, бо для цього є ЗМІ, які мають тримати баланс і брати коментарі в усіх учасників процесу. Особисті думки не мають звучати в пресрелізах суду.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	33,3%	Ні, бо це може стосуватися таємниці слідства.

7.6. Чи можна публікувати для ЗМІ мотиви рішень суду (неврахування окремих доказів, зміна обвинувачення, призначення покарання, звільнення від відбування покарання, застосування примусового заходу медичного характеру, застосування примусового лікування тощо), підстави визнання частини обвинувачення необґрунтованою, пом'якшення або обтяження покарання; підстави для задоволення цивільного позову або відмови у ньому?		
Так, можна за певних умов — 80,6%		аргументи
Представники суду, прокуратури	72,7%	Можна і обов'язково треба. Іноді очікування громадськості не збігаються з ухваленим судовим рішенням, саме тому і важливо пояснити чому так. Виключно після проголошення судом відповідного рішення з мотивувальною частиною у відкритому судовому засіданні. Якщо справа має суспільний резонанс (із дотриманням законодавчих вимог щодо публікацій подібного виду інформації).
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	100%	Суд має обґрунтувати своє рішення, тому так, можна. Так, для підвищення обізнаності громадськості, висвітлення дотримання судом норм права. Якщо йдеться про суспільно важливу інформацію, замовчування якої нанесе більше шкоди, ніж її оприлюднення.
Ні, не можна — 19,4%		аргументи
Представники суду, прокуратури	27,3%	Суд не повинен пояснювати ЗМІ причини ухвалення свого рішення. Його правова позиція має зазначатися в тексті рішення.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	0%	

7.7. Чи можна публікувати для ЗМІ результати судового засідання, зміст вироку та ухвали суду?		
Так, можна за певних умов — 96,8%		аргументи
Представники суду, прокуратури	95,5%	Після вступу у законну силу або зазначаючи, що вирок не набрав законної сили. Виключно після проголошення судом відповідного рішення з мотивувальною частиною у відкритому судовому засіданні. Лише після ухвалення вироку з пропуском інформації, для дослідження якої проводилося закрите судове засідання та яка на мить оголошення судового рішення підлягає подальшому захисту від розголошення.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	100%	Для підвищення обізнаності громадськості, висвітлення дотримання судом норм права. За умови дотримання журналістських стандартів. Усі судові рішення є відкритими та підлягають оприлюдненню в електронній формі не пізніше наступного дня після їхнього виготовлення і підписання.
Ні, не можна — 3,2%		аргументи
Представники суду, прокуратури	4,5%	Аргументація не наведена.
Представники НУО, ЗМІ, адвокати	0%	

ВИСНОВКИ

- 1 Поступова еволюція відносин судової влади зі ЗМІ та громадянським суспільством у різних країнах призвела до необхідності судових закладів бути не лише відкритими для доступу ЗМІ у зали засідань, а й до потреби проактивної позиції суддівської спільноти. Вона полягає не лише у прямому зв'язку з громадськістю, а й у просвітницьких заходах, які інформують про те, як працює судова система, аби зміцнити суспільну довіру до функціонування судів. Принципи прозорості та проактивності стосуються також органів прокуратури. Закріплений у нормативних документах Ради Європи, цей підхід зафіксований формулою «Правосуддя не тільки зобов'язане здійснитися, але і зобов'язане бути видимим, аби здійснитися».
- 2 Досвід європейських країн свідчить, що кожна країна обирає власну модель комунікації судів та прокурорського корпусу із ЗМІ, проте є розуміння, яка інформація може надаватися ЗМІ з дотримання вимог суспільного інтересу, захисту приватності та прав потерпілих.
- 3 В Україні судові процеси щодо злочинів, пов'язаних зі збройним конфліктом, мають справу не лише з резонансними випадками або сенситивним контекстом — вони відкривають новий тематичний напрям взаємодії зі ЗМІ, надзвичайно важливий для українського суспільства і затребуваний з точки зору дипломатичної комунікації України на міжнародному рівні. До того ж масштаб поточних та майбутніх процесів є досить широким: нараховується понад п'ять тисяч проваджень щодо 20 тис. кримінальних правопорушень, пов'язаних зі збройним конфліктом, у яких фігурує майже 9,5 тис. осіб. Ці провадження охоплюють усі злочини, пов'язані зі збройним конфліктом, зокрема злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.
- 4 Досвід постконфліктних країн дає змогу констатувати, що регулярне, всебічне та об'єктивне висвітлення судових процесів, пов'язаних із злочинами збройних конфліктів, є важливим для українського суспільства з низки причин:
 - Прозорість судових процесів задовольняє право жертв конфлікту знати правду про обставини, в яких мали місце порушення їх прав.
 - Інформаційне супроводження судових процесів надає суспільству важливу інформацію про те, як держава забезпечує право на захист, право на ефективне розслідування, перевірку фактів та публічне оприлюднення правди, право на відшкодування збитків.
 - Інформація про злочини збройного конфлікту робить можливим для суспільства та громад не лише вшанувати пам'ять людських втрат у формах, які є культурно доречними та гідними, а й долучатися до державної політики, щоб запобігти втрат у майбутньому.
 - Постійна співпраця судів та ЗМІ дає змогу формувати інформаційну політику, яка має ясно продемонструвати, що злочини, вчинені в контексті збройного конфлікту — це не лише найбільш очевидні з них (злочини проти людства, воєнні та військові злочини). Це десятки інших складів злочинів, судове розслідування яких та висвітлення їх у ЗМІ робить можливим для суспільства усвідомити масштаб, логіку та стратегію кримінальних проявів, що супроводжують збройну агресію РФ.
 - Органи, які здійснюють розслідування, отримують належну підтримку з боку громадянського суспільства та міжнародного експертного середовища.

- 5** На сьогодні нормативна база України у сфері комунікації судових та правоохоронних органів із громадськістю містить усі необхідні положення як для захисту інформації, оприлюднення якої може зашкодити правам підозрюваної/обвинувачуваної особи, діяльності органів досудового слідства або суду, так й для забезпечення суспільного інтересу. До того ж правила взаємодії суддів зі ЗМІ розроблені вже на рівні районних суддів як нормативні документи.
- 6** Результати експертного опитування засвідчили, що з 32 основних позицій, які висвітлюють зміст роботи судів та органів досудового слідства, закріплених у КПКУ, лише одна третина з них (11 позицій) позначалася як така, яку не слід публікувати у пресрелізі суду. Зокрема, це стосується відомостей про підозрювану/обвинувачувану особу (ПІБ, етнічне походження, приналежність до вразливих груп, місце народження або проживання, політичні та культурні вподобання, коло спілкування, стан здоров'я та особливі потреби) та зміст слідчих (розшукових) дій.
- 7** Результати опитування, враховуючи окремі позиції експертів, демонструють можливість значного розширення обсягу інформації, яка становить суспільний інтерес та надається судами у пресрелізах — з одночасною умовою належного професійного рівня таких документів з урахуванням вимог закону, дотриманням прав потерпілих та підозрюваних/обвинувачуваних осіб.
- 8** Дискусії в експертному середовищі демонструють наявність значної кількості проблем правоохоронних та судових органів, пов'язаних із належним висвітленням збройного конфлікту, які потребують вирішення:
- несвоєчасне інформування щодо проваджень, які перебувають під юрисдикцією кожного органу на окремому етапі;
 - відсутність спільної комунікаційної стратегії, недостатній рівень міжвідомчої комунікації та як результат — недостатня кількість спільних піар-кампаній;
 - необхідність нейтралізації таких ризиків, як активність російської пропаганди, заангажованість або некомпетентність частини ЗМІ, інформаційна необізнаність населення щодо процедур судового розгляду;
 - складнощі у професійному донесенні інформаційних месиджів, що стосуються: участі РФ у збройному конфлікті, особливостей військових та воєнних злочинів, проблем відшкодування потерпілим завданих збитків, змісту принципу «перед законом усі рівні»;
 - брак навичок для комунікації з різними цільовими групами, відсутність єдиного термінологічного словника;
 - відсутність спільного навчання та обміну інформацією щодо проблемних питань у справах, пов'язаних із збройним конфліктом.
- 9** Найбільш перспективними на сучасному етапі реформування судової системи вважаються заходи, спрямовані на застосування апробованих, «традиційних» ресурсів для підвищення співпраці судових та правоохоронних органів, адвокатської спільноти, медіа, НУО, як-от: укладання меморандумів про співпрацю, створення міжвідомчої робочої групи, проведення координаційних міжвідомчих нарад, спільних тренінгів, розробка спільного просвітницького ресурсу започаткування окремих груп у соціальних мережах, організація спільних медіа-заходів.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА, ЩО СТОСУЄТЬСЯ ПРОЦЕСУ КОМУНІКАЦІЇ СУДІВ ІЗ ЗМІ ТА ГРОМАДСЬКІСТЮ

Міжнародні документи

1. Бангалорські принципи поведінки суддів. Гаага, 26 листопада 2002 року.
Доступ: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/bangalore_principles.shtml
2. Мадридські принципи щодо зв'язку між засобами масової інформації та суддівською незалежністю. Оприлюднені у Резолюції 1296 (XLIV) Економічної і соціальної ради ООН від 11 лютого 1994 р.
Доступ: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2013/07/Madrid-Principles-Media-Judicial-Independence-non-legal-submission-1994-eng.pdf>
3. Кодекс суддівської етики.
Доступ: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13#Text>
4. Рекомендації REC(2003)13 Комітету міністрів державам-членам щодо надання інформації через засоби масової інформації стосовно кримінального процесу. Ухвалено Комітетом Міністрів 10 липня 2003 р. на 848-му засіданні.
Доступ: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_870#Text
5. Висновок № 7(2005) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи з питання «Правосуддя та суспільство».
Доступ: https://court.gov.ua/userfiles/visn_7_2005.pdf
6. Керівництво щодо комунікації із ЗМІ та громадськістю для судів і органів прокуратури. Ухвалено на 31-му пленарному засіданні СЕПЕЖ. Страсбург, 3 та 4 грудня 2018 року.
Доступ: <https://rm.coe.int/cepej-2018-15-en-communication-manual-with-media/16809025fe>

Методична та науково-практична література

1. Смоляр Л., Довженко О. Як співпрацювати з медіа та достукатись до людей, які для вас важливі. Посібник для тих, хто працює на державній службі й в місцевому самоврядуванні, 2020 — 35 с.
Доступ: <http://gogov.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/broshyura.pdf>
2. Розлуцька А., Рибак В. Як налагодити діалог суду та громади? — Київ, 2019. — 38 с.
Доступ: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/15253.pdf>
3. Нормативно-правова база, яка забезпечує гласність та відкритість судів в Україні / Укл. Назарій Боярський. — Київ, 2019. — 94 с.
Доступ: <http://hrvector.org/lawdata-hrv-mf-final.pdf>
4. АБВ. Збройний конфлікт в термінах (Путівник для України) / Дуцик Д., Черниш В., Вороніна В., Рюче Н., Мороз І., Паперняк О., Калупаха І.; Київ: Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб, 2019. — 90 с.
Доступ: <https://dovidnykmpz.info/ipz/abv-zbroynyy-konflikt-v-terminakh-putivnyk-dlia-ukrainy/>

5. Практичний посібник для працівників комунікаційних структур в органах влади. Упорядкувала Зоя Казанжи. Київ, 2016 (IMI).
Доступ: <https://imi.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/posibnyk.pdf>
6. Вон Д., Петрова Н., Філіпенко Д., Мухін Ю., Солдатенко І., Земляной В. Зв'язки із громадськістю в судах: навчально-практичний посібник для суддів і працівників апарату судів. – К.: ТОВ «Друкарня «Бізнесполіграф», 2015. – 232 с.
Доступ: https://court.gov.ua/userfiles/USAID_Court-Communication_book_170x240_2015-10__013.pdf
7. Проект Положення про взаємодію судів із засобами масової інформації та журналістами, розроблений проектом Агентства США з міжнародного розвитку USAID «Справедливе правосуддя» спільно з Радою суддів України, Державною судовою адміністрацією України.
Доступ: http://www.nsj.gov.ua/files/1471945669USAID_Court-Communication_book_170x240_2015-10__015_interactive.pdf
8. Буроменський М., Сердюк О., Підкуркова І. Суди у відносинах з журналістами та ЗМІ: Посібник для суддів. – Київ, 2008. – 64 с.
Доступ: https://court.gov.ua/userfiles/UROL_Courts_and_Media_Manual_for_Judges.pdf

АВТОРИ:

ОЛЕГ МАРТИНЕНКО

Експерт Української Гельсінської спілки з прав людини. Доктор юридичних наук, професор, кримінолог, автор 204 наукових публікацій. Ініціатор запровадження механізмів перехідного правосуддя в Україні. Закінчив Харківський державний університет (спеціальність «Психологія», 1989). Офіцер Цивільної поліції ООН в Боснії та Герцеговині, Косово (1999—2003). Радник міністра з прав людини та гендерних питань, начальник Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності органів внутрішніх справ (МВС України, 2006—2010). Співавтор законодавчої ініціативи щодо імплементації перехідного правосуддя в Україні (2018); Стратегії розвитку органів внутрішніх справ України (2014), Концепції громадського моніторингу діяльності працівників правоохоронних органів (2011), Програми рівності чоловіків та жінок в українській міліції (2009). Сертифікований тренер ПРООН з профілактики насильства в сім'ї.

НАЗАРІЙ БОЯРСЬКИЙ

Член Правління ГО «Вектор прав людини», правозахисник і тренер неформальної освіти не лише в Україні, а й в регіоні ОБСЄ. Є членом групи тренерів Молодіжного департаменту Ради Європи. Незалежний експерт Східно-Європейської Мережі громадянської освіти, в якій очолює робочу групу «Громадянська освіта на територіях конфліктів». Магістр міжнародного та європейського права. Закінчив Вільнюський університет (Литва). Голова Міжнародної моніторингової місії з питань дотримання прав людини у Казахстані (2012, 2018) та Азербайджані (2014), під час яких, зокрема, здійснювався моніторинг суспільно резонансних справ. Член групи тренерів Молодіжного департаменту Ради Європи, незалежний експерт Східно-Європейської Мережі громадянської освіти, має низку досліджень і публікацій, присвячених комунікаційній діяльності судової влади та інтерактивним методам навчання.

ДЛЯ НОТАТОК

Мартиненко Олег Анатолійович
Боярський Назарій Федорович

Навчальне видання

Настільний путівник висвітлення справ, пов'язаних зі збройним конфліктом в Україні

Дизайн та макетування: Марина Крутько

Цей документ дозволяється копіювати із некомерційною метою без спеціального дозволу ГО «Вектор прав людини», однак посилання на джерело інформації є обов'язковим.

Розповсюджується безкоштовно.

